

diyânet

Aylık Dergi | Eylül 2023 | Sayı: 393

PEYGAMBERİMİZ, İMAN VE İSTİKAMET

■ Hz. Peygamber
ve İstikamet

■ Kıvamında
Bir Kulluk İçin
İstikamet

■ İman ve İstikamet
Bilincine Manevi
Psikolojik Yaklaşım

■ Prof. Dr. Yakup Civelek
ile İman ve İstikamet
Üzerine Söyleşi

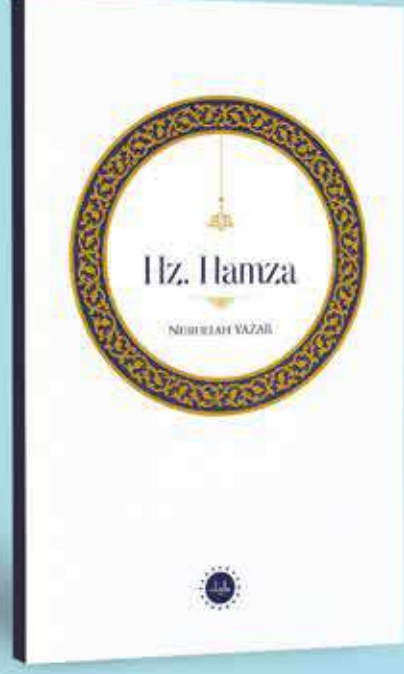
■ İnsanı İnsan
Yapan İyilik

www.yayinsatis.diyamet.gov.tr

Yurt içinde Diyanet Yayınları satış yerlerinden,
yurt dışında müşavirlik ve ataşeliklerimizden temin edebilirsiniz.

YAYINLARIMIZ

Özellikle cesaretiyle Müslümanlar nezdinde ayrı bir yere sahip olan Hz. Hamza (r.a.), başta İslam'a girişi olmak üzere ilk seriyelerde aldığı sorumluluk, Bedir Savaşı'ndaki kahramanlığı ve Uhud Savaşı'ndaki şehadeti ile zihinlerde ve gönüllerde kalıcı izler bırakmıştır.

Âlemlere rahmet olarak gönderilen (Enbiya, 21/107.) Sevgili Peygamberimizin her sözü, her davranışı bizler için en güzel örnektir. Allah Resulü'nün ashabına verdiği öğütler, öğrettiği yol ve yöntemler Cenab-ı Hakk'ın rızası doğrultusunda teşekkül ettiği için İslam inancının dairesi içinde kabul edilmiştir. O olmasaydı yolumuzu bulamaz, hayatlarımızı anlamlı bir amaç etrafında şekillendiremez, ahiret sadetini kazanamazdık.

İslam dini Allah'a ve Resulü'ne imanı hayatın merkezine oturtur. Nitekim vahyin ilk muhatabı olan sahabe efendilerimiz de Allah'a ve Resulü'ne inanarak hem kendi hayatlarını hem de tarihin akışını değiştirmişlerdir. Peygamber Efendimizin sünnet-i seniyyesinde tebellür eden ahlak, İslam medeniyetinin nüvesini teşkil etmiş, tarih boyunca farklı coğrafyalarda muhteşem toplumların, huzur adalarının ortaya çıkmasına vesile olmuştur.

Ümmeti olmakla her daim iftihar ettiğimiz Resul-i Ekrem Efendimiz, bize kıyamete kadar geçerliliğini taşıyacak Kur'an-ı Kerim'i getirdi, Rabbimize karşı ahdimizi hatırlattı, insanlara ve tabiata karşı sorumluluklarımızı öğretti. Özetle bizleri evvela iman etmeye, ardından bu iman gerekliliklerini yerine getirmeye, bu yolda istikamet üzere yaşamaya ve son nefesimize kadar bu istikameti muhafaza etmeye davet etmiştir. Bu davet sayesinde Müslümanlar dünyaya geliş amaçlarını bilir ve o amaç doğrultusunda yaşamaya gayret ederler. İman, dünyadaki en büyük nimetlerdendir ve bizler bu nimete en doğru şekilde peygamberlerin rehberliği sayesinde erişiriz.

Hayat kitabımız Kur'an-ı Kerim, iman etmenin, bir dizi sorumluluğu da beraberinde getireceğini hatırlatır; imanın salih amelle takviye edilmesinin gerekliliğini öğütler. Kur'an'da "iman edip salih amel işleyenler" şeklinde ısrarla ifade edilen bu hakikat, Müslüman olmanın bir duygu durumuna hasredilemeyeceğini, istikamet üzere yaşanan bir ömürle anlam kazanacağını gösterir.

Diyanet İşleri Başkanlığımız her yıl Mevlid-i Nebi dolayısıyla bir tema belirler ve o ayki etkinlikler, belirlenen tema çerçevesinde gerçekleşir. Başkanlığımızın bu yılki teması "Hz. Peygamber, İman ve İstikamet". Diyanet Dergisi olarak biz de bu konuyu sayfalarımıza taşıdık. Hazırladığımız dosyaya Prof. Dr. Mustafa Ağırman, "Hz. Peygamber ve İstikamet"; Prof. Dr. Ali Akpınar, "Kıvamında Bir Kulluk İçin İstikamet"; Doç. Dr. Fatıma Zeynep Belen, "İman ve İstikamet Bilincine Manevi Psikolojik Yaklaşım" başlıklı yazılarıyla katkıda buldular. Söyleşi konduğumuz ise Prof. Dr. Yakup Civelek.

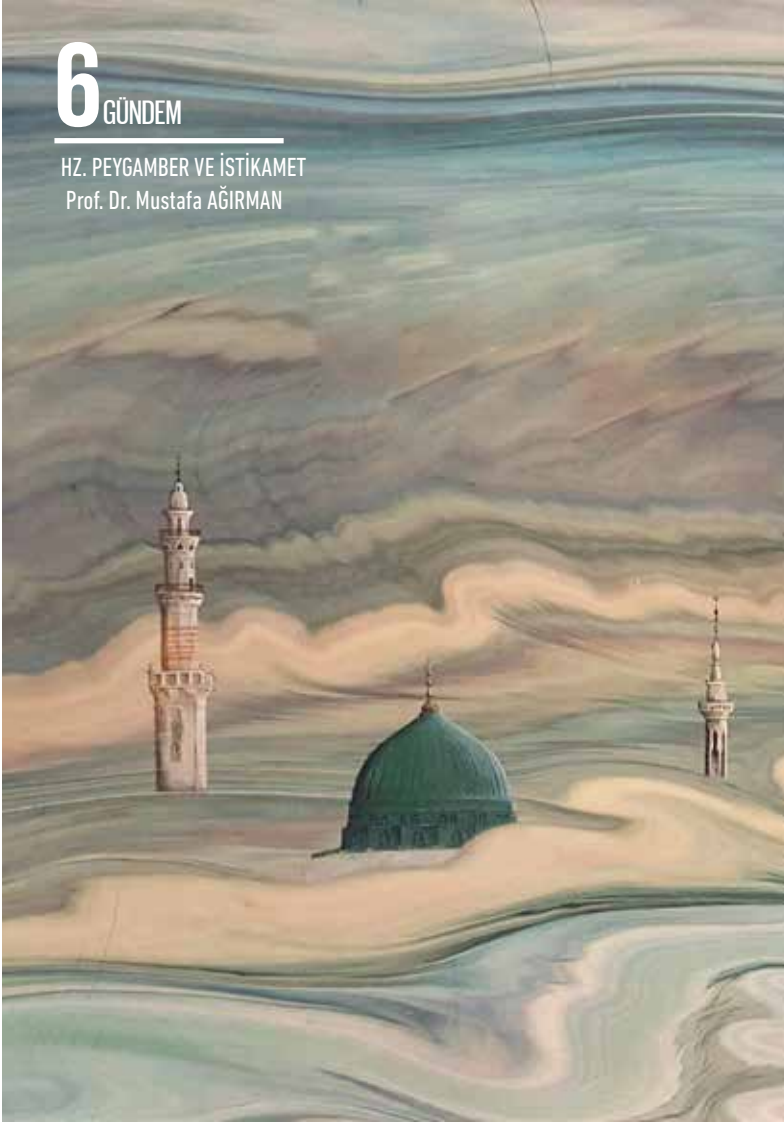
Bereketli okumalar diliyorum.

Cafer Tayyar DOYMAZ

İÇİNDEKİLER

6 GÜNDEM

HZ. PEYGAMBER VE İSTİKAMET
Prof. Dr. Mustafa AĞIRMAN

10 GÜNDEM

KIVAMINDA BİR KULLUK İÇİN
İSTİKAMET
Prof. Dr. Ali AKPINAR

14 GÜNDEM

İMAN VE İSTİKAMET BİLİNCİNE MANEVİ
PSİKOLOJİK YAKLAŞIM
Doç. Dr. Fatıma Zeynep BELEN

18 SÖYLEŞİ

PROF. DR. YAKUP ÇİVELEK:
“İSTİKAMET ÜZERE YAŞAMAYI, PEYGAMBERİMİZİN
ÖRNEK HAYATINDAN ÖĞRENEBİLİRİZ.”
Mustafa BERK

22 DİN DÜŞÜNCE YORUM

HZ. PEYGAMBER'İN DOĞUMU İSLAM
TOPLUMUNUN DOĞUMUDUR
Dr. Lütfiye Gülay BİLGİN

26 VAHYİN AYDINLIĞINDA

SAHİP OLDUKLARIMIZIN FARKINDA MIYIZ?
Doç. Dr. Bayram KÖSEOĞLU

28 HADİSLERİN İŞİĞİNDE

MUTEDİL DAVRANMAK
Dr. Ahmet OĞUZ

30 DİYANET ARŞİVİ

DİN HİZMETLİLERİNİN KİSVESİ
Dr. Mehmet BULUT

38 LİSAN-I KALP

ÂLEMLERE RAHMET
Dr. Lamia LEVENT ABUL

diyanet

SAYI
393 | Eylül
2023

Diyabet İşleri Başkanlığı Adına
Sahibi ve Genel Yayın Yönetmeni
Cafer Tayyar DOYMAZ

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü
Dr. Lamia LEVENT ABUL

Mali İşler ve Dağıtım Sorumlusu
Ahmet BULUT

Yayın Kurulu
Cafer Tayyar DOYMAZ
Dr. Lamia LEVENT ABUL
Dr. Abdülkadir ERKUT
Hüseyin ARI
Mahmut KAYIŞ
Dr. Kübra ÇIÇEKLI

Editör
Emin GÜRDAMUR

Yayın Koordinatörleri
Mustafa BERK
Mahir KILINÇ
Mustafa Mirza DEMİR

Sosyal Medya
Asuman AYDIN

Dijital Medya
Ömer GÜÇLÜ
Şahin BODUR

Arşiv
Ali Duran DEMİRCİOĞLU

Kapak Ebru
Muhammet Hamdi Kasapoğlu

Grafik - Tasarım
Arketip Ajans
www.arketipajans.com

İletişim
Dini Yayınlar Genel Müdürlüğü
Üniversiteler Mah. Dumlupınar Blv.
No: 147/A 06800 Çankaya/Ankara
Tel : 0312 295 86 61 - 62
Faks: 0312 295 61 92
dergi.diyanet.gov.tr
diyanetdergi@diyanet.gov.tr

Sosyal Medya Hesapları
Facebook: /diyanetdergisi
Twitter: /diyanetdergisi
Instagram: /diyanetdergisi

34 YARININ DÜNYASI

AHLAKIN GELECEĞİ VE
GELECEĞİN DÜNYASINDA
AHLAK
Prof. Dr. Hasan OCAK

40 BUNU KONUŞALIM

MUSTAFA ÇAKIRTAŞ:
"YOLCULARIN KALBİNDE GÜZEL BİR İZ
BIRAKMAK BENİ ZİYADESİYLE MUTLU
EDİYOR."
Mahir KILINÇ

43 DİN TARİH TOPLUM

TURGUT CANSEVER GÜNÜMÜZ
ŞEHRİNE NE SÖYLER?
Esmâ TÜRKSEVEN

48 DİN TARİH TOPLUM

İNSANI İNSAN YAPAN İYİLİK
Faruk GÜNEŞ

50 KUR'AN SURELERİ

TEVBE SURESİ
Dr. Faruk GÖRGÜLÜ

54 | Geziçi Mikrofon

56 KÜLTÜR SANAT EDEBİYAT

NAAT GELENEĞİ VE "ÖTEKİ NAATLAR"
Nagihan AYDIN

60 KÜLTÜR SANAT EDEBİYAT

PEYAMİ SAFA'NIN MEFKÛRECİ GENÇLİK
TASAVVURU
Fatma AYDAR

64 KÜLTÜR SANAT EDEBİYAT

KELİMELERE SAHİP ÇIKMAK
Mahinur ÖZDEMİR

66 | KENDİ YATAĞINDA AKAN NEHİR
Abdurrahman AKBAŞ

68 KIRILMA NOKTASI

KUDÜS'ÜN FETHİ
Alparslan AKÇA

70 KAFAMA TAKILANLAR

HZ. LUT KAVMİNİN HELAK SEBEBİ NEYDİ?
Prof. Dr. Cağfer KARADAŞ

72 ÇAĞIN ÂLİMLERİ

MUHAMMED İKBAL
SESİ HER DÖNEMDE GÜR YANKILANAN BİR
DÜŞÜNÜR
Enbiya YILDIRIM

76 İNSAN HÂLİ

FARKLI YÖNLERİYLE ÖZ GÜVEN
Sümeyye AKKOYUN UYAN

78 HATIRA DEFTERİ

UMRE DAĞARCIGIM
Ekrem Can YILMAZ

80 KİTAPLIK

EBÛ MANSUR MÂTÜRİDÎ'NİN NÜBÜVVET ANLAYIŞI
Hital KOÇ HANCI

Abone İşleri

Tel: 0312 295 71 96-97
Faks : 0312 285 18 54
e-mail: dosim@diyanet.gov.tr

Online Abonelik:

yayinsatis.diyanet.gov.tr

Abone Şartları

Yurt İçi yıllık: 300.00 TL
Yurt Dışı yıllık: ABD: 108 ABD Doları
AB Ülkeleri: 54 Euro
Avustralya: 225 Avustralya Doları
İsviçre: 96 Frank
Avusturya: 93 Euro

Abone kaydı için, ücretin Döner Sermaye Daire Başkanlığının T.C. Ziraat Bankası, Mustafa Kemal Mahallesi Şube IBAN: TR61 0001 0024 8605 9943 0850 57 nolu hesabına yatırılması ve makbuzun fotokopisi ile abonenin hangi sayıdan başlayacağını bildirir bir dilekçe, mektup, yazı, faks veya e-mailin Diyanet İşleri Başkanlığı Döner Sermaye Daire Başkanlığına gönderilmesi gerekmektedir.

Temsilcilikler; Yurt İçi: İl Müftülükleri, İlçe Müftülükleri - Yurt Dışı: Din Hizmetleri Müşavirlikleri, Din Hizmetleri Ataşelikleri.

Yayın Türü:

Aylık, Yaygın, Süreli Yayın, Diyanet Aylık Dergi (Türkçe)

Baskı

BAŞAK Matbaacılık Tanıtım Hizmetleri İth. İhr. A.Ş.
Anadolu Bulvarı Meka Plaza 5/7 7. Kat
Gimat Yenimahalle/Ankara
Tel: 0 312 397 16 17

Basım Tarihi:

25.08.2023

Yayımlanacak yazılarda düzeltme ve çıkartmalar yapılabilir. Yazıların bilimsel sorumluluğu yazarlarına aittir. Diyanet Aylık Dergi, Diyanet İşleri Başkanlığı yayınıdır. Dergide yayımlanan yazı, konu, fotoğraf ve diğer görsellerin her hakkı saklıdır. İzinsiz, kaynak gösterilmeden her türlü ortamda alıntı yapılamaz.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

Rahman ve Rahim olan Allah'ın Adıyla.

PEYGAMBERİMİZ, İMAN VE İSTİKAMET

Prof. Dr. Ali ERBAŞ
Diyaret İşleri Başkanı

Yüce dinimiz İslam'ın gayesi, erdemli birey, faziletli toplum ve huzurlu bir dünya inşa etmektir. Bu gayeye uygun bir hayatın en önemli göstergesi de iman ve istikamettir. Dünyevi ve uhrevi boyutuyla hayatı anlamlandırma hususunda en büyük imkân olan iman, her türlü batıl düşünce ve anlayıştan kalbi arındırarak samimiyetle âlemlerin Rabbine bağlanmaktır. Gözetilmesi ve korunması istenen maddi ve manevi tüm değerlere emanet bilinciyle sahip çıkmak adına Allah ile yapılmış bir ahittir. Bu bağlamda bilgi, tefekkür ve tecrübelerle tahkiki boyuta taşınmış bir iman, insana yaratılış gayesini ve sorumluluklarını hatırlatan, kimlik kazandıran ve onu özgürleştiren büyük bir nimettir. Aynı zamanda insanı Allah'ın rahmet deryasına daldıran, lütfuna mazhar kılan ve en doğru olana yönelten ilahi bir rehberdir. Rabbimizin "Allah'a iman edip O'na sınımsız sarılanlara gelince, Allah onları, kendinden bir rahmet ve

lütuf içine daldıracak ve onları kendine ulaştıran dosdoğru bir yola iletecektir." fermanı, bu hakikate vurgu yapmaktadır. (Nisa, 4/175.) Bu ayet, aynı zamanda imanın hem gereği hem de neticesi olarak istikamete (sırat-ı müstakime) işaret etmektedir.

İstikamet ise Kur'an ve sünnet ilkeleri doğrultusunda asil bir duruşa karşılık gelmektedir. Bu yönüyle kuşatıcı bir kavram olan istikamet, imanla Allah'ın emniyetine sığınmak, imanı ibadete ve güzel ahlaka dönüştürmek, fitrata uygun olmayan ve yaratılış gayesinden uzaklaştıran her türlü söz ve davranışı terk etmek anlamını içermektedir. Bir başka ifadeyle istikamet, söz, düşünce, tutum ve davranışların, "Öyle ise emrolunduğ gibi dosdoğru ol..." (Hud, 11/112.) ilahi fermanı doğrultusunda karar ve anlam bulmasıdır. Anlamını yitirmiş bir hayatın, varoluş amacından sapmalar barındırdığı aşikârdır. Zira hayatı anlamlı kılan

değerler, insanın varoluş gayesi ekseninde şekillenmektedir.

Allah'ın peygamberleri aracılığıyla vazettiği bütün hüküm ve değerler, bizzat insanın yüzünde ilahi bir kararla var edilmesinin, dolayısıyla varoluş gayesinin tezahürleridir. Bu sebeple insanın varoluşa, hayata, ölüm ve sonrasına dair sorularına doğru karşılık bulmasının yolunu açacak en temel değer imandır. İmanla yönünü belirlemiş bir mümine düşen, istikamet üzere kalarak varoluş amacına doğru yol almaktır. Her hâlükârda kötüye karşı iyiden, yanlışa karşı doğrudan, harama karşı helalden, zulme karşı adaletten yana tercihte bulunmaktır. Nitekim ölümün ve hayatın yaratılış amacı da kimin iman ve istikamet üzere yaşayacağını ortaya çıkarmaktır. Bu husus Kur'an-ı Kerim'de şöyle ifade edilmektedir: "O, hanginizin daha güzel amel yapacağını sınamak için ölümü ve hayatı yarattır. O, mutlak güç sahibidir, çok bağışlayandır." (Mülk, 67/2.) Her sözüyle hayatımıza rehber olan Hz. Peygamber (s.a.s.) ise kendisine İslam'ı soran birisine hitaben, "Allah'a iman ettim de ve dosdoğru ol!" (Müslim, İman, 38.) cevabıyla dünya ve ahiret saadetinin yolunu beyan etmektedir.

İman ve istikamet hususunda müminler için en güzel örnek, hiç şüphesiz Peygamber Efendimizdir. Cenab-ı Hak, inanç, ibadet ve ahlakta istikamet yolunu göstermek için rahmetinin bir tecellisi olarak onu insanlığa rehber seçmiş; sırat-ı müstakimin ve güzel ahlakın gerektirdiği davranışları onun şahsında insanlığa öğretmiştir. Bu hakikat, Kur'an-ı Kerim'de "(Ey Muhammed) Hikmet dolu Kur'an'a andolsun ki, sen elbette dosdoğru bir yol üzere gönderilenlerdensin." (Yasin, 36/2,3,4.) ayetiyle açıkça beyan edilmiştir. Resul-i Ekrem (s.a.s) de "Sözlerin en doğrusu, Allah'ın Kitabı; yolların en doğrusu ise Muhammed'in yoludur." (Nesai, İdeyn, 22.) hadis-i şerifiyle iman ve istikamet üzere yürünecek yolun kılavuzluğunu yapacak iki temel ölçüye dikkat çekmiştir. Bu bakımdan iman ve istikamet gereği, vahyin rehberliğinde ve Allah Resulü'nün örneğinde bir hayat yaşamaktır. Vahyi yaşayan bir hayata dönüştüren Resul-i Ekrem gibi güvenilir olmaktadır. Özü sözü bir, dosdoğru, dengeli, kararlı ve dürüstçe bir hayatı tercih etmek ve orada karar kılmaktır. Kısacası onun ahlakıyla ahlaklanmak, onun açtığı yolda yürümektir. Zira "Ben güzel ahlakı tamamlama

mak için gönderildim." (İbn Hanel, II, 381.) buyuran Resul-i Ekrem'in (s.a.s.) hayatı, her yönüyle zirve bir örnek ve eşsiz bir numunedir.

Ne var ki bugün inancın itibarsızlaştırıldığı, istikametın örselendiği ve dünyevi menfaati yegâne hedef kılan yaklaşımların teşvik edildiği bir çağa tanıklık ediyoruz. Bu çağın öne çıkardığı bireyselliğin ve bencilliğin insanlığı sürüklediği sonu gelmez arzu, istek ve ihtiraslar, imanı ve istikameti örseleyen başlıca yönelişler olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu noktada yapılması gereken, bizleri zaafa sürükleyen etkenlere karşı iman bilincimizi güçlendirmek ve Cenab-ı Hak'la doğrudan ve güvenli bir bağlılığı her daim diri tutmaktır. Bu da Rabbimizle kurduğumuz en önemli irtibat olan namazın ve diğer ibadetlerin önemini hatırlatmaktadır. Nitekim namazın her rekâtında okuduğumuz ayetlerde geçen hidayet ve istikamet talebi, dünyanın oyalama ve aldatmalarına karşı muhkem bir duruşu ifade etmektedir: "Bizi doğru yola, kendilerine nimet verdiklerinin yoluna ilet; gazaba uğrayanlarınkine ve sapıklarınkine değil." (Fatiha, 1/6-7.) ■

HZ. PEYGAMBER VE İSTİKAMET

Prof. Dr. Mustafa AĞIRMAN

Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi

İstikamet üzere yaşamak; Yüce Allah'ın emri, Sevgili Peygamberimizin de sünnetidir. İstikamet üzere olmak zordur ama bu durum, her Müslüman için bir süstür, ziynettir.

Yüce Allah, Kur'an-ı Kerim'de müminleri menzil-i maksuda, yani cennete götüreceği yolu, "sırat-ı müstakim" diye isimlendiriyor. Biz de her gün kıldığımız namazların her rekâtında okuduğumuz Fatıha suresinde, Yüce Allah'a şöyle dua ediyoruz: "Ya Rabbi! Bizi sırat-ı müstakime hidayet

eyle, doğru yola ilet!" Bu şekilde dua etmemizi de bize Rab-bimiz öğretiyor. Hedefe varıncaya kadar sırat-ı müstakimde yürüyenlere de istikamet sahibi müminler diyoruz.

İstikamet, Arapça bir kelimedir ve hedefe giden yolda dik ve sapmadan yürümek demektir. Hem yolun dosdoğru hem de yürüyenin dosdoğru olması demektir. Dik duruş, esas duruş, onurlu ve kararlı yürüyüş demektir. İfrat ve tefritten uzak, aşırılığa kaçmadan, itidal üzere bulunup orta yolu takip etmek demektir. İstikamet

zıddı, sapma, eğilme, bükülme, aşırı gitme ve haddi aşmadır ki bu da neticede, insanı şahsiyetsiz hâle getirir.

İstikamet, hem Kur'an-ı Kerim'de hem de hadis-i şeriflerde geçen bir kavramdır. İstikamet üzere yaşamak Yüce Allah'ın emri, Sevgili Peygamberimizin de sünnetidir. Yüce Allah, Peygamber Efendimizin şahsında bütün müminlere istikamet üzere yaşamalarını emretmiş, Sevgili Peygamberimiz de bu emre sınıksız sarılarak bize örnek olmuştur.

Ebru: Muhammet Hamdi Kasapoğlu

“Emrolunduğun gibi dosdoğru ol!”

Yüce Allah, Kur’an-ı Kerim’de şöyle buyurur: “Öyle ise emrolunduğun gibi dosdoğru ol. Beraberindeki tövbe edenler de dosdoğru olsunlar. Hak ve adalet ölçülerini aşmayın. Şüphesiz O yaptıklarınızı hakkıyla görür.” (Hud, 11/112.) Mekke döneminin son bir yılında nazil olan bu ayetin muhatabı Sevgili Peygamberimizdir. O, doğru yolda, dürüst bir yaşayışa sahipti. Doğru yolda olan peygambere “Doğru ol!” emrini vermek, “Doğrulukta devam et!” anlamındadır. Bu sebeple meallendirmeyi buna göre yaptık.

Emrolunan sınırlar içinde, emrolunan şekilde dürüst bir ya-

şayışı sürdürmek, takdir edileceği gibi büyük bir ciddiyet, hassasiyet ve gayret ister. Bu ise gerçekten zor bir iştir. Nitekim Peygamber Efendimiz de bu ayetten ötürü, “Beni Hud suresi ihtiyarlattı.” buyurmuştur (Tirmizi, Tefsir, 57.) Surenin hangi ayetinin kendisini ihtiyarlattığı sorulduğunda, “Emrolunduğun gibi dosdoğru ol!” mealindeki ayetin kendisini ihtiyarlattığını söylemiştir. (Razi, Tefsir, XVIII, 71.)

Muhammedü’l-Emin

Hz. Muhammed Mustafa (s.a.s.), doğup büyüdüğü Mekke şehrinde herkesin takdir ettiği dürüst bir hayatın sahibi olduğu için bütün Mekkeliler onun isminin sonuna güvenilir

manasına gelen “el-emin” sıfatını ekleyerek kendisine Muhammedü’l-emin demişlerdi. Mekke halkı ona olan güvenini peygamber olduktan sonra da devam ettirdi. Peygamber Efendimiz, peygamberliğinin ilk yıllarında Mekkelileri bir gün sabahın erken saatlerinde Safa Tepesi’ne toplamış ve onlara şöyle demişti: “Benimle sizin durumunuz, düşmanı görünce ailesini haberdar etmek üzere koşan adamın durumu gibidir. Şimdi söyleyin, ben size, şu dağın arkasındaki vadiden size zarar vermek, mallarınızı yağmalamak için gelen birtakım düşman atlılarının bulunduğu nu söylesem, bana inanır mısınız?” Kalabalık içinde bulunan

birçok kişi şöyle dediler: “Evet, inanırız. Çünkü sen yalan söylemezsin. Sen, her zaman bizim en güvenilenimiz oldun.” (Buhari, Menakıb, 13; Müslim, İman, 89.)

Mekkeliler, dedikleri gibi Peygamber Efendimize her zaman güvenmişlerdir. Onlar, Peygamber Efendimize değil, onun getirdiği vahye ve dine itiraz ediyorlardı. Bu konuda çok şeyler söyleyebiliriz ama şu iki gerçeği nazara vermekle yetinelim. Bunlardan biri hicret gecesinde, Peygamber Efendimizin, sahiplerine verilme üzere Hz. Ali’ye teslim ettiği emanetlerdir. Bu emanetlerin müşriklere ait olduğu bilinmektedir. Çünkü hicretten sonra Mekke’de kalan mümin yoktur, hepsi Medine’ye hicret etmiştir. Ticaretle meşgul olan Mekkeliler, şehir dışına çıktıkları zaman paralarını ve kıymetli eşyalarını dönünceye kadar Peygamber Efendimize emanet ederlerdi. Müslümanlığı kabul etmedikleri hâlde ona olan güvenleri devam etmekteydi. Çünkü o, istikamet üzere yaşayan dürüst bir insandı. Bu gerçeği en güzel ifade eden olaylardan biri de Bizans Kayseri Herakliyüs ile Mekke lideri Ebu Süfyan arasında geçen konuşmadır. Peygamber Efendimiz, 7/628 yılında hükümdarlara, valilere ve kabile reislerine İslam’a davet mektupları gönderdi. Hz. Peygamber’in elçisi Dihye b. Halife, davet mektubunu o sırada Şam’da bulunan Kayser’e takdim etti. Kayser de kendisine mektup gönderen bu peygamber hakkında bilgi edinmek istedi. Adamları ona

o sırada ticaret için oralar da bulunan Ebu Süfyan’ı bulup getirdiler. O zaman henüz Müslümanlığı kabul etmemiş olan Ebu Süfyan ile Kayser arasında cereyan eden konuşma kaynaklarımızda mevcuttur. Kayser tarafından sorulan sorulara doğru cevaplar veren Ebu Süfyan, Peygamber Efendimizin güvenilir oluşuna, doğruluğuna, dürüstlüğüne, hiçbir zaman yalan söylemediğine ve ahidini bozmadığına yani istikamet üzere bir hayat yaşadığına vurgu yapmıştır. Ebu Süfyan’ı can kulağı ile dinleyen Kayser, sonunda şöyle demekten kendini alamamıştır: “Bu dediklerin, peygamberlerde bulunan sıfatlardır. Zaten ben, onun zuhur edeceğini biliyordum. Fakat sizden geleceğini sanmıyordum. Eğer onun hakkında söylediklerin doğruysa şu ayaklarımın bastığı yerler yakında onun hâkimiyetine girecektir. Eğer onun yanına varabileceğimi bilsem kendisine kavuşmak için her zahmete katlanırdım. Yanında olsaydım ayaklarını yıkardım.” (Abdurrezak, Musannef, V, 345.)

“Kimin sırtına vurduysam...”

Yüce Allah’ın, “Emrolunduğun gibi dosdoğru ol!” emrine sınımsız sarılıp bir ömür boyu istikamet üzere yaşayan Peygamber Efendimiz, davasının örnek temsilcisidir. Yüce Allah’ın emirlerine imtisal edip nehiyelerinden kaçınan Peygamberimiz, Rabbine karşı sorumluluğunu yerine getirirken bir peygamber ve bir devlet başkanı olarak çevresindeki insanlara karşı da yapması ge-

rekenleri eksiksiz olarak yapmıştır. Yüce İslam dinini iman, amel ve ahlak olarak yaşayan Peygamberimiz, bu üç konuda da bize altın harflerle yazılacak hatıralar bırakmıştır. Evinde mükemmel bir eş, camide örnek bir imam, suffede şefkatli bir öğretmen, savaşta merhametli ve adil bir komutan olan Peygamberimizin vefat etmeden önce yaptığı sohbetler ve bize bıraktığı sünnet çok önemlidir. Vefatından birkaç gün önce mescide çıkmış ve cemaatine şöyle demişti: “Nihayet ben de bir insanım. Aranızdan bazı kimselerin hakları bana geçmiş olabilir. Ben, kimin sırtına vurduysam işte sırtım! O da gelsin bana vursun, ödeşelim. Ben, kimin malından almışsam işte malım! O da gelsin alsın, ödeşelim. Şunu iyi bilin ki benim katımda sizin en önde geleniniz ve bana en sevgili olanınız, varsa hakkını benden alan veya hakkını bana helal edeninizdir. Böylelikle ben, bende hakkı olan kişi ile helalleşmiş ve gönül rahatlığı ile Rabbime kavuşmuş olacağım.” (İbn Sad, *Tabakat*, II, 255; Taberi, *Tarih*, III, 191.)

Peygamber Efendimiz, bu sözlerini tekrar edip durdu. Yani bu konuda ciddi olduğunu gösterdi. Peygamber Efendimizin bu ısrarı üzerine cemaatten biri ayağa kalkıp “Ey Allah’ın Elçisi! Benim sizden üç dirhem alacağım var.” dedi. Peygamberimiz de “Doğru söylüyorsunuz.” dedi ve hemen bu şahsa borcu ödendi. Sonra da şöyle dedi: “Ey Allah’ım! Ben ancak bir beşerim. Müslümanlardan kime ağır bir söz söylemiş veya

kamçı ile vurmuş veya lanet etmişsem sen bunu kıyamet gününde onun hakkında bir temizlik, bir ecir ve bir rahmet vesilesi kıl!” (Ahmed b. Hanbel, Müsned, III, 400.)

Dünya tarihinde böyle bir devlet başkanı gördünüz mü? Vefatından önce halkı ile bu şekilde helalleşen ve vedalaşan bir kral, bir imparator, bir idareci tanıdınız mı? Peygamber Efendimizin üstünlüğü ve örnekliği işte buradadır. En büyük mucize, istikamettir.

Peygamber Efendimiz, ashabına ne dedi ve onlardan ne istediye hepsini daha fazlasıyla kendisi yaptı. Farz namazların camide cemaatle kılınmasını isteyen Peygamberimiz, hicretten sonra namazlarını camide cemaatle kılmıştır. Günde beş vakit cemaatine imamlık yapmıştır. Rahatsızlığından dolayı ömrünün son on yedi vaktinde imamlığı Hz. Ebu Bekir’e devretmiştir. Bu vakitlerin bir kısmını evinde bir kısmını da camide Hz. Ebu Bekir’in arkasında kılmıştır. Ömrünün son namazı olan 8 Haziran 622 Pazartesi gününün sabah namazını da camide kılmıştır. Sabah namazından sonra evine gelen Peygamber Efendimiz, evinde bulunan altı veya yedi dinar paranın bir an önce yoksullara dağıtılmasını istedi. Aradan biraz zaman geçtikten sonra Hz. Aişe’ye bu paranın dağıtılıp dağıtılmadığını sordu. Hz. Aişe annemiz de “Seninle meşgul olduğumuz için henüz dağıtamadık.” dedi. Bunun üzerine bizzat kendisi bu parayı beş yoksul aileye pay ederek gönderdikten sonra şöyle

dedi: “İşte şimdi rahat ettim.” (İbn Sad, *Tabakat*, II, 237.)

Peygamber Efendimiz, hicretten sonra Medine’de kurduğu devletin başkanıdır. Bu devletin hazinesi vardır, ordusu vardır, gelir ve gideri vardır, komutanları, valileri ve memurları vardır, geleni gideni vardır, gelen elçilerin ağırlandığı devlet misafirhanesi vardır. İşte bütün bu varlıklar içerisinde istikametten taviz vermeyen ve kıyamete kadar bize örnek olan Peygamberimiz vardır. Evet, o bir devlet başkanıydı ama krallar gibi yaşayan bir devlet başkanı değildi. Onun, orta tabakanın da altında bir hayat standardı vardı. Vefat ederken geriye mal mülk ve zenginlik bırakmayan bir devlet başkanıydı. Vefatından önce elindeki parayı yoksullara dağıtması konusunda İmam Kastalani şöyle der: “Yüce Allah’ın habibi, peygamberlerin ulusu, geçmiş ve gelecekteki günahları bağışlanmış olan Peygamberimiz böyle yaparsa üzerlerinde Müslümanların hakları bulunanların hâli nice olur, bir düşünün.” (Kastalani, *Mevâhibülledüniyye*, II, 481.)

“Allah’a inandım de, sonra dosdoğru ol!”

Hayatı boyunca istikamet üzere yaşayan Peygamberimiz, ashabına da böyle yaşamalarını tavsiye etmiştir. Bu konuda bir hadis-i şerifin mealini vermekle yetineceğim:

Ebu Amr (veya Ebu Amre) Süfyan b. Abdullah (r.a.) şöyle dedi: “Ya Resulullah! Bana İslam’ı öylesine tanıt ki onu bir daha senden başkasına sormaya ihtiyaç duymayayım.” Resulullah da (s.a.s.) ona şöyle

buyurdu: “Allah’a inandım de, sonra da dosdoğru ol!” (Müslim, İman, 62; Tirmizi, Zühd, 61; İbni Mace, Fiten 12.)

Peygamber Efendimiz, peygamberlik birikimi ve “cevâmiü’l-kelim” (az sözle engin manalar dile getirme) özelliği ile bu zorlu isteği, “Allah’a inandım de, sonra dosdoğru ol!” diye iki cümleyle cevaplamıştır. Hadisin başka bir rivayetinde cevap, “Rabbim Allah’tır de, sonra dosdoğru ol!” şeklindedir.

İstikamet üzere yaşamak, fevkalade dikkat ve gayret ister. Doğrulukta kalbin ve dilin dürüstlüğü pek büyük önem arz etmektedir. Kalp, beden ülkesindeki tüm organların reisidir. Tek Allah’a iman edip dürüstlüğü benimseyen bir kalp, diğer organları etkiler. Dil, kalbin tercümanıdır. Onun doğruluğu ve eğriliği de diğer organların tavırlarına tesir eder. Nitekim bir hadis-i şerifte, her sabah bütün organların dile hitaben, “Bizim hakkımızda Allah’tan kork, biz sana bağlıyız, sen doğru olursan biz de doğru oluruz, sen eğri olursan biz de eğriliriz.” (Tirmizi, Zühd, 61.) dedikleri bildirilmiştir. Bu, doğru sözlü olmanın önemini göstermektedir. Hatta bir başka hadiste de Efendimiz şöyle buyurmuştur: “Kalbi dürüst olmadıkça kulun imanı doğru olmaz. Dili doğru olmadıkça da kalbi doğru olmaz.” (Ahmed b. Hanbel, Müsned, III, 198.) O hâlde, özülle sözülle dosdoğru olmak gerekmektedir. Peygamberimizin “Allah’a inandım de, sonra da dosdoğru ol!” tavsiyesinin manası budur. İslamın özü de bundan ibarettir. ■

KIVAMINDA BİR KULLUK İÇİN İSTİKAMET

Prof. Dr. Ali AKPINAR

Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Emrolunduğun gibi dosdoğru ol!

(Hud, 11/112.)

Sözlükte “kvm” kökünden türemiş olan istikamet; “doğruluk, dürüstlük, adalet, itidal, itaat, sadakat ve dürüstçe yaşama” anlamlarına gelir. İstikamet kavramı, dimdik ayakta durarak şekil düzgünlüğü ile değer kazanma, sağlam bir toplumsal yapı oluşturma, kıvamında bir kullukla kıyamete hazırlanma manalarını da içermektedir.

Kavram olarak “dosdoğru yol üzerinde sapmadan ilerleme; doğruluk, aşırılıklardan uzaklık, sebat ve kararlılık” demektir. “Allah’a iman ettim de, sonra da dosdoğru ol!” (Ahmed, Müsned, III, 413; IV, 385; Müslim, İman 62.) hadisini açıklarken Aynî; istikameti, “Allah’ın kitabına ve Peygamber’in sünnetine sarılıp bunlardan kopmadan yaşama” şeklinde açıklamıştır. Bu konuda, sufilardan Ebu Ali el-Cuzcani şöyle der: “Keramet derdine düşme, istikamet sahibi olmaya çalış; çünkü nefsin seni keramet talebine zorlarken Rabbin senden istikamet beklemektedir.” (Kuşeyri, II, 440-441; S. Uludağ-M. Çağrırcı, İstikamet, DİA, XXIII, 348-349.)

Tanımlardan da anlaşılacağı üzere istikamet sahibi olmak için Kitap ve sünnete sarılmak, bu yolda kararlılıkla sebat etmek gerekmektedir. Bunun için de nefis ve hevanın arzularına uymamak lazımdır. İstikamet sahibi olan kişi aşırılıklardan uzak mutedil, söz ve davranışlarında ölçülü/dengeli olan kimsedir. İstikamet sahibi olan kişi, Rabbine, Resul’üne ve insanlara karşı sadakatli ve dürüst olan kimsedir. İstikamet sahibi olmak; dinç, diri, dinamik olmayı beraberinde getirir. İstikamet, her bakımdan kişinin kıvamında olması, değerleri ayağa kaldırarak kendisinin kıyamda olmasını gerektirir. Kıvamında bir iman, kıvamında bir kulluk, kıyamında infak, kıyamında zühd ve takva sahibi olmak gibi. İstikamette ruh-beden, mana-madde bütünlüğü ve düzgünlüğü vardır.

Dosdoğru olmakla emrolunduk

Yüce Allah, önce Peygamber’ine istikamet üzere olmasını emretmiştir. Hz. Peygamber’in (s.a.s.) asıl görevi de insanları istikamet çizgisinde tutmaktır. Bu konuda pek çok ayet vardır: “Öyle ise emrolunduğun gibi dosdoğru ol. Beraberindeki tövbe edenler de dosdoğru olsunlar. Hak ve adalet ölçülerini aşmayın. Şüphesiz O, yaptıklarınızı hakkıyla görür.” (Hud, 11/112.) “Bundan dolayı artık sen birliğe çağır ve emrolunduğun gibi doğru ol; onların heveslerine uyma ve şöyle söyle: ‘Allah’ın indirdiği kitaba inandım; aranızda adaletle hükmetmek ile emrolundum; Allah bizim de Rabbimiz, sizin de Rabbinizdir; bizim işlediklerimiz bize, sizin işledikleriniz kendinizdir. Bizimle sizin aranızda tartışılacak bir şey yoktur. Allah hepimizi bir araya toplar; dönüş O’nadır.’” (Şura, 42/15.)

“Emrolunduğun gibi dosdoğru ol!” ayeti, Peygamberimizi ihtiyarlattığı söylenen ayettir. Bu konuda Peygamberimiz, “Beni Hûd suresi ve kardeşleri (Vakıa, Hakka, Mürselat, Nebe, Tekvir, Gaşiye) ihtiyarlat-tı.” (İbn Kesir, Hâzin tefsirleri, Hud, 11/112.) buyururken bunu açıkça ifade

Dosdoğru olabilmek için müminler topluluğu olarak birlikte hareket etmek de son derece önemli ve gereklidir. Zira dosdoğru olmak, her zaman ve her şartta tek başına gerçekleştirilebilecek bir eylem olmayabilir. Onun için müminler iyiliği hayata hâkim kılma konusunda birbirlerine yardımcı olmalıdırlar. Zaten İslam kardeşliği, dini yaşamada kardeşinin yanında olmak değil midir?

ediyordu. Evet, o, Kur'an'ın ilk muhatabıydı. O, Kur'an ayetlerini öncelikle kendine okuyor ve onların gereklerini yerine getiriyordu. Bunun için o, okuduğu ayetlerin mesajını çok iyi anlıyor ve onları yerine getirme konusunda sorumluluğunun bilinci içerisinde davranıyordu. O, insanlığın gidişatını görüyor ve onu kendine dert ediyordu. Bunun için de gece gündüz, durup dinlenmeden çalışıyordu. Yanlış yolda durmaya devam eden insanların başına, geçmiş ümmetlerin başına gelen helaklerin gelmesinden ve insanların hesap günü cehenne sevk edilmelerinden endişe duyuyordu.

İnsan ne yaparsa yapsın, kimin safında yerini alırsa alsın, nihayetinde bunun sonucuna katlanacaktır. Hiç kimsenin yaptığı yanına kalmayacaktır.

Adı geçen bu surelerde gerçekleri yalanlayan, Allah'a ve elçilerine başkaldıran geçmiş kavimlerin nasıl helak edildiğini, kıyametin dehşetli anlarını tasvir eden, diriliş ve hesap günü ile cennet ve cehennemi tasvir eden ayetler yer almaktaydı. Nitekim İbn Abbas, Peygamberimize, "Emrolunduğun gibi dosdoğru ol!" ayetinden daha ağır bir ayet inmediğini, bu yüzden Peygamberimizin, "Beni Hud suresi ihtiyarlattı." dediğini bildirir. (Sa'lebî, Bağavi, Zemahşerî, Râzi, Kurtubi, Hâzin, Beydavi Tefsirleri; Hud, 11/112.)

İstikamet üzere olmak/dosdoğru olmak, Kur'an üzere olmak, Kur'an'a göre yaşamaktır. Kur'an yolundan ayrılp Yüce Allah'a başkaldırmak ise tuğyandır. (Taberi Tefsiri; Hud, 11/112.) Yine istikamet, tevhid üzere olmaktır. Nitekim ayette, "Rabbimiz Allah'tır deyip sonra da doğrulukta devam edenler..." (Fussilet, 41/30.) ifadesi yer almıştır. Peygamberimiz de "Allah'a inandım de, sonra da dosdoğru ol." buyurmuştur. Çünkü "Rabbim Allah'tır." diyen kişi, O'nun emirlerine uyup yasaklarından kaçınarak istikamet sahibi olacaktır. (Maverdî Tefsiri; Hud, 11/112.) İstikamet, taat üzere olmak ve Allah'a itaatin hakkını vermektir. İstikamet üzere olmanın sınırını Yüce Allah çizmiştir. Onun için şuna göre, buna göre değil, Rabbin çizdiği sınırlara göre, O'nun emir ve ölçülerine göre istikamet üzere olunur.

İstikamet kelimesinde, bir şeyi talep etmek manası var-

dır. Buna göre kişi, dosdoğru olmayı, istikamet üzere kalmayı Rabbinden isteyecek, "Rabbim, bizden istediğin gibi dosdoğru olmayı bana nasip et!" diye niyaz edecek ve bu duasını gerçekleştirmek için gayret edecektir. Nitekim biz, Fatiha'da, "Rabbimiz, bizi dosdoğru yola ilet!" diye yalvarıyoruz. Fatiha suresini okuyanlar olarak doğru yolda olsak da o yolda devamlı kalabilmek ve Müslümanlık kalitemizi artırabilmek için bu duayı ediyoruz. Aslında bu, Müslümanın büyük hedeflere aday olduğunun da bir göstergesidir. Tabii ki büyük hedeflere ulaşabilmek için talep ve dua etmenin yanında o hedefleri tutturabilmek için gayret göstermek de önemlidir.

"Emrolunduğun gibi dosdoğru ol!" emri, yalnızca Peygamberimize değildir. Emir, ona ve onunla beraber olanlardır. Aslında ayet, onunla beraber olmanın da yolunu bize öğretmektedir. Dünya ve ahirette Peygamberimizle beraber olabilmek için onun gibi dosdoğru olmak gerekmektedir.

Öte yandan dosdoğru olabilmek için müminler topluluğu olarak birlikte hareket etmek de son derece önemli ve gereklidir. Zira dosdoğru olmak, her zaman ve her şartta tek başına gerçekleştirilebilecek bir eylem olmayabilir. Onun için müminler iyiliği hayata hâkim kılma konusunda birbirlerine yardımcı olmalıdırlar. Zaten İslam kardeşliği, dini yaşamada kardeşinin yanında olmak değil midir? Bunun için İslam

toplumunun temel taşlarından biri olan iyiliği emretme, kötülükten alıkoyma; toplumun her ferdi için istikamet çizgisinde tutma eylemidir.

Ayette dosdoğru olma emrinin karşısında, “Aşırı gitmeyin.” emri yer almıştır. Demek ki dosdoğru olunmazsa tuğyan ve aşırılıklar kendini gösterecektir. Doğruların yanında yer alınmazsa azgınlığın safında yer alınmış olacaktır. İstikamet üzere olunmazsa ölçsüzlük ve dengesizlikler söz konusu olacaktır. Nitekim konumuzla ilgili ikinci ayetimizde de “Dosdoğru ol.” emrinden hemen sonra “Onların heveslerine uyma.” kaydı gelmiştir. Çünkü dosdoğru olma, hakka ve hakikate uymadır; aksi ise azgınlığın heva ve heveslerine uymadır. Biri cennete götürecektir, diğeri cehenneme. İlki sahibini izzetli ve huzurlu bir hayata taşıyacaktır; diğeri ise sahibini zelil ve huzursuz edecektir.

“Dosdoğru ol.” emrinin ardından, Allah’ın Kitabı’na iman ve adaletle hareket etme emirleri gelmiştir. Aslında bunlar birbirinin devamı ve gereğidir. Zira iman, doğruluk ve adalet, birbirini gerektiren ve birbirini tamamlayan şeylerdir.

İnsan ne yaparsa yapsın, kimin safında yerini alırsa alsın, nihayetinde bunun sonucuna katlanacaktır. Hiç kimsenin yaptığı yanına kalmayacaktır. Onun için ilk ayetimiz, “Doğrusu Allah yaptıklarınızı görür.”, ikinci ayetimiz ise “Allah hepimizi bir araya toplar; dönüş O’nadır.” ifadesiyle son bul-

“Emrolunduğun gibi dosdoğru ol!” emri, yalnızca Peygamberimize değildir. Emir, ona ve onunla beraber olanlardır. Aslında ayet, onunla beraber olmanın da yolunu bize öğretmektedir.

muştur. O hâlde yapıp ettiğimiz her şeyin, O’nun tarafından görüldüğü, bilindiği ve yaptıklarımızdan hesaba çekileceğimiz bilinciyle hareket etmeliyiz.

İstikamet Peygamber’i ve istikamet ümmeti

Hz. Peygamber (s.a.s.), Mekke döneminde inen ayetler ışığında ashabının katıksız, salt tevhid inancıyla donanması için çırpındı. Bu dönemde şirksiz ve şeksiz bir iman ile gönüllerin donatılması için çalışıldı. Namaz ibadetinde kendisini gösteren şekil ve mana bütünlüğü içerisinde sağlam bir toplumsal yapı oluşturuldu. Medine döneminde ise bir binanın kenetlenmiş taşları gibi sağlam ve tarağın dişleri gibi her bakımdan düzgün bir ümmet modeli inşa edildi.

Kur’an’ın iki suresinin adı meleklerin ve Allah yolunda olan müminlerin saflarından bahseden ayetlerle başlamakta ve Saf ve Saffat isimlerini almaktadır. O, namaza durmadan safların sık ve düzgün olmasına önem veriyor ve kendisi bizzat safları düzelterek bu konudaki hassasiyetini gösteriyor ve şöyle diyordu: “Saflarınızı düzgün tutunuz. Aksi takdirde Allah aranıza düşmanlık sokar. Saflarınız eğilirse kalpleriniz de eğilir.” (Buhari, Ezan 71; Müslim Salat, 122, 127, 128.) O, böylece şekil ve ruh bütünlüğü içerisinde istikamet çizgisindeki insanların en hayırlı kuşağı olan ashabını inşa ediyordu. Çünkü onlar, insanların en hayırlı kuşağı olarak insanlığa örnek olacaklardı. ■

İM AN VE İSTİKAMET BİLİNCİNE MANEVİ PSİKOLOJİK YAKLAŞIM

Doç. Dr. Fatıma Zeynep BELEN

Kırıkkale Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi

Iman kelimesi, Arapça “e-m-n” kökünden gelmekte olup nefsin güvene kavuşması ve korkunun ortadan kalkması anlamına gelmektedir. (el-İsfahânî, R., *Müfredât Kur’an Kavramları Sözlüğü*, Çev:Yusuf Türker, Pınar Yay., İstanbul, 2012.) Bu bağlamda iman, kişinin en önemli ihtiyaçlarından biri olan güven ihtiyacını karşılamaktadır. Güven ihtiyacı, Maslow’un ihtiyaçlar hiyerarşisinde fizyolojik ihtiyaçlardan sonra yer almaktadır.

Günümüz dünyasının en önemli problemlerinden biri, bireyin hayatının her anını ve alanını kontrol etmeye çalışmasıdır. Bir şeyleri sürekli kontrol etme isteği, bireyde korku ve kaygılara yol açabilmektedir. Bireysel anlamda insan, iman bilinci ile aşkın varlık olan Allah’a sığınarak benliğini tehdit eden korku ve kaygılardan zihnini ve gönlünü arındırabilir. Bununla birlikte özellikle deprem, yangın, sel, hastalık, ölüm gibi yaşam olayları ile karşılaşan bireylerin geçmiş ile ilgili derin bir üzüntü, gelecek ile ilgili daha fazla korku ve kaygı yaşadıkları da söylenebilir. Kişi, Yaradan’a sığınarak geçmişte anlam veremediği olayları hikmet boyutu ile anlamlandırabilirken gelecek ile ilgili yaşadığı kaygıları yönetebilir. Şu an yaşadığı olayları kontrol etmeyi bırakıp elinden gelenin en iyisini yapmaya çalışarak psikolojik sağlığını ve psikolojik sağlamlığını koruyabilir.

İslam dininde iman; kalp ile tasdik, dil ile ikrar olarak tanımlanmıştır. İmanın kalp ile tasdiki, Allah ile bağın içsel boyutunu göstermektedir. Yaradan ile gönülden bağ kuran birey, hayatını anlamlandırır. “Ben kimim?”, “Nerden geldim? ”, “Nereye gidiyorum?”, “Hayatımın anlamı ve amacı nedir?” gibi zihnini meşgul eden sorulara cevap bulabilir. İnsan, yaşadığı ortamda karşılaştığı olaylar ve problemleri anlama ve anlamlandırma ihtiyacını iman ile karşılayabilir. Anadolu irfanının oluşmasında katkısı olan Erzurumlu İbrahim Hakkı, Allah’a sığınmanın bireye güven duygusu verdiğini ve yaşam olaylarının arkasındaki hikmet boyutunu şu şekilde ifade etmiştir:

*Hak şerleri hayreyler
Zannetme ki gayreyler
Arif onu seyreyler
Mevla görelim neyler
Neylerse güzel eyler*

*Sen Hakk'a tevekkül kıl,
Tefviz et ve rahat bul,
Sabreyle ve razı ol,
Mevla görelim neyler,
Neylerse güzel eyler.*

Toplumsal anlamda ise iman bilinci, birbirine güven duyan, güvenilir insanlardan oluşan bir toplumun ortaya çıkmasına zemin teşkil eder. Nitekim mümin birey, kendisine güvenilen kişidir. Sevgili Peygamberimiz (s.a.s.), “Müslüman, diğer Müslümanların, dilinden ve elinden salim olduğu (zarar görmediği) kimsedir. Mümin de insanların, canları ve malları hususunda (kendilerine zarar vermeyeceğinden) emin oldukları kimsedir.” (Tirmizi, İman, 12.) hadisi ile iman bilincinin toplumsal yönüne dikkat çekmektedir. Anadolu kültüründe Hacı Bektaş-ı Veli'nin, “Eline, diline, beline sahip ol.” sözü, güvenilir insan olma çerçevesinde, iman bilincinin toplumsal yönünü özetlemektedir.

İmanın eylem boyutu, istikamet kavramı ile ifade edilebilir. İstikamet, Arapça “k-v-m” kökünden gelmekte olup doğru ve mutedil olmak demektir. (Dinî Kavramlar Sözlüğü, Fikret Karaman vd., Diyanet İşleri Başkanlığı Yay., Ankara, s.335, 2006.) Aynı zamanda “bir şeyin hakkını tam olarak

**İman bilinci,
birbirine
güven duyan,
güvenilir
insanlardan
oluşan bir
toplumun
ortaya
çıkmasına
zemin teşkil
eder. Nitekim
mümin birey,
kendisine
güvenilen
kişidir.**

vermek” anlamındadır. (İsfahâni, Müfredat, 2012:143.) Fussilet sure-sinde, Allah'a iman eden ve istikamet çizgisinde olan bireylerin korku ve üzüntüden uzak ve mutlu olacakları şöyle belirtilmektedir: “Şüphesiz ‘Rabbimiz Allah’tır.’ deyip de sonra dosdoğru olanlar var ya, onların üzerine akın akın melekler iner ve derler ki: ‘Korkmayın, üzülmeyin, size (dünyada iken) vadedilmekte olan cennetle sevinin!’” (Fussilet, 41/30.)

Diğer yandan istikametın Cibril hadisinde yer alan “ih-san” kavramı ile bağlantılı olduğu da söylenebilir. “İhsan, Allah’ı görür gibi ibadet etmendir. Sen O’nu görmüyor olsan da O seni görmektedir.” (Buhari, Tefsir, (Lokman), 2.) İbadetlerimizi, bireysel ve toplumsal ilişkilerimizi, günlük hayatımızda yaptığımız her işi Allah’ın her an, her yerde bizi gördüğünü idrak ederek en güzel şekilde yapmak, istikamet bilincini ortaya koymaktadır. Mevlana’nın “Ya olduğun gibi görün ya görüdüğün gibi ol.” ifadesi; bireysel anlamda istikametın, kişinin kendi özünü tanıyıp içsel dünyası ile bağ kurup tutarlı davranışlar göstermesi açısından önemli mesajlar içermektedir. Bilgi ve eylemin tutarlı olması, bilginin yaşam ile vücut bulması, istikametın diğer bir yönü olarak karşımıza çıkmaktadır. İçselleştirilmiş ve eyleme dönüşen bilgi, kazanılması gereken en önemli noktadır. Bu çerçevede, İmam Gazali, kendi hayat hikâyesini anlattığı *el-Munkiz mine’-d-Dalâl* adlı eserinde, Tus şehrine dönüşünde, içinde bulunduğu kervana eşkiyaların

saldırması sonucunda, hocasından aldığı ders notları bulunan çantasını eşkıyaların ele geçirmesi ile yaşadığı olayı şu şekilde anlatır: “Arkalarından gittim. Ölümle tehdit edilme rağmen reislerine başvurup ‘Yazılarımı bana verin, size yaramaz.’ dedim. Yazıların ne olduğunu sordu. Dersler esnasında tuttuğum notlar olduğunu söyledim. ‘Nasıl olur da onları öğrendiğini iddia edersin? Çantan alınca onlardan mahrum kaldın.’ dedi. Ve emri üzerine adamlarından birinin getirdiği çantayı bana teslim etti.” (Gazzâlî, *Dalâletten Hidayete*, Çev. Ahmed Subhi Furat, Şamil Yayınevi, İstanbul, s.11, 1972.) İmam Gazali, bu olaydan sonra çalışmalarını hafızasında kalacak şekilde yaparak içselleştirmiştir. Yaşadığı bu olay, onun bireysel tekâmülünde önemli bir yer edinmiştir.

İstikamette bir diğer esas, niyettir. Yapılacak eylemlerde niyetin ödül kazanmak, cezadan kaçmak, kişi ya da toplumun takdirini elde etmek gibi dünyevi beklentilerden ziyade sadece Allah için olması ön görülmektedir. Bu kapsamda, *el-Munkiz mine'd-Dalâl* adlı eserde, İmam Gazali kendi hayatını gözden geçirerek edindiği farkındalıkları şöyle ifade eder: “... Sonra kendi durumumu gözden geçirdim. Bir de ne göreyim! Dünyevi alakalar içine dalmışım. Onlar beni her taraftan sarmışlar. İşlerimi göz önüne getirdim. En güzeli tedris ve talim idi. Fakat bunlar arasında da ahiret yolu için ehemmiyetsiz ve faydasız olanlarla uğraşmışım. Sonra

tedris halkasındaki niyetimi düşündüm. Baktım ki Allah rızası için değil, mevki ve şöhret endişesiyle hareket etmişim. Bu durum karşısında uçurum kenarında bulunduğuma, eğer hâlimi düzeltmezsem ateşe yuvarlanacağıma kanaat getirdim.” (Gazzâlî, *Dalâletten Hidayete*, Çev. Ahmed Subhi Furat, Şamil Yayınevi, İstanbul, s.11, 1972.)

İmam Gazali'nin bu deneyimi çerçevesinde, eylemlerimizin temel motivasyon kaynağının sadece Allah rızası olması gerektiği anlaşılabilir. Gazali, bunu tahkiki iman yani içselleştirilen ve eyleme dönen bir iman olarak belirtmiştir. Anadolu kültüründe doğruluğu ile öne çıkan önemli isimlerden olan Yunus Emre de yapılacak iş ve eylemlerde nihai anlamın Allah sevgisi olduğunu şöyle ifade eder:

*Ne varlığa sevinirim,
Ne yokluğa yerinirim,
Aşkın ile avunurum,
Bana seni gerek seni.*

İman ve istikamet bilinci, din psikolojisi bilimi çerçevesinde Allport'un iç kaynaklı dindarlık kavramı ile açıklanabilir. Allport dindarlığı iç kaynaklı ve dış kaynaklı dindarlık olarak ikiye ayırmaktadır. (Ali Köse, Ali Ayten, *Din Psikolojisi*, Timaş Yay., İstanbul, 2019.) Dış kaynaklı dindarlıkta eylemlerin kaynağı daha çok dışsal ödüller, kazançlar ya da toplumsal onaydır. Öze inmemiş ve içselleştirilmemiş bir dindarlık söz konusudur. İç güdümlü dindarlık; öze inen, içselleştirilen, bilgi ve eylem arasında tutarlılık olan, niye-

tin Allah'ın rızası olduğu bir dindarlık olarak tanımlanır. Kişi, iman ve istikamet bilinci ile bireysel tekâmül yolunda kendini gerçekleştirebilir. Doğru, dürüst, güvenilir olma gibi değerleri yaşayarak dünya ve ahiret hayatını anlamlı kılacak güzel işler ortaya koyabilir. Aynı zamanda bu değerleri yaşayarak psikolojik sağlık ve psikolojik sağlamlığının gelişmesine katkı sağlayabilir. Böylelikle iman ve istikamet bilincini içselleştiren birey, Yarıdan'a güvenli bağlanarak yaşam olayları neticesinde karşılaşılabileceği olumsuz duyguları da yönetebilir. ■

Kişi, iman ve istikamet bilinci ile bireysel tekâmül yolunda kendini gerçekleştirebilir. Doğru, dürüst, güvenilir olma gibi değerleri yaşayarak dünya ve ahiret hayatını anlamlı kılacak güzel işler ortaya koyabilir.

Söyleşi
Mustafa BERK

Prof. Dr. Yakup CİVELEK: “İstikamet üzere yaşamayı, Peygamberimizin örnek hayatından öğrenebiliriz.”

Hocam, malumunuz Diyanet İşleri Başkanlığımız her yıl toplumda farkındalık oluşturması gayesiyle “Mevlid-i Nebi” haftasını bir tema çerçevesinde işliyor. Bu yılki temasınız ise “Peygamberimiz, İman ve İstikamet”. Kur’an açısından iman ve istikamet kavramlarının öneminden kısaca bahseder misiniz?

İman ve istikamet, Kur’an’ın en temel kavramlarından ikisidir. İman, Allah’a ve O’nun gönderdiği elçilere, kitaplara, meleklerle, ahirete ve kadere inanmaktır. Hayatın ahlaki, sosyal ve ticari her anını ve alanını kuşatan istikamet ise iman gereği olarak Allah’ın emir ve yasaklarına uygun bir hayat sürmek, doğru ve güzel davranışlarda bulunmak, hak ve adaletten ayrılmamak, sabır ve tevekkül göstermek, imanını koruyacak ve güçlendirecek çalışmalarda bulunmak demektir.

Kur’an, iman ve istikamet arasında sıkı bir ilişki kurmaktadır. İman edenlerin istikamet üzere olmalarını, istikamet üzere olanların da imanlarını artırmalarını ister. Kur’an’a göre iman ve istikamet ölçüsü Allah’ın indirdiği vahiy ve Peygamberimizin sünnetidir. Bu iki kaynağa uygun olarak yaşayanlar, Allah’ın rızasını kazanır, dünyada huzur ve

Hz. Peygamber, daima istikamet üzere bir hayat yaşayarak Müslümanlara örnek olmuştur. Onun hayatı, Müslümanlara adalet, merhamet, dürüstlük ve ahlaki değerler açısından mükemmel bir örneklik sunmaktadır.

mutluluk, ahirette de cennet ve nimetler elde ederler.

İman ederek Yaraticımıza verdiğimiz söze bağlı kalmak, hayatımızı O'nun emir ve yasaklarına göre tanzim etmek, Peygamberimizi gönülden sevmek, onun gibi dosdoğru, emin ve yüce bir ahlak üzere olmak, istikamet'in tam ifadesidir.

İmanın, inancın yüklediği sorumlulukların farkına varmak, ibadetleri aksatmamak, anne ve babalık, eş ve evlatlık, komşu ve akrabalık görevlerini yerine getirmek, istikamet'in en net açıklamasıdır.

İmanda, ibadette istikamet, her türlü riya ve gösterişten arınarak yalnızca Allah'a kulluk etmek, O'na hiçbir şeyi ortak koşmamaktır. Yüce Allah'ın rızasına engel olacak kötülüklerden uzak durmaktır.

İstikamet, şeytanların vesvesesine aldırış etmeden, nefsin hoşuna giden şeyleri reddederek İslam fitratı üzerinde sapmadan ilerleme yolunun adıdır. İstikamet, inandıkları-

mızı hayat tarzına çevirmenin, iman ederek söz verdiğimiz şeyleri yerine getirmenin adıdır.

Hz. Peygamber (s.a.s.) ashabına daima doğruluğu tavsiye etmişti. Ayrıca Hud suresindeki “Emrolunduğun gibi dosdoğru ol.” (Hud, 11/112.) ayetinin kendisini ih-tiyarlattığından bahsedirdi. İstikamet üzere olmanın, Allah Resulü'nün dünyasındaki önemi neydi? Bu kavramın üzerinde hassasiyetle durmasının sebepleri nelerdir?

Sözünde durmak, doğru ve dürüst olmak anlamında istikamet, öncelikli olarak peygamberlerin önemli bir niteliğidir. Dürüstlük, yani istikamet üzere olmak, onların temel ilkeleri arasındadır. Yüce Allah, Peygamberimize, “Sen elbette dosdoğru bir yol üzeresin.” (Yasin, 36/4.) buyurduğu gibi, peygamberler dürüstlüklerini, doğruluklarını hiçbir durumda bozmamışlardır. Onlar tüm vazifelerini bu istikamet üzere yapmışlardır.

Ümmetlerini de dosdoğru olmaya teşvik etmişlerdir.

Hz. Peygamber (s.a.s.), istikamet kavramına büyük bir hassasiyetle yaklaşmıştır. Çünkü istikamet sahibi olmak, İslam'ın temel değerlerini yaşamak, Allah'a olan bağlılığını sürdürmek ve Müslüman toplumu oluşturma çabasıyla hareket etmek demektir.

Hz. Peygamber, daima istikamet üzere bir hayat yaşayarak Müslümanlara örnek olmuştur. Onun hayatı, Müslümanlara adalet, merhamet, dürüstlük ve ahlaki değerler açısından mükemmel bir örneklik sunmaktadır. Müslümanlar, onun yaşadıklarını gözlemleyerek ve öğrettiklerini takip ederek istikamet üzere yaşamayı öğrenirler.

“Emrolunduğun gibi dosdoğru ol.” (Hud, 11/112.) ayeti, istikamet üzere olmanın Hz. Peygamber'in (s.a.s.) bir sünneti olduğuna işaret etmektedir. Bu ilahi emri hayatlarına eksiksiz uygulayan Hz. Pey-

gamber (s.a.s.) ve onun ashabı, Müslümanlar için istikamet üzere bir hayatın nasıl olduğunu da ortaya koydular. Bu ayeti kendine ölçü edinen Hz. Peygamber (s.a.s.), ashabına da ima istikameti tavsiye ederdi.

Yüce Allah'ın "dosdoğru ol" emrinin zaten Allah'ın terbiyesinden geçmiş ve dosdoğru olan Peygamberimizi ihtiyarlatması, ashabını da istikamet üzere eğitmesi ve bu emri onlara tebliğ ederek ve onlara örnek olmasıyla doğrudan ilişkilidir. O zaten istikamet üzere yürümekteydi. Peygamberimiz için zor olan ve onu ihtiyarlatan istikamet üzere örnek bir hayatı ortaya koymak ve sahabilerin bu istikamet üzere yaşamasını sağlamaktı. Ayet sadece sahabeyi istikamet üzere eğitme ve yetiştirme sorumluluğunun zorluğunu anlatmamakta, aynı zamanda istikamet üzere olma ve bunu sürdürülebilir kılmanın ne denli zor olduğuna işaret etmektedir.

Kendisine İslam'ı soran sahabeye, "Allah'a iman ettim de, sonra da dosdoğru ol!" (Müslim, İman, 62.) hadisiyle karşılık veren Peygamberimizin iman ile istikameti birlikte anması, bu iki kavram arasındaki ilişkiye işaret ediyor. Buradan hareketle iman ve istikamet arasında nasıl bir bağ vardır?

Peygamberimizin, "Allah'a iman ettim de, sonra da dosdoğru ol!" buyurması, onun bu konuya ne kadar hassasiyetle yaklaştığının en önemli göstergesidir. Zira istikamet, imandan sonra İslam'ın bütün esaslarını kuşatan en temel ölçütlerden biridir.

Bu hadis, aynı zamanda iman ve istikamet, birbirinden ayrılmaz bir bütünün iki parçası olduğunu göstermektedir. Ayrıca istikamet üzere olmak, iman gereği ve sonucudur. Gerçek anlamda iman eden kişi istikamet üzere olmaya, inandıklarını dosdoğru ve eksiksiz biçimde uygulamaya ve yaşamaya çalışır. Bu çabasıyla kişi imanını korur ve artırır.

İstikameti olmayan, inandıklarını sadece bir bilgi olarak koruyan, bunu hayatına uygulamalı olarak yansıtamayan bir kişi, zamanla sahip olduğu imani bilgiyi de kaybedebilir. İstikamet üzere yapılan eylemlerle desteklenmeyen iman da bir süre sonra terk edilme, yok olma tehlikesi bulunmaktadır. Bu da iman ve istikamet arasındaki bağın ne denli güçlü olduğunu ve kopmaması gerektiğini ortaya koymaktadır.

Diğer taraftan istikamet üzere yürüyen bir mümin, hem dünya hem ahirette kazançlı olacaktır. Yüce Allah, Fussilet suresinin 30-32. ve Ahkaf suresinin 13-14. ayetlerinde (ve diğer pek çok ayet-i kerimede), iman edip istikamet üzere olanların korkudan ve üzüntüden uzak olacaklarını belirtmektedir. Bu anlamda Diyarbakırlı Said Paşa'nın şiiirinde geçen "Müstakim ol Hazret-i Allah utandırmaz seni" ifadesi dikkat çekmektedir. Gerçekten de Allah, istikamet üzere olanları daima korur ve onlara ihsanda bulunur.

Yüce Allah (c.c.) Kur'an-ı Kerim'de, "Kitapta İbrahim'i de an. O dosdoğru bir peygamberdi." (Meryem, 19/41.) buyurarak istikameti peygamberlerin

övülen sıfatlarından biri olarak gösteriyor. İstikameti, iman, ahlak ve ibadet anlamında uygulayabilmek ve hayatımızın odak noktasına yerleştirebilmek adına neler yapmalıyız?

İstikameti hayatımızın odak noktasına yerleştirebildiğimiz anda inancımızın ve hayatımızın anlamını kavramak mümkündür. Peki, bunu sağlamak için yapılması gerekenler nelerdir ve ne olmalıdır?

Kur'an, Peygamberimiz ve İslam âlimlerinin açıklamalarından anlaşıldığı üzere, müstakim bir insan olmanın, hayatımızın odağına istikameti yerleştirmenin yolu öncelikle, kalbin, dilin, azaların müstakim olması şeklinde üç aşamada gerçekleşmelidir. Her şeyden önce kalp, dil ve azaların istikamet üzere olması, dosdoğru olması gerekir. Kalbimizin müstakim olması, yasaklananları terk etmek, emredilenleri yapmakla mümkündür. Kalbimizin şirk, küfür ve nifak gibi inançla ilgili; kibir, gurur, riya, haset gibi davranışlarla ilgili hususlarda dosdoğru olması elzemdir. İbadetleri ihlasla yapmak, O'na tevekkül etmek, O'nun buyruklarına uymak, kalbi dosdoğru yapmaktadır.

Dilimiz de yalandan, giybetten, iftiradan, kötü sözden uzak durdukça doğruyu, hakikati, güzeli ve iyiliği emreden, kötülükten sakındıran sözü söyledikçe istikamet üzere olacaktır. "Kullarıma söyle, sözün en güzelini söylesinler. Sonra şeytan aralarını bozar. Çünkü şeytan, insanın apaçık düşmanıdır." (İsra, 17/53.), "...İnsanlara güzel söz söyleyin..." (Bakara, 2/83.),

“...Allah’tan sakınsınlar ve doğru söz söylesinler.” (Nisa, 4/9.) ve benzeri ayetler, dilimizi nasıl istikamet üzere tutacağı-mızı göstermektedir.

Azalarımızı da önce içki, kumar, zina, faiz ve adam öldürme gibi Allah’ın yasakladığı tüm işleri terk ederek; namaz, oruç, zekât, iyi muamele, cömertlik gibi emrettiklerini yerine getirerek müstakim kılarız.

Hayatımızı şekillendiren ve odak noktasını oluşturan kalp, dil ve organlarımızın istikamet üzere olmasıyla hem Allah’ın sevdiği bir kul hem de tüm peygamberlerin ve Peygamberimizin izinden giden bir mümin oluruz.

Son olarak, Mevlid-i Nebi teması özelinde sormak istiyoruz. Günümüz insanının Kur’an’ın ifadesiyle “en güzel örnek”e olan ihtiyacı malumdur. Resulüallah’ın (s.a.s.) örnek yaşantısını günlük hayatımıza nasıl yansıtabiliriz? Bunun için neler yapmalıyız?

Tüm hayatı en ayrıntılı olarak tespit edilebilen Hz. Peygamber’in (s.a.s.), sahabe başta olmak üzere bütün ümmeti için örnek insan olduğu “üsve-i hasene (en mükemmel bir örnek)” kavramıyla belirtilmiştir. (Ahzab, 33/21.) Bütün fikir, söz ve fiillerinde ona uymaya çalışan sahabiler, sadece onun izini takip etmemişler, onun örnek hayatını bizlere aktarmışlardır.

Saadet asrı olarak kabul ettiğimiz Hz. Peygamber dönemi, bizim için dikkatlice okunması, anlaşılması ve yaşanması gereken bir dönemdir. Bu dönemde, Peygamberimizin eğitiminden geçen sahabiler, insanlar arasında ayrımcılı-

ğa yol açan sosyal statüyü ortadan kaldırmışlar, aralarında İslam’ın öngördüğü kardeşlik esaslarını istikamet üzere uygulamışlardır. Her türlü cahiliye âdetini toprağa gömen İslam’ı istikamet üzere hayatlarında uygulayan bu güzide ve güzel insanlar topluluğunun hayatı, günümüzde bizim şu zamandaki hastalıklı ilişkilere de deva olacaktır. İstikamet üzere hayat yaşamının zorluğu vardır ama gayretlerimiz bu zorluğu yenmek için olmalıdır. İstikamet yolu da yine asr-ı saadette yaşanan güzel hayatlardan geçiyor.

Siyer ve hadis kitaplarında ayrıntılı olarak anlatılan Peygamberimizin örnek hayatı, günümüz insanının istikamet üzere yürümesini sağlayacak pek çok örnekle doludur. Öncelikle, Peygamberimizin hayatını ve sünnetini öğrenmek için sîret ve hadis kitapları okunmalıdır. Okumalar esnasında, öğrenilen her yeni davranış, hemen hayatımızda uygulanmalıdır. Günlük hayatımızı Hz. Peygamber’in hayatına benzetmek, onun davranışlarını hayatımızda uygulamak, bize onun örnek yaşantısıyla hemhâl olma imkânını sunar ve manevi bir güç verir.

Merhamet, nezaket, zarafet timsali, sabrın ve müsamahanın en mükemmel temsilcisi olan Peygamberimiz (s.a.s.), Allah’ın dinini tebliğ ederken çok çalışmış ve bu yolda çok sabırlı, çok nazik ve çok müsamahalı davranmıştır. Peygamber Efendimiz (s.a.s.) insanları kaybetmeyi değil, kazanmayı hedeflemiş, onların kurtuluşu için ömrünü adamıştır.

Mevlid-i Nebi vesilesiyle Hz. Peygamber’in istikamet üzere olan yaşantısı öğrenilip uygulandığında bireyler arasında sevgi, saygı ve kardeşlik duyguları güçlenecek, daha mutlu ve huzurlu bir toplum olmanın mümkün olduğu kolayca anlaşılacaktır. ■

Öz Geçmiş

Aslen Rize’li olan Prof. Dr. Yakup Civelek, 1961 Giresun doğumludur. 1984 yılında Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesinden mezun oldu. 1981-1985 yılları arasında Diyanet İşleri Başkanlığında görev yaptı. 1985-1993 yılları arasında öğretmenlik yaptı. 1992 yılında Atatürk Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Doğu Dilleri Bölümü’ndeki Doktora öğrenimine başladı. 1993 yılında Yüzüncü Yıl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Arap Dili ve Belagati Anabilim Dalında araştırma görevlisi oldu. 1995 yılında bir yıl süreliğine Mısır’a gitti. “Ahmed Fâris es-Sidyâk, Hayatı-Eserleri ve el-Cevâib Gazetesi” adlı doktora tezini 1997 yılında tamamladı. 1998 yılında yardımcı doçent, 2005 yılında da doçent oldu. Kırgızistan Osh Devlet Üniversitesi İlahiyat Fakültesinde, 2007-2008 eğitim-öğretim yılında misafir öğretim üyesi olarak görev yaptı. 2010 yılında Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesine naklen geçiş yaptı, Şubat 2012’de profesör ünvanını aldı.

2013 yılında Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Arap Dili Anabilim Dalı başkanı oldu. Aynı yıl yeni kurulan Bartın Üniversitesi İslami İlimler Fakültesine kurucu dekan olarak atandı.

2018-2019 yılları arasında Mısır’ın başkenti Kahire’de eğitim müşavirliği görevinde bulunan Civelek, 2022 yılı ekim ayında Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi İslami İlimler Fakültesine geçiş yapmış olup halihazırda aynı fakültenin dekanlığını yürütmektedir. Arap dili ve edebiyatı alanında yayımlanmış kitapları ve makaleleri, araştırmaları bulunan Yakup Civelek, evli ve ikiz kız babasıdır.

HZ. PEYGAMBER'İN DOĞUMU İSLAM TOPLUMUNUN DOĞUMUDUR

Dr. Lütfiye Gülay BİLGİN

DİB Başkanlık Vaizi

İnsan var olduğu, dünya küresine geldiği günden beri her zaman ona istikamet gösterecek bir rehber ihtiyacı duymuştur. Bu yol gösterici, uyarıcı yaşam boyu hayatın her alanında örnek alınacak bir elçi olmalı idi. İşte peygamberler bu vazife ile yeryüzüne gönderilmiş Allah'ın elçileridir. Onlar getirmiş olduğu ilahi vahyi öncelikle kendileri uygulayan ve içinde yaşadığı toplumun önderi olan kimselerdir. Bu yönleri onların en bariz özellikleridir. Zira insanı anlayabilen, onun duygularını, ihtiyaçlarını bilebilecek olan şüphesiz onun gibi bir beşerdir yine. Şayet böyle olmasaydı insan belki de buna itiraz edecek, ona gelen ilahi mesajı daha baştan reddedecekti. Kendisini vahye kapatacak, inkârı için bunu bir gerekçe olarak sunacaktı. Bu açıdan baktığımızda Cenab-ı Hak âdeta insanın elinden bu argümanı almış, onun dünya hayatında süreceği yaşamı için ona en güzel örneği yine kendisi gibi olan bir beşer yolu ile göstermiştir. İşte bu durum yüce kitabımız Kur'an-ı Kerim de "De ki: Yeryüzünde yerleşip dolaşan melekler bulunsaydı elbette onlara da peygamber olarak gökten bir melek gönderirdik." (İsra, 17/95.)

Oysa Yüce Allah size yine içinizden bir elçi gönderdim, der. Bu durum onun bizi daha iyi anlamasına yönelik bir özelliktir. "Nitekim aranızdan size bir peygamber gönderdik: O size ayetlerimizi okuyor, sizi arıtıp temizliyor, size kitabı ve hikmeti öğretiyor; yine size daha önce bilmediklerinizi öğretiyor." (Bakara, 2/151.)

O öyle bir rehberdir ki içinde doğduğu ve yaşadığı toplum onu yakinen bilmektedir. Bilmedikleri, tanımadıkları bir elçi ile karşılaşmamışlardır. Henüz çocuktuktan itibaren, güzel ahlakı ve yaşantısı ile herkesin takdirini toplamış mümeyyez olmuş bir kişidir Hz. Peygamber. Bu durum daha sonraki vahyi anlatma sürecinde

**HZ. PEYGAMBER'İN
ÇAĞLAR ÜSTÜ
REHBERLİĞİNE
BUGÜN DÜNDEN
DAHA MUHTACIZ.
İlahi vahyin
en mükemmel
uygulayıcısı
olan Sevgili
Peygamberimiz
yaptıkları,
söyledikleri
ile bugünün
problemlerine de
ışık tutmaktadır.**

karşımıza çıkar. Kureyş kabilesini İslam dinine davet etmek için Safa Tepesi'ne çıktığında şu diyalog geçer aralarında.

Allah Resulü şöyle seslendi: "Ey Kureyş cemaati! Ben size, şu dağın eteğinde veya şu vadede düşman atlıları var; hemen size saldırarak, mallarınızı gasbedecek desem, bana inanır mısınız?"

Onlar da hiç düşünmeden şöyle dediler: "Evet inanırız! Çünkü şimdiye kadar seni hep doğru olarak bulduk. Senin yalan söylediğini hiç işitmedik!"

Oraya gelmiş bulunan herkesten bilaistisna bu tasdiki alan Allah Resulü (s.a.s.), onlara şu ilahi hakikati bildirdi: "O hâlde ben şimdi size, önünüzde şiddetli bir azap günü bulunduğunu, Allah'a inanmayanların o çetin azaba uğrayacaklarını haber veriyorum. Ben sizi o çetin azaptan sakındırmak için gönderildim. Ey Kureyşliler! Size karşı benim hâlim, düşmanı gören ve ailesine zarar vereceğinden korkarak hemen haber vermeye koşan bir adamın hâli gibidir. Ey Kureyş cemaati! Siz uykuya dalar gibi öleceksiniz. Uykudan uyanır gibi de dirileceksiniz. Kabirden kalkıp Allah'ın huzuruna varmanız, dünyadaki her hareketinizin hesabını vermeniz muhakkaktır. Neticede hayır ve ibadetlerinizin mükâfatını, kötü işlerinizin de ceza ve şiddetli azabını göreceksiniz! Mükâfat ebedî bir cennet; mücazat da daimî bir cehennemdir." (Buhari, Tefsir, 26; Müslim, İman, 348-355)

**Allah Resulü,
kendisine
inanınlar
için güzel
ahlakın bir
temsilcisidir.
Allah'a ve
ahiret gününe
inanmış
kimseler
için dünya
hayatında
ondan daha
güzel bir örnek
olamaz.**

Efendimizle ilgili bu hüsnü şahadette bulunanlar ona inananlar değildi sadece. Aralarında özellikle yaşamı boyunca Hz. Peygamber'e düşmanlık yapmış, kimi zaman onun geçtiği yollar üzerine diken saçacak kadar inkârı ve isyanı ayyuka çıkmış olanlar da vardır. Bu durum tam da Allah'ın elçisini inkâr sebeplerinin şahsi menfaat ve zulüm düzeninin devamını istemek gibi bir kötü niyetin de tezahürüdür aslında.

Bu noktada "Sevgili Peygamberimiz henüz insanlık âlemini şereflelendirmeden önce yaşanan ortam nasıl idi?" sorusunu sormamız, onu daha iyi anlama noktasında bizim için faydalı olacaktır şüphesiz. İslam tarihi kaynakları o dönemi karanlık bir çağ olarak tanımlar. Diğer bir tanım ise cahiliyedir. Cahiliye o dönem insanların bildiğimiz anlamda okumuşluğu ile ilgili değildir. Bilakis şiir ve edebiyatta ileri bir toplum bile oldukları söylenebilir. O dönem için yapılan bu tanımlar üzerine durulması, düşünülmesi elzem bir husustur. Zira en temel insanlık değerleri yerle yeksan edilmiş âdet tarihini utanç sahneleri ortaya konmuştur. İnsanın doğuştan sahip olduğu şeref yerle bir edilmiş, Yüce Allah'ın insana verdiği kıymet yok sayılmıştır. Evladını diri diri gömmek bir âdet olarak normalleşmiş ve olağan durumlar arasına girmiştir. Güçlünün hayatta kaldığı, zayıfın insan bile sayılmadığı bu çağda insanlık âdeti suya aç çöl toprağı gibi bir rehber ihtiyacı duyuyordu. Bu beklenen elçi kadının,

çocuğun, fakirin ümidi idi. Arif Nihat Asya o günün toplumunun hissiyatını ne güzel anlatır dizelerinde:

*“Günler, ne günlerdi, yâ Muhammed,
Çağlar ne çağlardı:
Daha dünyaya gelmeden Mü'minlerin vardı...
Ve bir gün, ki gaflet
Çöller kadardı,
Halîme'nin kucağında
Abdullah'ın yetimi
Âmine'nin emaneti ağlardı.
Hatice'nin goncası,
Aişe'nin gülüydün.
Ümmetin gözbebeği
Göklerin resulüydün”*

O karanlık çağın içinde insanlık, aydınlık geleceğin muştularını veren bir elçi ile tanışacaktır. O, Allah'ın yeryüzünde insanlık için seçtiği bir rehber ve örnek idi. Yüce kitabımız Kur'an-ı Kerim, “İçinizden Allah'ın lütfuna ve ahiret gününe umut bağlayanlar, Allah'ı çokça ananlar için hiç şüphe yok ki Allah Resulü'nde güzel bir örneklik vardır.” (Ahzab, 33/21.) buyurmuştur. O, kendisine inananlar için güzel ahlakın bir temsilcisidir. Allah'a ve ahiret gününe inanmış kimseler için dünya hayatında ondan daha güzel bir örnek olamaz. Hem bireysel yaşantı hem de aile ve toplum için bugün en fazla rehberliğine ihtiyaç duyduğumuz kişi Allah'ın elçisi Hz. Muhammed'dir. Onun rehberliği bugünün Müslümanı için aynı önemi haizdir.

Hz. Peygamber'in çağlar üstü rehberliğine bugün dünden daha muhtacız. İlahi vahyin en

mükemmel uygulayıcısı olan Sevgili Peygamberimiz yaptıkları, söyledikleri ile bugünün problemlerine de ışık tutmaktadır. Ona inanan müminler için ondan daha güzel bir dost olamaz. Peygamber sevgisi her Müslüman için vazgeçilmezdir. Efendimizin yanında bulunmuş, onun sohbetine nail olmuş güzide ashabın “Anam babam sana feda olsun” sözleri Efendimizin onlar nezdindeki önemini ortaya koyar. Bugünün Müslümanı için de Yüce Allah'ın Elçisi'nin sevgisi aynı derecede olması aynı zamanda imanın da bir göstergesidir. Peygamber sevgisini sadece sözle değil eylemle de ortaya koymak her Müslüman için dinî bir vazifedir aynı zamanda. Yüce kitabımız Kur'an-ı Kerim'de, “Ey iman edenler! Allah'a itaat edin, Peygamber'e itaat edin...” (Nisa, 4/59.) emriyle peygamberin Allah'tan aldığı emirleri insanlara ulaştırması vazifesine vurgu yapılır ve bunun aynı zamanda Allah'ın bir hükmü olduğu belirtilir.

Kur'an-ı Kerim'in işaret ettiği rol model olan Peygamber beşer yönü ile bizden biri, vahiy alması sebebi ile Allah tarafından görevlendirilmiş bir elçidir. Onun söyledikleri bir mümin için anlamlı ve uygulanması gereken ilkelerdir. Hz. Peygamber'in doğumunu kutlamak en temel anlamı ile bu olmalıdır. Aksi bir düşünce, Peygamber sevgisini sadece bir güne hasretmek olacak, bu da onun hayatımızdaki yerini ihmal etmemiz anlamına gelecektir. “Kişi sevdiği ile beraberdir.” buyruğundaki gibi onun manevi varlığı hayatımız-

da dipdiri olmak zorundadır. Ayrıca kişi sevdiğinin yaptıklarını uygulamaya çalıştığı ölçüde sevgisinde samimidir. Bugün kendimize sormamız gereken sorulardan biri de budur. Acaba Hz. Peygamber'e olan sevgim ne kadar samimi? Neyi yaparken veya neyi yapmazken onu kendime rehber ediniyorum? Yoksa sadece sözlü bir ifade olarak mı kalıyor sevgim?

Onun dünyaya gelişi aslında bir toplumun, aynı zamanda insanlığın doğumudur. Bugünün modern insanı yaşadığı her zorlukta onun yeniden doğumuna/anlaşılmasına muhtaçtır.

Hz. Peygamber'in zamanlar üstü rehberliğini ve örnekliğini, insanlığın ihtiyaç duyduğu değerlerle yoğrulmuş insan yetiştirme gayretini de unutmamız gerekiyor. Çocuk ile çocuk, yaşlı ile yaşlı olmayı başarmış, kalplere dokunmuş bir Peygamber'in ümmeti olarak yapmamız gerekenler ortadadır. Merhametli olmak Allah Resulü'nün bize en büyük mirasıdır. Hz. Peygamber'e itiba ettiğimizi söylerken aynı zamanda bu iddiamızı da zimnen ifade etmiş oluruz.

Bu vesile ile Mevlid Kandili, onu anlayıp manevi varlığının bilincinde olma hâli olarak değerlendirilmelidir. Böylesi günleri bu çerçevede görerek Hz. Peygamber'i anlamak ve örnek almak için farkındalık oluşturmak gerekir. Onun yolunda bir ömür geçirmek ve onun dünyayı şerefliendirmesini bu gözle görmeyi nasip duası ile... ■

SAHİP OLDUKLARIMIZIN FARKINDA MIYIZ?

Doç. Dr. Bayram KÖSEOĞLU
DİB Din İşleri Yüksek Kurulu Uzmanı

وَإِنْ تَعُدُّوا نِعْمَةَ اللَّهِ لَا تُحْصُوهَا إِنَّ اللَّهَ لَغَفُورٌ رَحِيمٌ

“Allah’ın nimetini saymaya kalksanız başa çıkamazsınız.
Allah gerçekten bağışlayıcıdır, merhametlidir.”

(Nahl, 16/18.)

Bir günlük hayatımızı ana hatlarıyla gözümüzde canlandırarak olursak genel olarak söyleyebiliriz. Sabah olunca uyanırız. Abdest alır, sabah namazını kılarız. Güzel bir kahvaltı ile güne başlarız. Kıyafetlerimizi giydikten sonra işimizin başına geçeriz. Belli bir süre çalıştıktan sonra öğle yemeğini yer, vakit girince öğle namazını eda ederiz. Biraz istirahat sonrasında tekrar işimize devam ederiz. İkinci namazını eda ederiz. İş çıkışı eve gideriz. Akşam yemeğinden sonra ailemizle biraz vakit geçirir, akşam ve yatsı namazlarını da kıldıktan sonra yeni bir güne uyanmak için tekrar uykuya dalarız. Üç aşağı beş yukarı bir günlük yaşantımızın

başlıca safhaları bu şekildedir. Ancak bütün bunların arasında çoğu zaman farkında bile olmadığımız o kadar çok ayrıntı vardır ki her biri başlı başına ayrı bir değerdir. Mesela sabah olması için güneşin doğması gerekir. Bu artık o kadar rutin bir şey olmuştur ki bizim için, çoğu zaman fark etmeyiz bile. Güneş, varlığı yanında ısı ve ışık kaynağı olması, dünyanın bizim için yaşanabilir bir yer olması açısından gerekli oluşu vb. özellikleriyle hayati bir öneme sahiptir. Uykudan uyanabilmemiz de büyük bir nimettir aslında. Aldığımız nefes değerini ise söylemeye bile gerek yok. Bir günde kaç kez nefes alıp verdiğimizizi de düşündüğümüzde sanırım he-

sap etmeye gücümüz yetmez. Onun değerini, bir an nefessiz kalırsak bir nebze anlayabiliriz belki.

Uykudan uyandıktan sonra günlük sıradan bir şey olarak gördüğümüz el yüz yıkarken ve abdest alırken kullandığımız su, o esnada çok dikkate değer gelmeyebilir bize. Oysa “İnkâr edenler, gökler ve yer bitişik iken onları ayırdığımızı ve her canlıyı sudan yarattığımızı görmezler mi? Hâlâ inanmayacaklar mı?” (Enbiya, 21/30.) mealindeki ayette buyrulduğu üzere aslında bütün canlılığın kaynağıdır su. Evlerimizde sular kesildiğinde ya da kuraklık tehlikesiyle karşı karşıya kaldığımızda önemini anlarız suyun. Suyun ne kadar önemli bir

nimet olduğunu ancak susuzluktan yanıp kavrulduğumuzda fark ederiz.

Sabah kahvaltısıyla başladığımız güne, öğle ve akşam yemekleriyle devam ederiz. Bu öğünler arasında da pek çok nimetten istifade ederiz. Sofralarımızda yer alan çeşit çeşit yiyecek ve içecek, farklı farklı aşamalardan geçerek ulaşmıştır bizlere. En basitinden un, su ve tuz nimetlerinin birleşiminden oluşan ekmek, sofralarımızın vazgeçilmezidir. Ancak, onu sadece açlığımızı gideren bir araç olarak görürüz çoğu zaman. Bize nasıl ulaştığını, yokluğunda nelerin olacağını düşünmeden tüketir, tüketemediğimizi de maalesef çöpe atarız.

Yeme ve içme dışında günlük hayatımızdaki her bir ayrıntının bizim için ne derece önemli bir nimet olduğunu fark etmeden yaşarız çoğu zaman. Giydiğimiz kıyafetlerden bindiğimiz araçlara; bitkilerden ağaçlara; yazdan kışa, sıcaktan soğuğa; hatta zararlı olduğunu düşündüğümüz diğer canlılara varıncaya kadar binlerce, milyonlarca nimetle iç içe yaşarız hayatta. Kur'an-ı Kerim'de, "Allah'ın nimetini saymaya kalksanız başa çıkamazsınız. Allah gerçekten bağışlayıcıdır, merhametlidir." (Nahl, 16/18.) buyrulduğu üzere sahip olduklarımızı sayma imkânımız dahi yoktur.

Peki, bütün bu nimetler karşısında bize düşen nedir? Öncelikle bunların asıl sahibinin, bütün bu nimetleri bize verenin Yüce Allah olduğunu bilmek,

O'na iman etmektir. Zira göklerin ve yerin yaratılmasından, çalışmak için gündüzün, dinlenmek için gecenin yaratılmasına; gökten yağın yağmurla yeryüzünde bizler için yetişen sayısız nimetlerden (Rum, 30/22-24.), gemilerin denizde yüzüp gitmesine (Şura, 42/32.), tatlı ve tuzlu sulardan temin ettiğimiz nimetlere (Fatır, 35/12.) varıncaya kadar bütün bunların her biri Yüce Allah'ın varlığına ve kudretine işaret eden delillerdir. Hele bir de dünya nimetlerinden kat kat üstün olan cennet nimetlerini düşündüğümüzde; "İyiler elbette nimet içindedirler. Koltuklar üzerinde oturup seyrederler. İlahi lütufların sevincini yüzlerinden okursun. Onlara mühürlenmiş, mührü de misk olan nefis bir içki sunulur. Yarışanlar, işte bunlar için yarışsınlar." (Mutaffifin, 83/22-26.) mealindeki ayetlerde ifade edildiği üzere bütün bu nimetlerin ne derece değerli olduğu ortadadır.

Sahip olduğumuz sayısız nimet karşısında bize düşen sorumluluk, bu nimetlerin gerçek sahibi olan Yüce Allah'a şükretmektir. (Nahl, 16/114.) Zira sahip olduğumuz bütün nimetler O'ndandır. (Nahl, 16/53.) Bu şükürü hakkıyla yerine getirebilmek için sadece sözle ifade etmek yeterli olmayacaktır elbette. Sözle şükür, şükürün ilk basamağıdır. Bunun yanında, bizleri yaratan ve bütün bu nimetleri bize veren Yüce Allah'a ibadet etmek, O'na gereğince kulluk edebilmek şükürümüzün önemli ifadelerinden olacaktır. Paylaşmak, muhtaçları gözetmek, onlara infakta bulunmak

bize verilen nimetlerin bir gereğidir. Aslında ne kadar gayret etsek de Allah'ın nimetleri sayılamayacak kadar çok olduğu için bunların hepsinin şükürünü yerine getirmemiz elbette mümkün değildir. Ancak, en azından içimizde Allah'a eksiksiz şükretme arzusu ve niyetini taşırsak bunu fiilen gerçekleştiremesek bile Allah, dışa vurduğumuz şükürümüz gibi içimizde taşıdığımız bu iyi niyetimizi de bilmektedir, bunun da ecrini ihsan edecektir. (DİB Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsiri, c.3 s.385.) Bütün bunların yanında; çalışmak, gayret etmek, meşru ve helal yollardan rızık aramak da diğer sorumluluklarımızdandır. Helal haram dengesini kaybetmeden, başkasının hak ve hukukuna saygısızlık etmeden, hep "ben" demeden, imkân ve nimetlerin eşit ve dengeli paylaşımına dikkat ederek bireysel ve kamusal hak ve imkânların dağıtımında adil ve dengeli davranmak da sahip olduğumuz imkânlarla karşı sorumluluklarımız arasındadır. Unutmayalım ki bizlere sayısız nimetler veren Rabbimize nankörlük etmez ve bu nimetlere gereğince şükredebilsek O bizlere olan nimetlerini daha da artıracaktır. (İbrahim, 14/7.) ■

Sahip olduğumuz sayısız nimet karşısında bize düşen sorumluluk, bu nimetlerin gerçek sahibi olan Yüce Allah'a şükretmektir.

MUTEDİL DAVRANMAK

Dr. Ahmet OĞUZ

Suudi Arabistan Cidde Din Hizmetleri Ataşesi

أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَرَّ بِسَعْدٍ وَهُوَ يَتَوَضَّأُ،
فَقَالَ: «مَا هَذَا السَّرْفُ»؟! فَقَالَ: أَفِي الْوُضُوءِ إِسْرَافٌ؟
قَالَ: «نَعَمْ، وَإِنْ كُنْتَ عَلَى نَهْرٍ جَارٍ».

(Bir gün) Resulüllah (s.a.s.) abdest almakta olan Sa'd (b. Ebu Vakkas)'ın yanına uğradı ve (abdest aldığı sırada suyu gereğinden fazla kullandığını görünce ona) "Bu ne israf!" dedi. Sa'd, "Abdestte de israf olur mu?" diye sorunca Resulüllah (s.a.s.) şöyle buyurdu: "Evet, akan bir nehir kenarında olsan bile (haddinden fazla tüketirsen abdestte de) israf olur!"

(İbn Mace, Tahâret, 48 [425].)

Sözlükte, "haddi aşma, hata, cehalet, gaflet" gibi anlamlara gelen, "seref" kökünden türetilmiş olan "israf", genel olarak inanç, söz ve davranışta dinin, aklın veya örfün uygun gördüğü ölçülerin dışına çıkmayı, özellikle mal veya imkânları meşru olmayan amaçlar için saçıp savurmayı ifade eder. (İbn Manzur, Lisânü'l-'Arab, "srf" md.) İsrâfçı kişiye "müsrif" denir. İmam Gazali'nin ifadesine göre harcama yapılması gereken yerde harcama yapmamak "cimrilik",

harcama yapılmaması gereken yerde harcama yapmak "israf", ikisinin arasında dengeli harcamak ise "cömertlik"tir. (Gazali, İhya, 3/259.)

İslam dini, Müslümanın davranışlarındaki aşırılıkları itidalden sapma olarak değerlendirmiştir. Aşırı uçlardan biri "ifrat" diğeri de "tefrit"dir. İfrat, gereğinden fazla (aşırı) olma; tefrit ise yetersizlik ve ihmalkârlık anlamına gelmektedir. İsrâf etmek "ifrat", cimrilik yapmak

da "tefrit" olup ikisi de yasaklanmıştır. Bunların ortası ve yapılması istenen davranış ise "itidal", yani cömert davranıp dosdoğru (sırat-ı müstakim) ve dengeli hareket etmektir. (Furkan, 25/67.)

Kur'an-ı Kerim'de aşırılıktan kaçınmayı ve mutedil olmayı tavsiye eden (Hud, 11/112; Furkan, 25/67.) Yüce Rabbimiz, Müslümanları "vasat bir ümmet" (Bakara, 2/143.) olarak nitelendi; Hz. Peygamber de (s.a.s.) bunu, "mutedil bir ümmet" (Tirmizi, Tefsîru'l-Kur'ân, 3 [2961].), yani her şeyin hakkını veren, aşırılıklardan uzak duran, orta yolu takip eden mutedil ve adalet sahibi bir toplum olarak açıklamıştır.

Yüce Allah cimriliği yasaklamış, infakta bulunmayı emretmiş, infak ederken bile israfta bulunmayı ve saçıp savurmamayı şöyle yasaklamıştır: "Ey Âdemoğulları! Her mescid(e gidişiniz)de güzel elbiselerinizi giyin, yiyecek için fakat israf etmeyin. Çünkü O (Allah) israf edenleri sevmez." (Araf, 7/31.); "Akrobaya, yoksula ve yolcuya hakkını ver. Gereksiz yere de saçıp savurma! Çünkü savurganlar şeytanların dostlarıdır. Şeytan da Rabbine karşı çok nankördür." (İsra, 17/26-27.); "Eli sıkı olma, ölçüsüzce eli açık da olma; sonra kınanacak, kendi kendine hayıflanacak duruma düşersin!" (İsra, 17/29.) Bunun yanı sıra Rabbimiz mutedil davranan müminleri şöyle övmüştür: "(Rahman'ın has kulları) harcama yaptıkları zaman ne saçıp savururlar ne de cimrilik ederler; harcamaları bu ikisi arasında makul bir dengeye göre olur." (Furkan, 25/67.) Buna göre yeme içme, giyinme,

çalışma, harcama ve tasarruf gibi hayatın her alanında mutedil ve dengeli olmalıyız.

İsraf ettiğimiz şeylerin başında zaman gelmektedir. Günümüzde zamanın en çok heba ve israf edildiği alan ise sosyal medya ve internet ortamıdır. Dolayısıyla bu konuda olabildiğince dikkatli olunmalıdır. Yüce Allah, asra yani zamana yemin ederek şöyle buyurmaktadır: “Asra (zamana) yemin ederim ki insan gerçekten ziyan içindedir. Bundan ancak iman edip iyi ameller işleyenler, birbirlerine hakkı tavsiye edenler ve sabrı tavsiye edenler müstesnadır.” (Asr, 103/1-3.) Asr suresinin içerdiği mananın önemine binaen olacak ki Hz. Peygamber’in (s.a.s.) ashabından iki kişi birbiriyle karşılaştıklarında biri diğerine Asr suresini okumadan, sonra da biri diğerine selam vermeden ayrılmazlardı. (Taberani, el-Mu’cemü’l-’evsat, 5/215 [5124].)

Sağlık ve zaman nimetinin önemi hakkında Sevgili Peygamberimiz şöyle buyurmaktadır: “İki nimet vardır ki insanların çoğu (onları değerlendirme hususunda) aldanmıştır: Sağlık ve boş zaman.” (Buhari, Rikak, 1 [6412].) Aslında İslam’a göre boş vakit yoktur, boşa harcanan vakit vardır. Eğer zamanı iyi tanzim edip hedeflerimiz yönünde kullanamıyorsak zaman bizi kullanıyor ve her gün, ömrümüzden yiyip bitiriyor demektir. Zira zaman nimeti âdeta keskin bir kılıç gibidir; onu kullanan kazanır, kullanamayan ise kaybeder. Bu bağlamda İmam Şafi şöyle demiştir: “... Zaman kılıç gibidir, sen onu kesmezsen o seni keser. Sen kendini hak ile meşgul etmezsen batıl seni iş-

gal eder.” (İbn Kayyim, Medâricü’s-sâlikîn, 3/124-125.) Müslümana düşen “İbnü’l-vakt” yani “vaktin çocuğu” olarak içinde bulunduğu zamanını şuurlu, verimli ve hakkını vererek geçirmektir. Aksi hâlde akıp giden zaman, boşa harcanmış ve heba edilmiş servet olmaktadır. İbadet yaparken bile aşırılığa kaçmak hoş karşılanmamıştır. Nitekim Sevgili Peygamberimiz (s.a.s.) Sa’d b. Ebu Vakkas’ın (r.a.) abdest aldığı sırada suyu gereğinden fazla kullandığını görünce ona, “Bu ne israf!” demiş, Sa’d ise “Abdestte de israf olur mu?” diye sormuştu. Bunun üzerine Allah Resulü (s.a.s.), “Evet, akan bir nehir kenarında olsan bile (haddinden fazla tüketirsen abdestte de israf olur!” (İbn Mace, Taharet, 48 [425].) buyurarak bu konudaki hassasiyetini ortaya koymuştur.

“Kolaylaştırın, zorlaştırmayın; sevdirin, nefret ettirmeyin!” (Buhari, İlim, 11 [69]; [Müslim, Cihad ve

siyer, 8 [1734].) şeklinde ümmetini irşad eden Sevgili Peygamberimiz, buna aykırı davranışları uyarmıştır. Örneğin, imamlık yaptığında namazı çok uzatan Muaz b. Cebel (r.a.) kendisine şikâyet edilince ona çok kızmış ve “Ey insanlar! İçinizde (cemaatle namazdan) nefret ettiren kimseler vardır. Sizden kim insanlara namaz kıldırırsa namazı (bıktırmayacak şekilde) hafif kıldırırsın. Çünkü cemaat arasında ihtiyar, zayıf ve ihtiyaç sahibi kimseler vardır.” (Buhari, Ahkâm, 13 [7159]; İlim, 28 [90]; Müslim, Salât, 182 [466].) buyurarak imamlıkta mutedil davranmayan kimsele-ri uyarmıştır. Kendisi de namazını ve hutbesini orta uzunlukta tutarak ashabına örnek olmuştur. (Müslim, Cuma, 41 [866].) Ayrıca namazları fazla uzatmayı hoş görmediği gibi alelacele baştan savma bir şekilde kılınan namazın kabul olmayacağını belirtmiş ve namazların tadil-i erkâna riayet edilerek kılınmasını emretmiştir. (Buhari, Ezan, 122 [793]; Müslim, Salât, 45 [397].)

Kısacası; bize emanet olarak verilen yer altı ve yer üstü zenginlikleri, maddi manevi nimetleri ve imkânları israf etmeden yerli yerince kullanılmalı; zaman, emek, ekmek, yiyecek, içecek, giyecek, su ve enerji kullanımında israftan kaçınıp mutedil olmalı, sahip olduğumuz ihtiyaç fazlası malları ise muhtaç insanlara ulaştırmalı, böylece onların da mutlu olmalarını sağlayıp Rabbimizin rızasını kazanmaya gayret etmeliyiz. Yüce Allah cümlemizi cimrilik ve israftan kaçınıp mutedil hareket eden kâmil müminlerden eylesin... ■

İslam’a göre boş vakit yoktur, boşa harcanan vakit vardır. Eğer zamanı iyi tanzim edip hedeflerimiz yönünde kullanamıyorsak zaman bizi kullanıyor ve her gün, ömrümüzden yiyip bitiriyor demektir.

DİN HİZMETLİLERİNİN KISVESİ

Dr. Mehmet BULUT

DİB Emekli Başkanlık Müşaviri

Osmanlı devlet idaresinde kıyafet konusuna önem verilmiş, her kademedeki görevliler için ayrı kıyafetler belirlenmiştir. Ulema ve din hizmetlileri için belirlenmiş kıyafeti ifade etmek üzere kullanılan “ilmî kisve” de bu cümledendir. Buna göre cübbe ve sarık, Osmanlı İslam medeniyetinde ilmî kisvenin alametifarıkası, ulemanın sembolüdür. Devlet-i Aliyye'nin güçlü olduğu dönemlerde ilmî kisveyi giymeye hak kazanmak kolay olmamış, hak edenler de toplumda itibar görmüşlerdir. Bilindiği gibi birinci ve ikinci dönem Türkiye Büyük Millet Meclislerinde ulema sınıfına mensup çok sayıda mebus bulunuyordu ki bunlar Meclis çatısı altında da ilmî kisvelerini, yani cübbe ve sarıklarını taşıyabilmişlerdir.

Tarihte olduğu gibi Cumhuriyet'in başında ve Diyanet İşleri Reisliğinin ilk yıllarından itibaren din hizmetlilerinin kisvesi gündem konusu olmuştur. Nitekim Reisliğin 21 Şubat 1925 tarihinde görüşülen 1925 yılı bütçesinin müzakereleri sırasında üzerinde durulan konulardan biri de bu mesele olmuştur. Konuya ilişkin görüş bildiren mebuslara göre din hizmetinde bulunanların kılık kıyafetlerine artık bir çekidüzen vermelidir. Mesela, Reisliğin “mesleklerine sahip çıkması” gereğinden söz eden Karesi (Balıkesir) Mebusu Vehbi Bey (Bolak) şöyle diyordu: “...Diyanet İşleri Riyaseti mesleğini temsile kudret-yâb olanlar kimlerdir; onları tespit etmelidir ve buna bir kıyafet-i mahsusa vermelidir. (...) Başına sarık, sırtına cübbe giyecekler, bir şahadetname

ve tasdikname alsınlar...” Dönemin Başvekili Ali Fethi Bey (Okyar), birtakım yetkisiz insanların “halkın efkârını tevsil” etmelerinin önüne geçilmesi açısından bu teklifi önemli bulduğunu, dikkate alacağını ifade etmişti. Erzurum Mebusu Hoca Raif Efendi de böyle bir düzenleme yapılacaksa her bir hizmet erbabı için ayrı bir kisve düşünülmesi teklifinde bulunmuştu. Reislik adına bu müzakereleri takip eden ve soruları cevaplandıran Müşavere Heyeti azasından Aksekili Ahmed Hamdi Efendi, ilmî kisve konusunda dermeyan edilen düşünceleri şöyle değerlendirecektir: “...Hakikaten kıyafet pek arzu edilecek bir şeydir. Fakat derecat itibarıyla hatip, imam, müezzin, vaiz bunların hepsinin ayrı ayrı kıyafetleri tespit edilerek halka oldukları gibi gösterilirse elbette bu

pek ziyade iyi bir şey olacaktır. Şimdiye kadar Hey'et-i Müşavere bunu da düşünmüştür.”

Yapılan konuşmalardan anlaşıldığına göre din hizmetlilerine belli bir kıyafet belirlenmeli ve belirlenen kıyafeti sadece ehil ve yetkili olanlar giymeliydi. Bu zevat belirlenecek kıyafetle sokakta dolaştığı zaman onların görevli müftü, vaiz, imam hatip olduğu anlaşılmalıydı. Birtakım insanlar dinî kiske altında itibar peşinde koşmamalıydı. Uygun bir kiske, halkın din hizmetlilerine itibarını da artırabilirdi. Bununla birlikte 1950 öncesi itibarıyla başta Diyanet İşleri Reisi olmak üzere, din hizmetlilerinin kisvelerine ilişkin özel bir yasal düzenleme yapılmamış, ancak 1925, 1934 ve 1935 yıllarında kılık kıyafetle ilgili yapılan genel yasal düzenlemelerde bu konu da genişçe yer almıştır. Burada tarihî bir sıra takip ederek sözü edilen düzenlemelerde Reislik görevlileriyle ilgili olan kısımlarına yer vermek istiyorum.

Hey'et-i Vekile'nin (Bakanlar Kurulu) 2 Eylül 1925'te yaptığı toplantı sonrasında üç ayrı kararname yayınlanmıştı. Bunlardan birincisinde tekke ve zaviyeler, ikincisinde ilmiye sınıfının kisvesi, üçüncüsünde de memurların kıyafetleri hakkında kararlar bulunuyordu. Bunlardan, “İlmiye Sıfatı ve İlmiye Kisvesi” başlığını taşıyan kararnamenin ilk maddesinde, merkezde Diyanet İşleri Reisi ve Hey'et-i Müşavere mensupları; vilayet ve kazalarda

ise müftü ve müsevvitler, Diyanet İşleri Reisliğince tayin edilmiş imam ve hatipler, Reislikçe görevlendirilmiş vaizler ve Reislikçe buyrultu verilmiş köy hocaları ilmiye sınıfını oluşturan görevliler olarak sayılmıştı. Kararnamede sayılan görevlilerin kisvesi “beyaz sarık ve siyah lâta” olarak belirlenmişti. Orduda görevli din hizmetlilerinin sarık ve cübbelelerinin renginin tayini ise askerî icaba göre olacaktı. Yine bu kararnameye göre, sayılan kişiler görevlerinin dışında ilmî kiske giyme zorunda olmadıkları gibi resmî dairelerde baş açık bulunmak esas olmakla birlikte başları örtülü de bulunabileceklerdi. Dışarıda ilmî kiske ile selamlaşmanın nasıl olacağı da ihmal edilmemişti. Son maddede ilmiye sınıfının dışındakilerin ilmî kisveyi taşımaları yasaklanmıştı.

Günümüzde dahi hem Diyanet İşleri Başkanının hem de din hizmetlilerinin giydikleri genel olarak siyah cübbe ve kırmızı fese sarılmış beyaz sarık şeklindeki mesleki ve ilmî kisvenin esas dayanağını, zamanla konuya ilişkin yayımlanmış iç genelgeleri bir kenara bırakacak olursak işte bu kararname teşkil etmektedir.

Yukarıda sözü edilen kararnamelerin birinde de memurlara şapka giyme zorunluluğu getirilmişti. Bu kararnamelerin yayınından kısa bir süre sonra, 25 Kasım 1925 tarih ve 671 sayılı “Şapka İktisası Hakkında Kanun” çıkartılarak bütün memurların şapka giyme mecbu-

riyeti bu defa kanuni bir hükme kavuşturuldu. Bu arada 30 Kasım 1925'te Ceza Kanununun 131. maddesine bir fıkra eklenerek Diyanet İşleri Reisliğine bağlı memurların kıyafetini başkasının giymesi bu defa kanunen yasaklandı; hükümetçe tespit edilen dinî kisveyi izinsiz ve salahiyeti olmaksızın giyenlere cezai müeyyide getirildi. Ancak, ceza kanununun bu hükmü, 1926'da yürürlükten kaldırıldı.

Şapka kanunundan sonra “memurîn-i ilmiyye”nin; yani genel bir ifadeyle din hizmetlilerinin de şapka giymeye mecbur olup olmadığı doğrultusundaki sorulara Dâhiliye Vekâletinin Aralık 1925'te verdiği cevapta bu sınıftakilerin şapka giymekten istisna tutulduğu bildirildi. Vekâletin bu kararı 29 Aralık 1925 tarihinde Reislikten müftülöklere tamim edildi.

Burada bir ayrıntıya da yer vermek istiyorum: Diyanet İşleri Reisliğinden müftülöklere gönderilen 11 Temmuz 1926 tarih ve 5015/1834 sayılı yazıda, ilmiye mensuplarına mahsus sipariş ve imal ettirilen serpuşların bedeliyle baş ölçülerinin İstanbul Müftülüğüne gönderilerek karşılanması isteniyordu. Söz konusu yazıda, “Kanunun bahsettiği müsaadeden istifade eden mensubîn-i ilmiye...” ifadesine yer verilerek din hizmetlilerinin şapka giyme zorunluluğundan istisna edilmelerinden duyulan memnuniyet ortaya konuyordu.

Camilerin tasnifiyle ilgili olarak Başvekâletçe 1932'de

yayımlanan bir kararnamede, “Vaiz, imam ve hatipler vazife haricinde mesleki kisve ile de bulunabilirlerse de bu takdirde siyah veya koyu renkte bir cübbe veya dizlerinden aşağı 15 santimden dûn olmamak üzere düz yakalı ilmiye ceketi iktisaya ve bu kıyafetle çuval, büyük teneke, küfe gibi halkın nazar-ı istihfafını celbedecek şeyler taşımamağa ve muhill-i

şeref mevki ve muamelelerden kaçınmağa mecburdurlar. Aksi hâlde (...)” hükmü de yer alıyordu. Yazının “bu kıyafetle...” diye devam eden kısmı günümüz itibarıyla calib-i dikkat olmalı.

Müşavere Heyeti 1932 yılında bir müftülüğün konuya ilişkin bir sorusunu cevaplarırken mabet içinde ilmî kisve taşıma hakkına sahip olanların vazifeleri dışında bu kisvelerini taşımalarının yasak olduğuna dair bir kaydın olmadığını belirtmişti. Ancak 3 Aralık 1934 tarih ve 2596 sayılı “Bazı kisvelerin Giyilemeyeceğine Dair Kanun”la Diyanet İşleri Reisi hariç din görevlilerinin mabet dışında dinî kisveyle dolaşmaları yasaklandı. Madde şöyle idi: “Herhangi din ve mezhebe mensup olursa olsunlar ruhanelerin mabet ve ayinler haricinde ruhani kisve taşımaları yasaktır. Hükümet her din ve mezhepten münasip göreceği yalnız bir ruhaniye mabet ve ayin haricinde dahi ruhani kıyafetini taşıyabilmek için muvakkat müsaadeler verebilir. Bu müsaade müddetinin hitamında onun aynı ruhani hakkında yenilenmesi veya başka ruhaniye verilmesi caizdir.”

6 Şubat 1935’te bu kanunun tatbik suretini gösteren bir nizamname de çıkarıldı. Konumuz açısından önemine binaen nizamnamenin dinî kisve ile ilgili maddelerini buraya aynen alıyorum:

“Madde 1- Herhangi din ve mezhepte olurlarsa olsunlar mensup oldukları din ve mez-

heplerin usul ve teamüllerine göre mabet ve ayinlerde ruhani kisve taşımakla mükellef olanlar mahalli hükümetlerce alakadar olanlardan alınacak listeler mucibince ancak mabet ve ayinlerde ruhani kisve taşımağa me’zun ad olunurlar. Madde 2- Her din ve mezhebin ruhanilerini ayırd ettirmek için kabul edilen her türlü kisve, alamet ve işaret ruhani kıyafet ad olunur. Madde 3- Mabetler her dinin ibadetine mahsus ve usule muvafık olarak teessüs etmiş olan kapalı mahallerdir. Madde 4- Hükümet her din ve mezhebden münasip göreceği yalnız bir ruhaniye mabet ve ayin haricinde dahi ruhani kıyafetini taşıyabilmek için verebileceği muvakkat müsaadeler ile bir müsaade müddetinin hitamında onun aynı ruhani hakkında yenilenmesi veya başka bir ruhaniye verilmesi hakkındaki muameleye aid teklifler Dâhiliye Vekâletince yapılıp ve karar İcra Vekilleri Heyetince verilir.”

Diğer hususlar yanında nizamnamede, bir “kisve” ve “mabet” tanımı yapılmış olması da önemlidir. Buna göre kisve, “her din ve mezhebin ruhanilerini ayırt ettirmek için kabul edilen” her türlü giysi, alamet ve işaret; mabet ise “Her dinin ibadetine mahsus ve usule muvafık olarak teessüs etmiş olan kapalı mahaller”dir.

Diyanet İşleri Reisi Rifat Börekçi, sözü edilen nizamname metnini de ekleyerek bütünü müftülöklere bir genelge gönderdi. 28 Şubat 1935 tarih ve 434/140 sayılı bu genelgede,

Cübbe ve sarık, Osmanlı İslam medeniyetinde ilmî kisvenin alametifarikası, ulemanın sembolüdür. Devlet-i Aliyye’nin güçlü olduğu dönemlerde ilmî kisveyi giymeye hak kazanmak kolay olmamış, hak edenler de toplumda itibar görmüşlerdir.

ilgili kanun ve nizamname hatırlatıldıktan sonra şöyle deniyordu:

“Gerek kanun ve gerekse nizamnamenin mütalaasından anlaşılacağı vechile elyevm kisve-i ilmiyeyi taşımakta bulunan (müftüler dâhil) bilumûm mensubin-i ilmiyenin yasanın tayin eylediği günden sonra işbu kisveyi mabed ve ayinler haricinde giymeleri memnudur. / Kisve hakkında hükümetçe konulan müddet 13 Haziran 1935 gününde hitam bulmuş olacağından alakadarların bu müddet hitamına kadar behemehâl kisve-i ilmiyeyi çıkarıp medeni kisveyi giymiş bulunmaları (...) tamimen ehemmiyetle bildirilir.”

Öteden beri Diyanet İşleri Başkanlarının mabet dışında da dinî kisve taşıyabilmeleri söz konusu yasa ve nizamnameye dayanmaktadır. Başkanlar bu haklarını genellikle kullanmışlardır.

Kayıtlardan da anlaşılacağı gibi Diyanet İşleri Başkanları değiştikçe -ülkemizdeki azınlık dinlerinin reisleri için de geçerliydi- yeni başkanın mabet dışında dinî kisve taşıma izni konusunda yeni Bakanlar Kurulu kararı çıkartılmaktaydı. Mesela A. Hamdi Akseki'nin başkanlığa tayini üzerine Bakanlar Kurulu 29 Mayıs 1947'de bir kararname çıkarmıştı. Bu kararnameden hareketle bazı çalışmalarda böyle bir iznin ilk defa Akseki'ye verildiği yazılsa da bu bilgi hatalıdır; bu izin önceki başkanlar için de söz konusudur.

Öte yandan, 12 Haziran 1935 tarih ve 2787 numaralı kararname ile o tarih itibarıyla Türkiye'de görevde olan 8 ruhaninin adları ve görevli buldukları şehirler de yazılarak “ruhani kisve giymeleri uygun görülenler” başlıklı bir listesi çıkartılmıştı. Listenin ilk sırasında “Diyanet İşleri Reisi Rifat” yazıyordu.

Din hizmetlilerinin kisvesi konusundaki uygulamalarda zamanla sıkıntılıların yaşandığı veya tavzihe ihtiyaç duyulduğu anlaşılmakta. Mesela Müşavere Heyetinin 1948 tarihli bir mütalaasında, bazı yerlerde cenaze sırasında cübbe ve sarık giyilip giyilemeyeceği konusunda tereddüt yaşandığına işaretlerle imamların dinî kisvelerini defin ve telkine kadar giyebilecekleri bildirilmiştir.

Cami ve mescitlerde din hizmeti sunarken dinî kisve taşımada bir kısıtlama olmasına ve keza daire içinde şapka giyme mecburiyeti bulunmamasına rağmen 1940'lı ve sonraki yıllarda şapka ile kürsüye çıkıp vaaz eden vaizlere ve fötr şapka ile makamında oturan müftülere rastlanabilmektedir. Nitekim 1947'ye geldikimizde, Diyanet İşleri Başkanı Akseki imzasıyla teşkilata gönderilen bir genelgede, sarık yerine şapka giyerek vaaz etmek üzere kürsüye çıkan kişilerin bu tavrı “mübalâtsiz” bir hareket olarak nitelenmişti. Yazıda ayrıca Akseki, cami görevlilerinin ve vaizlerin temiz bir kıyafetle, temiz bir cübbe ve sarıkla cemaatin karşısına

**A. Hamdi Akseki,
cami görevlilerinin
ve vaizlerin temiz
bir kıyafetle,
temiz bir cübbe ve
sarıkla cemaatin
karşısına
çıkmaları
gerektiği, dinî
kisvenin cemaat
üzerinde müspet
tesir uyandıracığı
üzerinde ısrarla
durmuştu.**

çıkmaları gerektiği, dinî kisvenin cemaat üzerinde müspet tesir uyandıracığı üzerinde ısrarla durmuştu.

Sonuç olarak, tarihî teamülde olduğu gibi 1950 öncesi mevzuatı itibarıyla cübbe ve sarık, başta Diyanet İşleri Reisi olmak üzere genel anlamda din hizmetlilerinin ilmî ve mesleki kisvesidir ve günümüzdeki uygulama da bu istikamettir. Din hizmetlilerinin cami içinde ve cenaze gibi dinî görevlerde bu kisveyi giyme yetkileri vardır. Dinî kisveyi, sarık ve cübbeyi daire ve mabet dışında giyme hakkı ise reislere tanınmıştır. ■

AHLAKIN GELECEĞİ VE GELECEĞİN DÜNYASINDA AHLAK

Prof. Dr. Hasan OCAK

Iğdır Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Ahlak, insan davranışlarını “iyi” ve “kötü” kavramlarıyla tanımlamayı ve bu açıdan hüküm vermeyi amaçlayan bir kavramı ve içeriğini ifade eder. Ahlak felsefesi ise “Ahlak nedir?” “Ahlaki iyi veya kötü nedir?”, “Ahlakın kaynağı nedir?”, “Bir davranışın ahlaki anlamda iyi veya kötü olmasının ölçütleri nelerdir?” gibi sorulara cevap arayan bir disiplindir. Düşünce tarihi boyunca insanlık hemen her çağda bu ve benzeri sorulara cevap aramış, ahlak sorununa bir çözüm bulmaya çalışmıştır ve çalışmaya da devam etmektedir.

Ahlak ve ahlak felsefesinin temel ilgi alanı, geçmişten günümüze, öncelikle insan davranışları olmuştur. Ahlak, insan davranışlarını ele alırken öncelikle o davranışların görünür olanlarını (yeme, içme, konuşma, oturup kalkma, insanlar arası davranışlar vb.) incelemektedir. Ancak son zamanlarda ahlakın kapsamı

içerisine somut olmayan, gözle görülemeyen ve davranış olarak da nitelenemeyecek özellikler arz eden bazı durumlar da girmeye başlamıştır. Günümüzde internet kullanımının yaygınlaşmasıyla birlikte sosyal medya faktörünün hayatımıza girmesi, sosyal medyada yaptığımız bazı işler, isteğimiz dışında karşılaşmak durumunda kaldığımız reklam, ilan vb. durumlar ve aniden karşımıza çıkan çeşitli uyarıcılar bunlara örnek olarak verilebilir. Bu uyarıcılar her ne kadar insan eylemi gibi görünse de ortaya çıkışları itibarıyla klasik insan davranışlarından bazı yönleriyle ayrılmakta ve ahlak felsefesi açısından bakıldığında klasik tanımlamaların dışında kalabilmektedirler.

Ahlak değişir mi? Değişim elbette insanoğlu için kaçınılmaz bir gerçekliktir. İnsanların ahlaki anlayışları da değişebilir. Doğadaki tüm canlılar temel yapıları itibarıyla doğaya uygun yaşayan varlıklar olarak bilinirler. Beslenme ve barın-

ma haricinde doğaya müdahale ettiklerini söylemek oldukça güçtür. Bu canlıların içerisindeki insan ise etrafını başka birçok amaç için hatta salt değişim için dahi değiştirebilen bir varlıktır. Salt değişim amacıyla gerçekleştirilen değişim ise öncelikle insanın kendi öz yapısına (fitrat) ters düşmekte ve sonrasında ise etrafını öz yapısının dışında (yapay) bir sonuca yol açmaktadır.

İnsan, başta kendi varlığı olmak üzere tüm varlık alanlarıyla ilişki içerisinde. Doğa ve doğal varlıklar alanı, toplumsal varlık alanı ve metafizik varlık alanı, onu çepeçevre kuşatır. İnsan doğa ile üç şekilde ilişki kurar: İlk olarak insan, doğaya egemen olmak ister; zihinsel formları ve kategorileri doğrultusunda onu kendine benzetmeye çalışır. İkinci olarak insan, kendisini, yine kendi aklındaki formlara sokma, kendini değiştirme/dönüştürme peşinde koşar. Doğal ortamında, kalabalıklar

olarak öylece bırakılan insan yığınlarının, salt biyolojik teklerden oluşan canlılar olarak çıkardıkları olay ya da olaylara da bir anlam yüklemeye çalışması, bunun en güzel örneğidir. Hayvan sürülerinden farklı olarak insan; din, ahlak ve hukuk, siyaset ve yönetim organizasyon bilimleri ile biyolojik insani olayları kültürel teklerin oluşturduğu olaylar olarak anlamlı hâle getirir; canlıların içgüdüsel devinimleri yerine, bireylerin rasyonel hareketlerine dönüştürür. Üçüncü ilişki biçimi de insanın bilişsel ve zihinsel yönüyle ilgilidir. Bu aşamada insan, duygularını, ruh hâllerini ve davranışlarını eğitir, yapaylaştırır. Diğer kurgusal varlık alanlarında ve dolayısıyla yapay doğalarda olduğu gibi tinsel varlık alanında da insan benzeri doğayı varetmiş olur.

Peki, insan neden bütün bu doğaları kendi hâline bırakmaz da onlara kendi senaryosunu dayatır? Başka bir deyişle ortada bu doğaların sahici varlıkları ve hâlleri durup dururken neden birtakım bilimsel yollarla onları zihnindeki formlarla yeniden kurar? Neden yapay doğalar meydana getirir? Tüm

bu yapaylıklardan ahlak da kendine düşen payı alacak ve yapay bir ahlak oluşturulacak mıdır?

Zekânın yapaylığının insanların yapaylığına ve nihayetinde etiğin yapaylığına yol açıp açmayacağı sorusu, insanoğlunun sonuyla ilgili endişeleri gündeme getirmektedir. Düşünme, veri toplama ve analiz yapabilme yeteneği gibi zihinsel fonksiyonlar yapay zekâyâ başarılı bir şekilde aktarılabilmektedir. Ancak hislerle düşünce arasında karmaşık bir ilişki olduğu, bunların birbiriyle bağlantılı olduğu da herkesçe bilinmektedir. Eğer öne sürülen tahminler gerçekleşirse yapay zekâ sadece düşünce ve bilgi ile sınırlı kalmayacak; aynı zamanda heyecan ve duyguların, benliğin beraberinde kişiliğin matematiksel modellemesine dönüşecek ve yapay insanın yaratılmasıyla sonuçlanacaktır. Nitekim yapay zekâ çalışmalarını yürütenlerin, bırakın robotlara insansı duygular kazandırabilmelerini, yaklaşık yüz elli yıl süren yoğun çalışmalar neticesinde onlara en basit dünsel fonksiyonları bile aktarmayı başaramamış olmaları,

insan zihninin fazla hafife alındığını göstermektedir.

Ahlak kuralları insan hayatında her zaman önemli bir yer tutar. Genel olarak ahlak kavramı, iyi ve kötü üzerine kurulu olup irade, sorumluluk, vicdan, erdem, mutluluk ve görev gibi kavramları da kapsamaktadır. Bu nedenle pek çok düşünür, ahlak konusunda farklı düşünceler kaydetmiştir. Söz gelimi, iyinin temelini Sokrates, “erdem”; Platon, “iyi ideası”; Kant, “ödev kaynaklı iyi bir istem veya irade”; Bentham ve Mill, “fayda”; İslam düşünürleri ise “mutluluk sağlama”da aramaktadır. Görüldüğü gibi ahlakın kendisi her devirde iyilik ve kötülük üzerine kurulmuştur. Bu bağlamda söz konusu fikirler, insanın doğal etiği üzerinde temellenir. Peki, doğal etiğe ait iyi, kötü, niyet, erdem, sorumluluk, özgürlük, mutluluk, görev gibi terimler geleceğin dünyasında yaşamaya devam edebilir mi yoksa yapay ahlak olarak dijital dünya ile değişimden etkilenir mi?

Literatürde dijital dünyada uygulanabilecek etik değerler konusunda üç temel yaklaşım bulunmaktadır. Bunlardan ilki,

belirli ahlaki değerlerin ortaya konması veya geleneksel ahlak felsefesinden ödünç alınabilecek normatif ahlak kurallarının yeni dünyaya uygulanmasıdır. Bu normatif kurallar, modern insanın davranışıyla ilgili belirsizlik ve tartışmaya yer vermeyecek şekilde seçilmelidir. Geleneksel felsefe perspektifinden bakıldığında buna faydacı ve ödev ahlaki örnek verilebilir.

Görüldüğü gibi insan, yarattığı ve geliştirmekte olduğu yapay zekânın insafına bırakılmış gibidir. İnsan felsefesi, felsefe tarihinde insanın varoluş bütünlüğünü sorgulamaya başlayalı henüz bir yüzyılı bile tamamlamış değildir. Başka bir deyişle felsefe ve bilim tarihinde, insan kendi dışındaki şeyleri keşfetmek için harcadığı yüzlerce yıla kıyasla, kendisini ancak son yüzyılda keşfetmeye başlamıştır. Ancak ne gariptir ki bu kısa zaman diliminde o kendisinden ziyade dikkatini yarattığı makineye odaklamış ve keşfine tekrar ara vermiştir. Bu durum, insanlar yerine yapay dijital mutluluğa öncelik vermenin ironisini gözler önüne sermektedir.

Bunların yanında, dijital yaşamın yükselişi hakkındaki senaryoların çeşitliliği, birçok insan gibi bilim insanları nezdinde de bu yükselişin ne zaman olacağı ve bunun iyi mi yoksa kötü mü sonuçlar doğuracağı konusundaki belirsizliği derinleştirmektedir. Bazı düşünürler böyle bir yükselişin zor zamanlar getireceğini belirtirken diğerleri bunun insanlar için çok daha iyi olacağını savunmaktadır.

Ayrıca yakın gelecekte yapay süper yaşamın gerçekleştirilmesiyle de transhümanizm çağının geleceği iddia edilmektedir. Transhümanizm, insanların bilişsel yeteneklerini geliştirmeyi, yaşlanma gibi kusurları ortadan kaldırmayı, teknolojinin ve bilimin olanaklarından daha fazla yararlanıldığı yaşamı amaçlayan bir kavramdır. İnsan hayatında ciddi değişimler meydana getirecek olan bu düşünce, üç ana gaye etrafında kurulmuştur. Bunlar; artırılmış yaşam kalitesi, uzun ömür ve süper zekâdır.

Bilim ve teknoloji aracılığıyla insanların dönüşeceğini ve yeniden yaratılacağını savunan transhümanistler, buna ek olarak dijital yaşamın tüm dünyaya yayılacağını ve dün-

yanın, teknolojinin güçlü olanaklarına bütünüyle yenileneceğini savunmaktadır. Tüm bu gelişmeler, gerçeklik algısını değiştirecek bir dünya kurmaya yöneliktir. Bazılarına göre evrenin evrimsel yolla mükemmelliğe ulaşması fikri, kaygıya neden olur. Bazıları için bu endişelenecek bir şey değildir. Bu düşüncenin savunucularına göre, mükemmel dijital olanaklar veya geleceğin üstün insanı hakkında endişelenmeye gerek yoktur. İnsanın köklü değişimine işaret eden bu aşama, insan zekâsının bugünkünden farklı olarak daha yüksek bir yapıda olacağını göstergesidir. Bilginin katlanarak artan ilerleyişi ve teknolojinin dönüşümüyle beraber evrenin de dönüşümü kaçınılmaz bir durumdur. Teknolojinin bugün geldiği nokta, gelecekte insan zekâsının günümüzden farklı olarak daha üstün bir yapıda olacağını sinyali vermektedir. Teknolojik gelişmelerin nihai icadı olacak olan süper insan, güçlü bir zekâ olarak yeni dünya düzeninde değişimin en önemli aracı olacaktır. Bu aşamada insanlar, insan olma durumunu korumaya ve medeniyetini temsil etmeye devam edecektir. ■

ÂLEMLERE RAHMET

Dr. Lamia LEVENT ABUL

DİB Süreli Yayınlar ve
Kütüphaneler Daire Başkanı

*Çalab nurdan yaratmış canını Muhammed'in
Âleme rahmet saçmış adını Muhammed'in*

Yunus Emre

Hak Teâlâ, kullarına sonsuz rahmetinin tecellisi olarak rahmet peygamberi Muhammed Mustafa'yı (s.a.s.) göndermiştir. İnsanlık ne zaman yolunu şaşırırsa Cenab-ı Hak, doğru yola davet eden peygamberler göndermiştir. Bu peygamberler halkasının sonuncusu ise âlemlere rahmet olarak gönderilen Sevgili Peygamberimizdir. (Enbiya, 21/107.) O, bir hadis-i şerifinde kendisinin isimlerini şöyle sıralar: "Ben Muhammed'im, Ahmed'im, Mukaffî'yim (son gelen, önceki peygamberlerin yoluna tabi olan peygamber), Hâşîr'im (insanlar benim sancağım altında haşrolunacaklar); tevbe ve rahmet peygamberiyim." (Müslim, Fezail, 126.)

Fahr-i Kâinat Efendimizin âlemlere rahmet olması, öncelikle hak ve hakikatten uzaklaşmış olan insanlığı en büyük hakikat olan İslam ile buluşturması ve ona hidayet yolunu göstermesi şeklinde tecelli eder. Nitekim Efendimizin, "Ben bir rahmet ve hidayet rehberiyim." buyurması, bu hakikatin ifadesidir. (Darimî, Sünen, "Mukaddime", 3.) O, insanları bir olan Allah'a imana davet etmek için ömrünü adadı. Bu uğurda ashabıyla beraber büyük mücadeleler verdi. Kur'an-ı Hakîm'in ifadesiyle neredeyse kendini helak edecek bir diğerkâmlık ve fedakârlıkla insanları İslam'a davet etti. İnsanlığın kurtuluşu için mücadele etmesi, onun merhamet peygamberi olmasından kaynaklanır. Çünkü o, insanları karanlıklardan aydınlığa çıkaran İslam dini ile herkesin kurtuluşu ermesini arzulayan bir merhamet abidesiydi.

Bir gün Hz. Aîşe validemiz, Sevgili Peygamberimize Uhud gününden daha zor bir gün yaşayıp yaşamadığını sordu. Çünkü Uhud, Müslümanlar için çok çetin olayların yaşandığı bir savaştı. Savaşın en dehşetli anları, Hz. Peygamber'in etrafını düşmanların sardığı andı. Sahabe efendilerimiz vücutlarını siper ederek Efendimizi korumaya çalışıyorlardı. Ancak düşmanın attığı bir ok, Efendimizin vücuduna isabet etmiş, yüzü yaralanarak mübarek dişi kırılmıştı. Sahabe-i kiram hemen onu emniyetli bir yere aldılar. Ancak bu savaşta Efendimizin çok sevdiği amcası Hz. Hamza başta olmak üzere pek çok sahabe de şehit düşmüştü. Ayrıca Müslümanlar galip gelecekleri bir savaşı, Efendimizin emrine tam olarak uymadıkları için büyük kayıplarla bitirmişlerdi. Hz. Aîşe validemiz tüm bu yaşananlardan dolayı onlar için en zor ve acı günün Uhud olduğunu düşünüyordu. Ancak Hz. Peygamber'in Hz. Aîşe validemize verdiği cevaptan onun için en zor günün Taif yolculuğu olduğunu anlıyoruz.

Peygamber Efendimiz Mekke’de yıllarca müşriklere İslam’ı tebliğ etti. Tüm çabalarına rağmen çok az kişi iman etmişti. Üstelik çok sevdiği eşi Hz. Hatice ve en büyük destekçisi amcası Ebu Talib’i de kaybetmişti. Fahr-i Kâinat Efendimiz, “hüzün senesi” dediği böyle sıkıntılı bir zamanda Mekke’ye yakın olan Taif’e gitmeye karar verdi. Belki Taifliler imana gelir, İslam ve Müslümanlar için yeni açılımlara vesile olur düşüncesiyle Zeyd b. Harise’yi de yanına alarak Taif’e gitti. On gün kaldığı Taif’te şehrin ileri gelenlerini İslam’a davet etti. Ancak onlar iman etmedikleri gibi şehrin ayaktakımına taşlatarak o peygamberler sultanına hakarete bulundular. Efendimiz, son derece üzgün bir hâlde şehri terk ediyordu. Ceb-rail (a.s.) gelerek eğer o isterse Allah’ın, elçisine bu muameleyi reva görenleri helak edeceğini söyledi. Ama o, gönlündeki engin merhametin bir tezahürü olarak bu teklifi kabul etmedi. “Hayır, ben Cenab-ı Hak’ın onların soylarından sadece Allah’a ibadet edecek ve O’na hiçbir şeyi ortak koşmayacak kimse çıkarılmasını dilerim.” (Buhari, Bed’ü’l-halk, 7; Müslim, Cihat, 111.) buyurarak onların hidayeti için dua etti. Bu duanın bereketiyle önce Müslümanlara Yesrib’in kapıları açıldı ve nihayetinde Taifliler de gelip Müslüman oldular.

Kendisine her türlü kötülüğü yapanlara karşı kin ve nefret duymayan, kâfirlere ve müşriklere dahi rahmet olan bir peygamber... Müşriklar inanmadıkları gibi Allah’ın vadettiği azabı istiyorlardı. Ancak Cenab-ı Hak, peygamberi onların içinde olduğu müddetçe onlara azap etme-

yeceğini buyurdu. (Enfal, 8/32-33.) Müşriklere beddua etmesini isteyenlere ise şöyle cevap veriyordu: “Ben lanetçi olarak değil, âlemlere rahmet olarak gönderildim.” (Müslim, Birr, 87.) Çünkü Efendimiz, kararın gönüllerin ancak merhametle tedavi olacağına farkındaydı. İslam’a ve Müslümanlara en şiddetli düşmanlığı yapanlardan Hind bint Utbe’nin iman ettikten sonra söylediği sözler, kalplerin merhamet ve muhabbetle açıldığının ifadesidir: “...bir zamanlar yeryüzünde perişan olmasını en çok istediğim aile Peygamber ailesiydi. Fakat artık gözümde bu aile fertlerinden daha değerli bir kimse bulunmuyor.” (Buhari, “Eymân”, 3.)

Sevgili Peygamberimizin Müslümanlara sevgi ve merhameti ise pek çoktu. Bu husus bizzat Cenab-ı Hak’ın beyanıyla sabittir: “Andolsun, size kendi içinizden öyle bir peygamber gelmiştir ki sizin sıkıntıya düşmeniz ona çok ağır gelir. O, size çok düşkün, müminlere karşı da çok şefkatli ve merhametlidir.” (Tevbe, 9/128.) Bu ayet-i kerimede Hak Teâlâ çok şefkatli ve çok merhametli anlamlarına gelen “Rauf ve Rahim” isimlerini Efendimiz için kullanıyor. En merhametli olan Rabbimizin çok merhametli elçisi... Ashabına düşkün, onların derdiyle dertlenen, darda kalanların imdadına yetişen, herkese kapısı açık olan ve kimseyi eli boş döndürmeyen, yaşlıya, güçsüze, çocuğa, miskine kol kanat geren bir peygamberdi o. Sevdiklerine sevgisini cömertçe gösteren, kimseyi incitmeyen, kırmayan, engin şefkat ve merhamet membaı idi.

Hz. Peygamber’in (s.a.s.) bütün yaratılmışları kuşatan rahmetinden hayvanlar, bitkiler, dağlar ve taşlar dahi nasibini almıştır. Onun etrafındaki herkes bu merhamet pınarından içtiler. Bir gün Efendimiz, ensardan birinin bahçesinde bir deve gördü. Peygamber Efendimiz, gözlerinden yaşlar akan devenin yanın gitti ve inleyen deveyi okşayarak sakinleştirdi. Sonra devenin sahibine dönerek: “Allah’ın sana lütfettiği bu deve hakkında Allah’tan korkmuyor musun? O senin kendisini aç bıraktığından ve çok yorduğundan şikâyet ediyor.” buyurdu. (Ebu Davud, Cihad, 44.)

Âlemlere rahmet olarak gönderilen o rahmet peygamberine sonsuz salat ve selam olsun. ■

**Hz. Peygamber’in
(s.a.s.) bütün
yaratılmışları
kuşatan
rahmetinden
hayvanlar, bitkiler,
dağlar ve taşlar dahi
nasibini almıştır.
Onun etrafındaki
herkes bu merhamet
pınarından içtiler.**

Mustafa ÇAKIRTAŞ:

“Yolcuların kalbinde güzel bir iz bırakmak beni ziyadesiyle mutlu ediyor.”

Söyleşi: Mahir KILINÇ

Görev yaptığınız camiyi âdeta çiçeklerle bezeyip seyahat esnasındaki insanlara çok güzel bir durak ve çocuklar için de eğlenceli bir yer hâline dönüştürdünüz. Bu fikir aklınıza nereden geldi, bizimle paylaşır mısınız?

Aslında bu, benim çocukluk hayalimdi diyebilirim. Çünkü din görevlisi bir babanın evladı ve çocukluğu cami avlusunda geçen biri olarak çocukluğumdan bu yana yol kenarlarındaki camilere imrenerek bakardım. “Şu camilerde ben de görev yapsam, imam olsam ve bu camilere gelen insanlara çeşitli ikramlarda bulunsam.” diye hayal ederdim. Sanırım bu hayalimde daha çocukluk yıllarında yaptığımız yolculuklar da etken di. Sonrasında özellikle ailece yapmış olduğumuz şehirler arası yolculuklar bu hayalimin gerçeğe dönüşmesini tetikledi. Çünkü bu yolculuklarda güzergâh boyunca lavabo ihtiyacımızı karşılayabileceğimiz, namazlarımızı kılabilceğimiz ve çayımızı içebileceğimiz bir ağaç gölgesi arardık fakat ne yazık ki ne temiz bir mescit ne temiz bir lavabo ne de bir ağacın gölgesinde çayımızı içebileceğimiz dinlenme yeri bulabilirdik.

Gel zaman git zaman imam olduktan yıllar sonra da Allah (c.c.), çocukluğumdan beri hayalini kurduğum yol kenarı bir camide görev yapmayı nasip etti. İşte o zaman dedim ki, “Allah (c.c.), bana lütfetti ve böyle bir fırsat çıkardı karşıma.” O günden beri kurduğum hayalleri gerçekleştirmek için cemaatimizin de desteğini alarak büyük bir özveri ve gayretle çalıştım. Böylece görev yaptığım yer, insanların bildiği, özellikle de ailece mola verdiği bir dinlenme yeri hâline geldi. İşte bu görmüş olduğunuz tüm güzellikler, çocukluğumdan beri büyüttüğüm o hayallerimin bir ürünüdür. Bu güzelliği bana yaşatan Rabbime sonsuz şükürler olsun.

İnsanlar seyahatleri esnasında böylesi bir cami ve hizmetle karşılaştığında ne gibi tepkiler veriyorlar?

Hasbelkader buraya ilk defa yolu düşen vatandaşlarımız öncelikle yolun kenarında asılı olan, “Bir Yudum Huzur Bir Yudum

Çay” pankartıyla karşılaşıyor. Daha bunun ne anlama geldiğini anlamadan çiçeklerle süslenmiş, tertemiz çevreye ve lavabolara sahip bir camiye gördüklerine çok şaşırıyorlar. Arabalarından iner inmez başlayan şaşkınlıkla etrafı geziyorlar. Caminin etrafını saran kameriyeleri, lavaboları, çiçekleri, çiçeklerle süslenmiş merdivenleri, caminin içine girdiklerinde gördükleri ikramlıkları tek tek fotoğraflayıp ya da videosunu çekip bunları kendi sosyal medyalarında paylaşıyorlar. Benimle ya da ailemden biriyle karşılaşmışlarsa ilk defa böyle bir cami gördüklerini ve şaşkınlıklarını ifade ediyorlar. Bizimle eğer karşılaşmamışlarsa bunları notlarla bizlere iletiyorlar. Caminin dört bir tarafında ziyaretçilerimizin kâğıtlara yazılmış memnuniyetlerini ve başka isteklerini bildiren notlar görüyordum. Ben de hemen bir mektup köşesi oluşturdum ki insanlar rahatlıkla gönüllerinden geçenleri ve isteklerini dilediğince yazsınlar. Ziyaretçilerimiz şimdi mektup köşemizden mektup yazarak görüşlerini, önerilerini bizimle paylaşıyorlar. Şu ana kadar da yoldan geçen 700’ün üzerinde vatandaşımız bizlere mektup yazmışlar, en güzel dileklerini ve şaşkınlıklarını iletmışler. Birçok sosyal medya haber sitesi, yerel ve yaygın basın camimizle alakalı haber yaptı. Onların ve gelen ziyaretçilerin paylaşımları camimize olan ilgiyi artırdı ve camimiz Tokat’ta gezilecek görülecek mekânlar arasında yerini aldı.

Camiyi hayatın merkezi yapma, insanlara ve özellikle de çocuklara sevimli hâle getirme dışında gerçekleştirmiş olduğunuz faaliyetlerden de kısaca bahsedebilir misiniz?

Din gönüllüsü olarak 17 yıldır hizmet ediyorum. Görevimin ilk yıllarında Şırnak’ın İdil ilçesine bağlı Yazman köyünde görev yapıyordum. Şimdiki sosyal faaliyetlerin temelini asıl oralarda atmaya başlamıştım. Öncelikle oranın fiziki şartlarını iyileştirmeye ve güzelleştirmeye çalıştım, gençlere yönelik faaliyetlerle onlarla diyalog kurmaya başladım. Zaten çalışmalarımı ilgili ilk teşekkür belgesini orada aldım. Sonra Zile’nin Salur köyündeki görevim esnasında caminin bir kenarına masa tenisi kurdum. Ayrıca satranç gibi çocuklarımız ve gençlerimizin ilgisini çekebilecek oyunlarla da çocuklarımızla ve gençlerimizle iletişim kurmaya çalıştım. Camimizin bir bölümünde çocuklarımıza oyunlar oynayabilme imkânı sağladım. Her gittiğim yerde haftada bir gün gençlerimizle çığ köfte günü yaptım. Günümüzün teknolojik tüm imkânlarını hem kendim kullandım hem de çocukların ve gençlerin kullanmasını sağladım. Hatta bir ara adım teknolojiye olan ilgimden ve kullanımımından dolayı “The İmam” olarak da anılmaya başladı. Çalışmalarımın amacı, çocuklarımızın ve gençlerimizin hem camiyle bağ kurmalarına hem de kendi aralarında kaynaşmalarına vesile olmaya çalışmaktır. Çevre düzenlemesi

anlamında ilk uğraşlarımın olduğu cami de Salur köyündeki camidir. Camimizi tıpkı Emirgan Korusu gibi lalelerle süsleyip Türkiye’de örnek bir cami yapmıştık. Burada cenazeye birlikte gelen ve bir daha kullanılmayan tabutlardan kuş evleri yaptım ve onları camimizin etrafına da yerleştirdim. Hatta rahmetli Zile müftümüz de kuş yuvalarından istemiş, müftülüğümüzün bahçesine de bu kuş evlerinden hediye etmişim. Şimdi de çevre düzenlemesiyle başladığımız faaliyetlerimizle bu camimizde de geliştirdiğim sosyal faaliyetlerle çocuklarımıza, gençlerimize ve yoldan geçen insanımıza ulaşmaya çalışıyorum.

Yapmış olduğunuz bu faaliyetler insanlar nezdinde nasıl karşılanıyor ve bunlar görev noktasında sizi nasıl geliştiriyor?

Yapılan bu tür hizmetler gerek cemaatimiz gerekse dışarıdan gelen misafirlerimiz nezdinde çok hoş karşılanıyor. İnsanlar böyle camilere olan özlemlerini bizimle paylaşıyorlar. “Keşke bütün camiler böyle olsa. Bizler dinlenme tesislerini ve petrol istasyonlarını kullanıyoruz. Ancak bu cami bizim bakış açımızı değiştirdi.” diye yazılı ve sözlü görüşlerini paylaşıyorlar. Özellikle yazılan mektupları cemaatimizle okuyarak varsa bir eksikliğimiz onu gidermeye çalışıyoruz ve yaptığımız hizmetlerin ne kadar yerinde olduğunu, doğru yolda gittiğimizi anlıyoruz. Görevimi yaparken de “Halka

hizmet, Hakk'a hizmettir." anlayışını benimsiyorum. Yaptığımız işi severek yapıyoruz sadece ben değil ailece çoluk çocuk hep beraber bu caminin temizliğinde, bakımında, çevre düzenlemesinde ve birçok eksiğinin giderilmesinde yardımlaşarak çalışıyoruz. Bir teşekkür aldığımız zaman tüm yorgunluğumuz gidiyor.

Din hizmeti görevinizi sürdürürken unutamadığınız bir anınızı bizimle paylaşır mısınız?

Unutamadığım pek çok anı var. Yazılan her bir mektup ayrı ayrı unutmayacağım birer anı hüviyetinde. Onlardan kısa kısa anekdotları paylaşayım müsaadenizle. Mektuplardan birinde ayda birkaç kez Tokat'tan geçen bir ailenin çocukları daha valizler hazırlanırken "Giderken o çiçekli camiye uğrayabilir miyiz?" diye babasıyla baştan pazarlık yapıyorlarmış. Caminin içerisinde ikramlıkları, dışarıda da kameriyeleri gören misafirlere bazılarının yemek servisimizin de olup olmadığını sorarak bu kadar hizmet varsa yemek de vardır diye düşündüler herhâlde. Bir başka örnekte de ailelerden biri camimizde ihtiyaçlarını karşılayıp namazlarını da kılıp yola devam edecekken caminin içerisindeki oyun alanında oynayan çocuğuna "Hadi kızım, gidiyoruz artık." diyor. Kızımız da onlara, "Siz gidin, ben biraz daha oynayacağım, siz beni dönüşte alırsınız." diye cevap veriyor. Bu ve buna benzer o kadar çok kalbimize do-

kunan güzel hikâyeleri ya okuyor ya da onlara bizzat şahit oluyoruz. İnsanların, özellikle de çocukların kalbinde güzel bir yer bırakmak, onların hatıralarında yer almak bizleri ziyadesiyle mutlu ediyor.

Sizin gibi din hizmetinde bulunan din gönüllüsü meslektaşlarınıza neler tavsiye edersiniz?

Camimizde yapmış olduğum çalışmalara benzer birçok arkadaşımız da farklı çalışmalar yapıyorlardır elbette. Görev yaptığım diğer camilerden ve özellikle de Taşlıçiftlik Camii'nden edindiğim tecrübelerimden yola çıkarak naçizane şunları söylemek isterim. Taşlıçiftlik Camii'ne bırakılan yüzlerce mektupta yer alan ve buraya uğrayan insanların dilek ve önerilerinde hep temiz cami vurgusu söz konusu. İnsanlar başta lavaboların ve caminin temiz olmasını istiyorlar. Özellikle de yolculuk yapan insanlar, mola verdikle-

ri yerde tertemiz bir ortamda namaz kılacakları, bahçesinde rahat bir nefes alabilecekleri ve mümkünse bir bardak çay içebilecekleri bir yer arıyorlar. Böyle bir yerin de özellikle cami olması, din hizmetinde bulunan insanlar için çok önemli. İnsanlar için bir zorluk olan yolculuk anında onlara uzanan bir el olabilmemiz onların duygu dünyasında çok güzel bir yer edinmemize vesile oluyor. Özellikle de yol üzerindeki camilerimizi bu hâlde dönüştürebilmek çok zor olmasa gerek. Camilerimizin bir bölümünü çocuklara ayırıp onlar için bir köşe yapabiliriz. Birkaç çiçek, bir masa, dört sandalye ve küçük bir su ısıtıcısı ile insanların kalplerine girebiliriz. Yeter ki yaptığımız işi severek yapalım. Din görevini belli bir eğitim alan herkes yapabilir. Ancak bizim amacımız "din gönüllüsü" olmaya gayret etmek olmalıdır. ■

Öz Geçmiş

Mustafa Çakırtaş, 1982 yılında Tokat ilinin Başçiftlik ilçesinde doğdu. Babasının memuriyeti nedeniyle ilkokul döneminden evleninceye kadar Konya'da ikamet etti. İmam hatiplik görevine 2007 yılında Şırnak'ın İdil ilçesinin Yazman köyünde başladı. Buradaki görevi sonrası 2009 yılında Tokat'ın Salur köyüne, akabinde 2015 yılında da Tokat'ın Çamaltı köyüne tayin oldu. Bu köyedeki görevini de 2020 yılına kadar sürdürdükten sonra hâlihazırda görevde bulunduğu Tokat'ın Taşlıçiftlik köyündeki Taşlıçiftlik Fatih Camii'ne tayin olan Çakırtaş, aynı zamanda da Gaziosmanpaşa Üniversitesi İslami İlimler Fakültesinde lisansını tamamladı. Mustafa Çakırtaş, evli ve üç çocuk babasıdır.

Turgut Cansever

GÜNÜMÜZ ŞEHRİNE NE SÖYLER?

| Esmâ TÜRKSEVEN

İnsanlık tarihi boyunca yeryüzünde bırakılan en önemli izler, hiç şüphesiz ki yerleşim merkezleri olan şehirlerdir. Şehir, medeniyetin sahnesidir. Bu sahnede insanlık tarihi, insanlığın serüveni, el emeği, göz nuru ile meydana gelmiş sanatı sergilenir. Bu bakımdan şehir ve mimari birbirinin ayrılmaz parçalarıdır.

Şehir ve mimari deyince de bu alanda derinlemesine ve özgün çalışmalar yapan “bilge mimar” Turgut Cansever’i hatırlamadan geçemeyiz. Turgut Cansever; Türk Tarih Kurumu Binası, Ahmet Ertegün Evi ve Demir Tatil Köyü projesi olmak üzere üç farklı yapı ile kendi deyimiyile “Mimarlığın Nobel’i” olan Ağa Han Ödülü’nü üç kez kazanan dünyadaki tek mimar. Bunların dışında çok sayıda uygulanmış ve uygulanmamış projesi, birçok mimari proje yarışmasında da ödülleri bulunuyor.

“Şehir cennet tasavvurunun bir yansımasıdır.”

Turgut Cansever’e göre tüm kâinat, Allah tarafından insanoğluna emanet edilmiştir. Onun hüsnü muhafazasında ve güzel hâle getirilmesinde toplumların, dolayısıyla bireylerin ortak sorumluluğu bulunur. Yani anahtar kavramlar “korumak”

ve “güzelleştirmek”tir. “İnsanın hayatını düzenlemek üzere meydana getirdiği en önemli, en büyük fiziki şehir ise İslam kültürlerinde cennet tasavvurunun bir yasıması”dır. “Ahla- kın, sanatın, felsefenin ve dinî düşüncenin geliştiği” ve “insanın bu dünyadaki vazifesini, en üst düzeyde varlığının anlamını tamamladığı” bir mekândır.

Turgut Cansever’e göre tüm kâinat, Allah tarafından insanoğluna emanet edilmiştir. Onun hüsnü muhafazasında ve güzel hâle getirilmesinde toplumların, dolayısıyla bireylerin ortak sorumluluğu bulunur.

Cansever, İslam’ı “şehir dini” olarak tanımlar ve şehri “insanlık tarihinin en müstesna olayı” olarak değerlendirir. Platon’un, “İnsanın en büyük hikmeti şehir kurma hikmetidir.” sözü ışığında kente bakışını şekillendiren Cansever’e göre insanın ürettiği nesne, onun düşünce ve inanç kabullerinin yansımasıyla şekillenmektedir. O, kategorik olarak şehri, estetiğin ve teknolojinin alanından çıkararak ahlak ve din alanına dâhil eder.

Kimin güzeli gerçek güzeldir?

Güzele ulaşma çabası, insanlıkla beraber hep var olagelmıştır. Sanat da bu çabanın sonucudur. Ancak inanç sistemlerinin varlığı kavrayışındaki farklılıklar, güzellik anlayışını uygarlıktan uygarlığa, çağdan çağa değiştirmiştir. İşte bu noktada bazı soruların cevaplanma ihtiyacı ortaya çıkar: Farklı inanç sistemleri dolayısıyla oluşan ahlak anlayışlarının her biri, farklı bir güzel ortaya koyuyorsa hangi güzel gerçek güzeldir; güzelliğin objektif kriterleri var mıdır; gerçek güzele nasıl ulaşılır?

İnsanlığın güzelleştirme görevini önemseyen Cansever, içerisinde farklı sanat dallarını barındıran bir süre avına çıkar. Güzellik kavramını açıklamaya yarayacak ve bizi güzele ulaştıracak tercihlerin neler olduğu sorusuna cevap teşkil edecek yaklaşımlar sunar. İnsanlığın kaotik sorunlarının ancak sahip olduğumuz tarihî tecrübe birikiminin bilincine varılarak çözümlenebileceğini ileri sürer.

Bu kapsamda doğal kaynaklar ve fiziki çevre yanında önceki nesiller tarafından vücuda getirilmiş güzelliklerin korunmasının insanlığın ortak sorumluluğunda olduğu hususuna dikkat çeker. Ellerindeki doğal kıymetleri ve tarihî mirası muhafaza etmeyi beceremeyen ülkelerin, bu değerlerin sahibi olma imtiyazını bir gün kaybedecekleri uyarısında bulunur. (Turgut Cansever, *Osmanlı Şehri*, Timaş yay., İstanbul 2013, s.10.)

Şehirlerimiz kimliklerini nasıl kaybetti?

Cansever’e göre İslam ülkelerinde Batı’ya yönelerek modernleşmeci bir perspektifi sahiplenen aydınlar, entelek-

tüeller ve karar vericiler çeşitli hastalıklara yakalandı bu da gündelik yaşamı ve elbette mimariyi doğrudan etkiledi. Bu hastalıklı bakışlar, şehirlerin var olan dinî ve kültürel kimliklerinden uzaklaşmalarına neden oldu.

Bunun yanı sıra tarihî İstanbul konut stokunu büyük ölçüde yok eden yangınların tesiri altında getirilen ahşap yapı yasağı ve kısıtlayıcı tedbirler, Osmanlı yapı tekniklerinin uygulamadan kalkmasına ve bu teknikleri uygulayan seçkin usta sınıfının bilgi ve duyarlılıklarının kaybolmasına yol açtı. 1925'ten itibaren Ankara ve İstanbul'da yabancı şehir planlamacıları tarafından tarihî dokuyu yok eden "gön-ye ve cetvelle çizilmiş yollar"ın iki yanında yeni tekniklerden bihaber inşaatçılar tarafından 3-4 katlı son derece seviyesiz yapılar inşa edildi ve bunlar 1950'lere kadar taklit ederek yayıldı. Neticede şehirlerimiz dünyada nadir rastlanabilen bir iptidailik, çirkinlik ve kirlilik düzeyine sürüklendi.

50'lerden itibaren yabancı mimarlık mecmualarının etkisiyle 25-50 arasında inşa edilen yapılar yıkılarak yerine 6-8 katlı apartmanlar yapıldı. 50-53 yıllarında karayolları şebekesinin gelişmesine muvazi olarak fakir köylüler iş bulmak, çeşitli sosyal hizmetlerden yararlanabilmek için şehirlere akın etti. Bu da beraberinde gecekondu felaketini getirdi.

Cansever'e göre bugün tüm dünyada ve ülkemizde konut standartları ve mimari hiçbir

çağda olmadığı kadar çirkin ve gayriinsanidir.

Artık hiç kimse yaşadığı şehirde, mahallesinde olup bitenle ilgilenmemektedir. Çocuklar evlerin bahçelerinde, mahallelerinde, meydanlarında büyümek imkânından mahrumdur. Yaşlılar yalnızlığa terk edilmiştir.

Osmanlı şehirlerinde tabiat

Oysa "dünyayı güzelleştirmekle mükellef" olan insanın tüm eylemlerinde çevre ile kurulan ilişki, mimarının en önemli unsurlarından biridir. "Denilebilir ki Osmanlı, bir bakıma varlığın kuvvetler hiyerarşisini incelemiştir. Mesela, dağların biçimini ben değiştiremem, demiştir. Dolayısıyla ben, şehri ovada tarım toprağını ziyan ederek kullanmak yerine yamaçlara yerleştirmeyi tercih ediyorsam, ayrıca yamaçların serin rüzgârlar aldığını da biliyorsam, insanı-

mın uzak ufuklara bakmasını istiyorsam ve aynı zamanda insanın ufkunun kısa, dar değil, uzak olduğundan haberdarsam; onlara ev yaptığında yalnızca karşıdaki apartmanın cephesini seyretmek yerine, ta karşı dağları seyretmek, hatta o aralıklardan ovaları yer yer başka güzel şeyleri seyretmek, yüce bir ağacın nasıl bir ilahi hüküm ve hikmet ürünü olduğunu görme imkânı da sağlamak istiyorsam; o zaman tabii ki ovada olmak yerine, yamaçta olmak daha iyi." (Osmanlı Şehri, s.95)

Osmanlı şehirlerinde, tabiat ile mimari bütünlük içerisindedir. Kural şöyle işler: Bir şehir kurmak için gelen işçiler, çalışanların temizliğini sağlamak için önce hamam inşa ederler. Şehrin camisi, marangozhane, bakkal, kıraathane, okuma salonu, muhtarın, bekçinin evi ise mahallenin merkezini oluşturur.

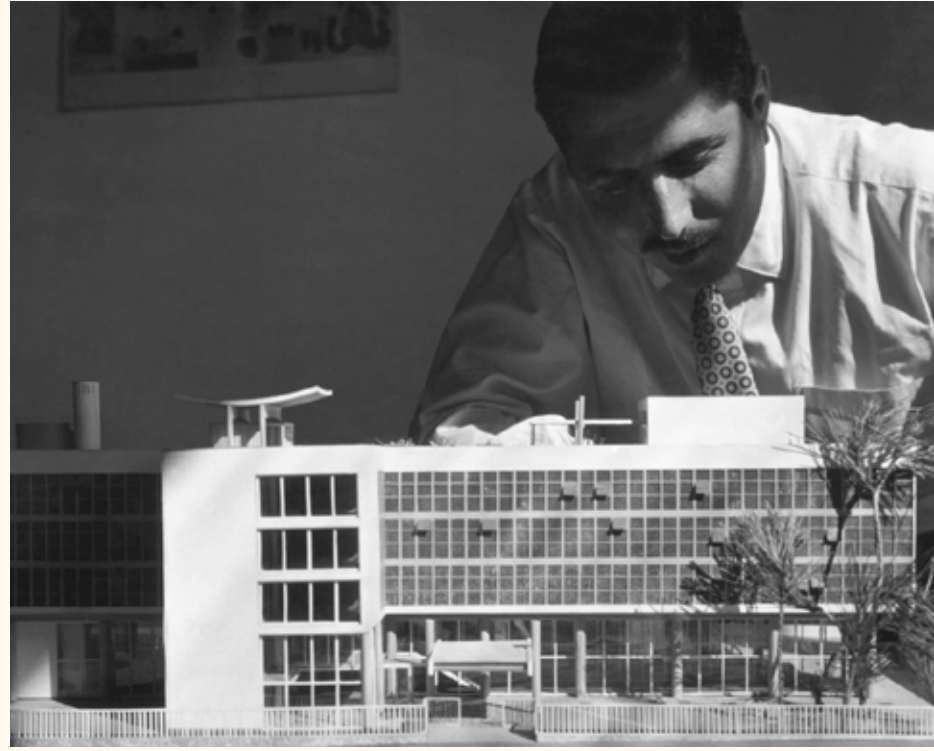

Evlerin arka bahçelerinin nispeten küçük ölçülü meyve ağaçları ve çiçeklerden oluşan dokusuna karşılık meydanlar ve cami çevrelerindeki ulu çınarların abidevi etkileri, hazirelerdeki servilerin koyu renkleri ile peyzaj tamamlanır.

Şehrin her noktasından görülen bir tepe, mescit, minare veya önemli bir abide, evlerin arasında fark edilerek insana her an nerede olduğunu anlama fırsatı verir. Şehirli ve mahalleli, hiçbir an kendisini şahsiyetsiz yapı yığınları ve şehir mekânları arasında, kalabalık içinde kaybolmuş hâlde bulmaz.

Osmanlı evleri

Cansever, sadece bir düzeyin ihtiyaçlarını ve problemlerini dikkate alarak diğerlerini ihmal etmeyi, “fetişistçe bir tutum” olarak değerlendirir. Tercihlerin oluşturulması ve kararların alınması toplumun kendi

inanç sisteminin referanslarına dayanmak durumundadır. Yalnızca maddi, teknolojik ve biyososyal varlık düzeyleriyle sınırlı olan bir bina, teknolojik bir muvaffakiyetten öteye geçemez ve bir mimari eser hüviyetini kazanamaz. Her yapı, içinde yer aldığı toplumun değerler sistemini yansıtmalıdır. Cansever’e göre Osmanlı evi, Osmanlı şehir ve dünya tasavvurunun bir ürünü olarak şehri, çevredeki büyük kültür değerlerini, tabiatı, dünyayı yücelten bir niteliğe sahiptir.

Ailenin yapısı, çocukların eğitimi, kültürel amaçlar, yaşlılara saygı ve mahremiyet şuuru, bir Müslümanın evinin planimetrik organizasyonuna yansır. Evler arasındaki fiziksel uzaklık, bir binanın nasıl konumlandırılacağı ile ilgili hususlar güvenli bir özel hayat için kullanıcının arzularına bağlıdır.

Evler, odaların bir araya getirilmesiyle teşekkül etmiştir. Yol ve bahçe arasında diziler hâlinde yer alır. Bu evler insanın sınırlarını aşan, gurur verici iddialı yaklaşımların yanılgısından arınmış, kendini ve yaratılış içindeki yerini bilen, sınırları aşmaktan kaçınan İslami öğretinin ürünüdür. Evlerin küçüklüğü; tabiatı, ağaçları, camileri, şehrin önemli yapılarını, ufku, dağları ve insanları yüceltir.

Sağladığı gölge ile insanları güneşten veya yağmurdan koruyan cumbalar, kadınların sokakta oynayan çocukları gözlemelerine imkân veren açık mekânlardır. Cumbaların şehir imajının oluşmasına getirdiği katkıyı doğrusu Le Corbusier’in 1919’da İstanbul’dan ayrılırken yazdığı notlar kadar güzel az şey anlatır: “İşte büyük abidelerin yer aldığı sırtlardan aşağı doğru az meyilli çatıların gölgeleri altındaki cumbalar

ve bunların gölgeleri altındaki pencereci duvarlar, pencereci cumbalar, mor, gögeli satırların pencereci geometrisiyle aradaki bahçelerin yeşillikleriyle meydana getirdiği âdeta denize kadar uzanmış muhteşem bir Acem halısını andırıyordu.” (Osmanlı Şehri, s.138)

Odalar, büyük aile için, yemek ve yatma gibi değişik biçimlerine imkân verecek şekilde düzenlenmiştir. O odada gününüzü geçirirsiniz, misafir kabul eder, sohbet edersiniz. Bütün eşyalarınız odanın bir duvarındaki dolaplardadır. Zeminden azıcık yüksek sedire oturup güneşi seyredersiniz, sokağı takip eder, gelen geçenle selamlaşır, bir taraftan da bahçeyi görürsünüz. Dünyanın ortasında dört istikameti fark edecek bir yaşama hakkına sahip olursunuz.

Ne yapılmalı?

Konut ihtiyacı, asli ihtiyaçlardan olduğu için ihtiyacın altında bir arzın düşünülmesi imkânsızdır. Türkiye’de önümüzdeki 30 yılda en az 60 milyon kişiye konut inşa etmek gerekecektir. Peki, tüm dünyayı ve ülkemizi etkileyen ekonomik kriz döneminde bu nasıl mümkün olacaktır? Elbette ciddi tasarruf tedbirleri alınarak. Tasarruf da yık yapı düzenine son vererek, nüfusu yeni kurulacak şehirlere yerleştirerek, yapıların planimetrik ve teknik özelliklerine yeni düzenlemeler yaparak sağlanabilir.

İnsan için güzel bir dünya; konutları, şehirleri, insanlar arasındaki ilişkileri yeniden gerekli şekilde düzenleyerek inşa edilebilir. Konutlar, sadece insanları yağmur ve soğuktan koruyacak barınaklar değildir.

XXI. asrın şehirleşme sorunları çözülmediği takdirde insanlık

dehşet verici sosyal ve kültürel trajediler yaşamaya mahkûmdur. Bu tehlikeyi aşmak için konut inşaatında ciddi tasarruflar sağlamak, fakir aileler için de sanat ve kültür değerine sahip evler, mahalleler üretmek asli bir mesele olarak karşımızda durmaktadır. (Osmanlı Şehri, s.190.)

Depreme dayanıklılık açısından çok katlı konutların taşıyıcı sistem maliyeti yüksektir. Bu sebeple konut metrekare maliyetini düşürmek için çok katlı ve büyük apartman blokları yerine bahçeli 1, 2, 3 katlı evler ile yata mimariye yönelmek gerekir. Bu, tabiat ve insan ile doğrudan ilişki kurmanın yoludur.

Batı taklitçiliği ile inşası âdet hâline gelmiş konutlarda pek çok yer kaybı vardır. Oysa odaların; oturma, yemek, yatak odası olarak çok maksatlı kullanışa göre düzenlendiği ev planları bu kaybı yüzde 30-40 azaltmaktadır.

Yoksul bir ailenin de gelişmiş bilgi, çözüm ve yeteneklerden yararlanılarak vücuda getirilmiş bir çevrede yaşamaya hakkı vardır. Bu nedenle belirlenen standartlar toplumun bütün kesimlerine eşit şekilde hizmet etmelidir.

İnsanın görevi dünyayı güzelleştirmektir

Günümüzde insan, teknolojinin, idari ve mali güçlerin kuklası, hizmetkârı hâline getirilmiştir. Bu mimariye de yansımış teknolojiye, ekonomik çıkarlara öncelik veren, insanı küçülten, karar verme hak ve yeteneklerini kısıtlayan gayriinsani bir dünya doğmuştur. Fakir zengin demeden bütün ülkeler bu şartların içine yuvarlanmıştır. Oysa insanın asli görevi, inşa ettikleri ile

dünyayı güzelleştirmektir. Her nesil kendisinden sonra gelenlere evvelce var olan çevreye güzel şeyler eklediği bir dünya bırakmak ve hazırlamakla mükelleftir. Allah’ın yarattığı dünyayı hüsn-ü muhafaza etmek ve dünyayı güzelleştirmek, birbirinden ayrılmaz iki görevdir. Her iki görev karşısında yapılacak olan; evvelce var olanı anlamayı, değerlendirmeyi, korumayı ve yanlışları tespit edip düzeltmeyi kapsar. Yapılacak her şey gelecek nesillerin hakkı ve mahşer günü hesabı göz önünde tutularak yapılır. Hiç kimsenin başka insanlar ve gelecek nesiller için şahsi düşünce ve temayüllerine göre karar almaya ve onları bireysel temayüllerinin esiri olmaya mahkûm etmeye hakkı yoktur. (Turgut Cansever, İslam’da Şehir ve Mimari, Timaş Yay., İstanbul 2013, s.20.) ■

İnsanın asli görevi, inşa ettikleri ile dünyayı güzelleştirmektir. Her nesil kendisinden sonra gelenlere evvelce var olan çevreye güzel şeyler eklediği bir dünya bırakmak ve hazırlamakla mükelleftir.

İNSANI İNSAN YAPAN İYİLİK

Faruk GÜNEŞ

Bursa İl Müftü Yardımcısı

Yaratılışın temel gayesi olarak insan bu dünyada iyi, hayırlı ve faydalı işler yapmak, doğru ve güzel davranışlar ortaya koymak için vardır. İnsan bu dünyaya, “inanmak” ve “iyi işler yapmak” için gelen bir yolcudur; yaşadığımız hayat ise iyilerden olma yolculuğudur.

İnsanı yaratan, nimetlerle buluşturan, koruyan, bağışlayan ve rahmetiyle kuşatan Rabbimiz, hangimizin daha iyi işler yapacağını sınamak için ölümlü ve hayatı yaratmıştır. (Mülk,

67/2.) O hâlde hayat bir iyilik sınavından ibarettir.

Resulullah Efendimiz’e (s.a.s.) sormuşlar, iyilik nedir diye. “Kalbine danış; iyilik, gönüllü huzura kavuşturan ve içine sinen şeydir. Kötülük ise insanlar sana fetva verseler (onaylasalar) bile, gönüllü huzursuz eden ve iç(in)de bir kuşku bırakan şeydir.” (Darimi, Büyü’, 2.) buyurmuştur. O hâlde iyilik gönle hoş gelen ve Allah rızası bilinciyle yapılan her meşru iştir. İyilik hayra anahatar, şerre kilittir.

Kur’an-ı Kerim’de birçok kelimeyle ifadesini bulur iyilik. Bunlardan bazıları ihsan, hayır, birr, kerem, salah, lütuftur. Her biri karşılıksız vermenin, rızayı hedeflemenin, güzelliğe ermenin adıdır. Kimi zaman güzel ahlak, erdem ve fazilettir iyilik. Kimi zaman da hayır hasenat, sadaka ve zekâttır. İyilik, bazen de bir tebessüm ve kucaklama, tatlı bir söz ve güler yüzdür. İyilik, iyi olma, iyilerle beraber iyiliği yayma çabasıdır. İman ve ibadetin en yüksek makamıdır.

Peygamberimizin dilinde, “İyilik güzel ahlaktır.” (Müslim, Birr, 14.) ifadesiyle karşılığını bulmuş yüce ahlak makamıdır iyilik. “Sen elbette yüce bir ahlak üzeresin.” (Kalem, 68/4.) övgüsüne nail olan Efendimiz, bu ahlakıyla “Muhammedü'l-emin” olmuş ve bu ahlakıyla “âlemlere rahmet” olarak gönderilmiştir. (Enbiya, 21/107.)

Mümin, iyilik ve güzellik için yaşar. Sevgili Peygamberimizin (s.a.s.) ifadesiyle, “Mümin, bir iyilik yaptığında sevinen, bir kötülük yaptığında ise üzülen kimsedir.” (İbn Hanbel, IV, 399.)

Mümin, Hak katında muhsin yazılmak için yarışır. Nitekim Allah, iyilik yapan kullarını muhsin olarak isimlendirir, onları sever (Bakara, 2/195.) ve iyiliklerini zayi etmez. (Yusuf, 12/90.) Mümin, yaptığı iyilikleri unutmaz, amelini riya karıştırmaz. Lokman Hekim'e ait olduğu söylenen bir nasihatte şöyle denir: “Allah'ı ve ölümü unutma! Yaptığın iyiliği ve sana yapılan kötülüğü unut!” Mümin, başkaları görüp takdir ya da teşekkür etsin, onlar da benzerini kendisine yapsın diye değil, iç dinginliği, huzuru ve ulaştıracağı rıza makamı için tercih eder iyiliği.

Fıtrattan gelen, selim kalp tarafından üretilen her şeydir iyilik. Hz. Muhammed (s.a.s.) “güler yüzölçümü ve yoldan geçenlere engel olacak zararlı şeylerin kaldırılmasını”, “kişinin, el emeği ile kazandığından kendisi için harcaması ve sadaka vermesini”, “sıkıntıya düşmüş birine yardım etmeyi” iyilik ve hayrı yaymak olarak tanımlamıştır. Bu açıdan dinimize göre iyilik, belli şartların oluşmasına gerek olmayan çok geniş bir kavramdır. Allah Teâlâ zengin fakir, küçük büyük her insana iyilik yapabilme kapasitesi ve imkânı vermiştir. Paramızı, emeğimizi, zamanımızı ortaya koyarak yapacağımız iyilikler olduğu gibi gülümseme, hâl hatır sorma gibi masrafsız yapabileceğimiz iyilikler de vardır. Yunus Emre'nin dizelere döktüğü gibi:

*“Bir garibe vardın ise,
Bir yudum su verdin ise,
Yarın anda karşı gele,
Hak şarabın içmiş gibi.”*

Kişinin kendisine ve aile fertlerine karşı vazifelerini yapması bir iyiliktir. Komşusuna yardımcı olması, geçimli olması iyiliktir. Bir yetimin yedirilip giydirilmesi, barındırılması, güler yüz ve tatlı dille gönlünün alınması iyiliktir. İş arayana yol göstermek, doğru bildiğini başkalarına öğretmek, üzüntülü birini teselli etmek; hasta, yaşlı ve kimsesizleri ziyaret etmek; hasta, yaşlı ve engellilere toplu taşıma araçlarında yer vermek, bir yolcuya gideceği yeri, bir misafire aradığı adresi göstermek, ana caddelerde yaşlıların karşıdan karşıya geçmelerine yardım etmek, sokakta, mahallede, çarşı pazarda insanlara zarar verecek şeyleri yok etmek, çöpleri ortada bırakmamak, çevreyi temiz tutmak, insanların, hayvanların yararlanması için ağaç dikmek, çeşme yapmak, hayvanlar için korunma ve bakım evleri yapmak da hep birer iyiliktir.

Yeryüzünde adalet ve merhametin teminatı, mazlum ve mağdurların hamisi olmuş bir medeniyetin mensupları olarak milyonlarca insana yardım elini ulaştıran milletimiz, Kahramanmaraş merkezli büyük depremin de yaralarını sarmak, enkazı kaldırmak, sosyal ve toplumsal hasarı onarmak için el ele vermiş, muazzam bir iyilik örneği sergilemiştir.

Erdemli, faziletli, huzurlu bir hayat mefkûresi için iyilik yeryüzünde egemen oluncaya kadar çalışmaya devam etmek, güzelliklerle gönülleri fethetmek niyazıyla... ■

TEVBE SURESİ

Dr. Faruk GÖRGÜLÜ

Düzce Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Kur'an-ı Kerim'deki sıralamada dokuzuncu, iniş sırasına göre ise yüz on üçüncü olan Tevbe suresi 129 ayetten oluşmaktadır. Maide suresinden sonra, Nasr suresinden önce Medine'de nazil olan en son suredir. (*Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir*, Ankara: DİB Yayınları 2020, 3/716.) Surenin 113. ayetiyle son iki ayetinin Mekke'de indiğine dair bazı rivayetler olmakla birlikte müfessirlerin çoğunluğuna göre bütünü Hz. Peygamber'in vefatına yakın Medine'de nazil olmuştur. (İbn Âşûr, *Tefsiru't-Tahrir ve't-Tenvir*, Tunus 1984, 10/97, 98; Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, İstanbul: Eser Neşriyat, 1979, 4/2441.) Muhtevası ve konusuna ilişkin tarihî malumat, söz konusu surenin büyük bir bölümünün Tebuk Seferi'nden bir müddet önce başlayıp sefer boyunca ve seferden hemen sonraki günlerde, en büyük kısmıyla da Medine'den Tebuk'e yapılan uzun yürüyüş sırasında indirilmiş olduğunu göstermektedir. Baş tarafındaki ayetler ise (30 veya 40 ayeti) Mekke'nin fethinden yaklaşık on dört ay sonra Hz. Ebu Bekir yönetiminde düzenlenen ilk İslami haccın ifa edilmesi niyetiyle Müslümanların Medine'den yola çıkmasının ardından inmiştir. Zira Hz. Peygamber (s.a.s.), Tebuk Seferi'nden döndükten sonra hacca gitmeye niyetlenmiş olsa da o yıl müşriklerin de hacca eski geleneklerine göre katılacağını dikkate alarak bu düşüncesinden vazgeçmiş ve insanlara hac menasikini eda ettirmek üzere (hac emiri olarak) Hz. Ebu Bekir'i görevlendirmiştir. Söz konusu ayetler hac kafilesinin hareketinden sonra nazil olmuştur. Bunun üzerine Allah Resulü, surenin özellikle müşrikleri ilgilendiren hükümlerini hac esnasında tebliğ etmek üzere Hz. Ali'yi görevlendirmiş, o da kafileye yolda yetişerek Kurban Bayramı'nın

ilk günü Cemre-i Akabenin yanında Arabistan'ın farklı kabilelerinin temsilcilerinden oluşan topluluğa bunları bildirmiştir. (Razi, *et-Tefsiru'l-kebir*, Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1981, 15/226, 227; İbn Âşûr, 10/98-99.)

Sure, adını 104, 117 ve 118. ayetlerde geçen "tevbe" kelimesinden almıştır. Ayrıca ilk ayette geçen "berâet" kelimesinden dolayı Berâe suresi olarak da anılmaktadır. Bunun yanında içeriğinde münafıkların iç yüzlerinin ortaya konulması ve taktiklerinin anlatılmasından hareketle sureye, Muba'sıra (saçır döken), Müşerride (def eden), el-Mühziye (perişan eden), el-Fâdiha (rezil eden), el-Mu'sıra (ortaya çıkarılan, deşen), el-Hafira (kazan), el-Münekkile (ibretlik eden), el-Mudemdime (başlarına yıkan), Suretü'l-azâb (azap suresi) gibi onu aşkın farklı isimler de verilmiştir. Fakat surenin en çok bilinen isimleri Tevbe ve Berâe'dir. (Zemahşeri, *el-Keşşaf*, İstanbul 2017, 3/8; İbn Âşûr, 10/95-96.)

Kur'an'da yer alan diğer surelerin aksine Tevbe suresinin başında besmele bulunmamaktadır. Bazı âlimler bunun nedeniyle ilgili, söz konusu surenin anlam ve içerik itibarıyla bir önceki Enfal suresinin devamı olup ikisinin tek sure sayılması, surenin müşriklere ağır bir ihtarla başlaması ve içeriğinde daha çok savaştan söz edilmesi, besmelenin ise güven, rahmet ve şefkat özelliği taşıması sebebiyle muhteva ile uyuşmaması şeklinde bazı izahlar yapmışlardır. Ancak bunun âlimlerin ittifakıyla kabul edilen ortak sebebi Allah Resulü'nün bu surenin başında besmeleyi yazdırmamış olmasıdır. Zira Hz. Peygamber yeni nazil olan ayet ve surelerin nereye konulacağını belirtmiş,

bu arada besmeleyi de zikretmiştir. Ancak Tevbe suresinin Enfal'den sonra kaydedilmesini emretmekle birlikte besmele yazılmasından söz etmemiştir. Resulüllah, surenin nüzulünden bir yıl sonra vefat etmiş ve Hz. Osman'ın hilafeti döneminde Kur'an ayetleri Mushaf hâline getirilirken de Tevbe suresinin başında besmele yazılmamıştır. (Razi, 15/223-225; Kurtubi, *el-Câmi' li-Ahkâm'l-Kur'an*, Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 2006, 10/93-96; İbn Âşûr, 10/101-102; Elmalılı, 4/2443.)

Bu sure aynı zamanda es-seb'ût-tival (yedi uzun sure) diye isimlendirilen ve Bakara ile başlayıp Enfal-Tevbe ikilisiyle son bulan ve hemen hemen kendi aralarında bir bütünlük gösteren sureler grubunun da sonuncusudur. Nitekim Tevbe suresinin son ayetlerinde (ayet 124-127) Bakara suresinin baş taraflarında (ayet 6-20) işlenen konuya yeniden dönülmekte ve "kalplerinde hastalık bulunan ikiyüzlü kimselerin" problemi tekrar ele alınmaktadır.

Tevbe suresinin büyük bir kısmı Tebük savaşı, şartları ve cereyan eden olaylar üzerinde durmaktadır. Bu bağlamda surede genel hatlarıyla yaptıkları antlaşmalara bağlı kalmayan düşmanlarla ilişkilerin kesilmesi, antlaşmalara bağlı kalanlara karşı vefa gösterilmesinin gerekliliği, Mescid-i Haram ve çevresinin putperestlerden arındırılması, Tebük seferine hazırlık, Tebük seferi öncesi ve dönüşü sırasında münafıkların sergilediği ikiyüzlü tavırları, ehl-i kitapla olan ilişkiler, cizye ve zekât hükümleri, bedevi Arapların dinî bildirimler karşısındaki tavırları, yaptığı kötülüklerden samimi pişmanlık

duyanların tövbelerinin kabulü hususunda Allah'ın ne kadar lütufkâr olduğu, Hz. Peygamber'e destek olan ilk Müslümanların ve onların yolunu izleyenlerin Allah katındaki mertebeleri, Kur'an'ın Müslümanlar üzerinde oluşturduğu etki ve Hz. Peygamber'in Müslümanlar adına duyduğu kaygı ve onun müminlere karşı engin şefkati ve rahmeti, bu gerçekleri görmezden gelenlere karşı Allah'a sığınmanın ve O'na güvenip dayanmanın gerekliliğine işaret edilmektedir. (İbn Âşûr, 10/99-102.)

Tevbe suresinde yer alan ayetleri, Müslümanların hâkimiyetinin ilan edilmesi, münafıkların ve samimi müminlerin özelliklerinin anlatılması şeklinde üç bölümde değerlendirmek mümkündür. "Allah ve Resulü'nden, antlaşma yapmış olduğunuz müşriklere karşı fesih bildirimidir!" diye başlayan surenin ilk ayetlerinde, Müslümanlarla müşriklerin dinî, siyasi ve sosyal konularının bundan böyle tamamen birbirinden ayrılacağı ifade edilir. Bunun yanında putperestlikten vazgeçip iman eden, namazı kılip zekât veren herkes, bundan böyle dokunulmazlığı elde edecek, kendi inancına bağlı kalmakla birlikte Müslümanların beldesine -seyahat maksadıyla- girmek isteyenlere de eman verilecektir. (ayet 1-6)

Daha sonra gelen ayetlerde ise müşriklerin Müslümanlara karşı içten davranmadıkları, ahit ve antlaşmalarına uymadıkları zikredilir. Bununla birlikte gittikleri yoldan vazgeçip iman etmeleri, namaz kılip zekât vermeyi kabul etmeleri durumunda Müslümanların din kardeşleri sayılacakları, ancak

antlaşmaları bozup İslam dinine dil uzatmaları hâlinde savaş ilan edileceği bildirilir. Bu arada küfür ve inkârda ısrar eden müşriklerin manevi kire bulanmaları yüzünden Kâbe'ye yaklaşamayacakları ve onun hizmetinde bulunamayacakları, bu hakkın Allah'a ve ahiret gününe iman edip namaz kılan, zekât veren ve Allah'tan başka hiçbir kimseden korkmayanlara ait olduğu belirtilir. Daha sonra İslam'ın yayılıp yerleşmesi ve gönüllerde hâkimiyet kurması için elden gelen tüm gayretin sarf edilmesinin önemi üzerinde durulur. Ebedî huzur ve mutluluğa ise ancak bu niteliklere sahip olan kişilerin erişeceği vurgulanır. Ayrıca Yahudi din âlimlerinden ve Hristiyan din adamlarından birçoğunun, dini istismar etmek suretiyle haksız kazanç elde ettiklerine ve bu şekilde sağladıkları güçle insanları Allah'ın gösterdiği yoldan alıkoyma çabası içinde olduklarına dikkat çekilir. (ayet 7-36) Bu ayetlerden itibaren surenin sondan ikinci ayetine kadarki kısmının (ayet 38-127) temel konusu Tebük Seferi'dir. Bu bölümde müminler aktif bir biçimde cihada katılmaya teşvik edilmiş, geride bırakacakları mal mülk kaygısı, nifak ve iman zayıflığı ve ihmallerinden dolayı canlarını Allah yolunda feda etmekte tereddüt gösteren ve işi ağırdan alanlar ise şiddetli bir şekilde kınanmıştır. (ayet 38-41)

Daha sonra gelen ayetlerde münafıkların niteliklerinden ve çevirdikleri entrikalardan söz edilmekte, Allah'a, Resulü'ne ve ahiret gününe inanmadıkları, namaza üşenerek geldikleri, toplum yararına yapılması ge-

reken harcamaları istemeyerek yerine getirdikleri bildirilir. Ayrıca onların, Hz. Peygamber'in Tebük Seferi ile ilgili kararı karşısındaki tavırlarına, bu sefere katılmamak için mazeret ileri sürenlerin ve bazı art niyetlerle sefere katılanların gerçek yüzlerine geniş bir biçimde temas edilir. Devamında kendilerini mümin olarak gösteren bu ikiyüzlü insanlarla birlikte yaşamak zorunda kalan Müslümanlara, onlara karşı dikkatli ve uyanık olma çağrısı yapılır. (ayet 42-70) Sonra gelen ayetlerde ise mümin erkek ve kadınların temel niteliklerine değinilerek onların iyiliği emredip kötülükten sakındırdıkları, namaz kılıp zekât verdikleri, Allah'a ve Resulü'ne itaat ettikleri, bunun sonucunda Allah'ın rahmetine, cennet nimetlerine ve en büyük mutluluk olan Allah rızasına kavuşacakları anlatılır. (ayet 71-72) Surede Hz. Peygamber'in münafıklar için hiçbir şekilde af dilememesi ve onlar için dua etmemesini ifade eden ayetlerin ardından, Tebük Seferi'ne katılmamak için bahaneler uyduran, özellikle havaların aşırı sıcak olduğu gerekçesine sığınan, üstelik müminleri de sefere çıkmaktan caydırmaya çalışan münafıkların akıbetlerinin çok acı olacağı belirtilir. (ayet 73-85)

Surenin son bölümünde, Tebük Seferi'ne tembellikleri nedeniyle katılmayan müminlerin durumu ele alınır ve günahlarını itiraf eden üç kişinin affedileceği müjdesine yer verilir. Bu çerçevede hastalık veya güçsüzlüklerinden dolayı ayrıca mali imkânları bulunmadığından Tebük Seferi'ne katılmayanların vebalinden söz

**Tevbe suresi,
es-seb'u't-
tival (yedi uzun
sure) diye
isimlendirilen
ve Bakara ile
başlayıp Enfal-
Tevbe ikilisiyle
son bulan ve
hemen hemen
kendi aralarında
bir bütünlük
gösteren sureler
grubunun da
sonuncusudur.**

edilemeyeceği belirtilir. İslam'ı ilk benimseyen muhacirlerin, ensarın ve bu iki zümreye güzellikle uyan bütün Müslümanların büyük nimetlere nail kılınacağı beyan edildikten sonra, nifak ehlinin Müslümanlara zarar vermek düşüncesiyle Kuba Mescidi'nin karşısında yaptıkları Dırar mescidine temas edilerek Resulüallah'a o mescide hiçbir şekilde girmemesi emredilir. (ayet 91-110) Sonra gelen ayetlerde, müminlere hitap edilerek Allah'a karşı saygılı davranmaları ve sadakat sahibi kimselerden ayrılmamaları istenir. Müminlerin İslam'ı yarken karşılaşacakları zorlukların, çekecekleri zahmetlerin, yapacakları mali fedakârlıkların Allah nezdinde salih amel kabul edileceği belirtilir. (ayet 111-121) Diğer yandan müminlerin tamamının sefere çıkmaması ve bazı grupların geri kalıp dinî hükümleri öğrenmesi için kendilerini ilme adanmalarının gerektiği vurgulanır. (ayet 122) Ardından yine münafıkların bazı tavırlarına işaret edildikten sonra bütün Müslümanlara hitap edilerek kendi içlerinden kendilerine bir elçinin geldiği, onun Müslümanların sıkıntıya düşmesinden büyük üzüntü duyduğu, herkesin hidayete kavuşmasını şiddetle arzu ettiği, müminlere karşı çok şefkatli ve çok merhametli olduğu ifade edilir. (ayet 123-128) Sure, Allah ve Resulü'nden bir bildirimle başladığı gibi yine Cenab-ı Hakk'ın Resulü vasıtasıyla insanlığa yaptığı genel bir uyarı ile büyük arşın sahibinin yegâne ilah olan Allah olduğu, O'na dayanıp güvenmenin gereği vurgulanarak sona erer. (ayet 129) ■

İmgelem kelimesi muhayyilenin yerini alır mı, alır. İmgelem kelimesi muhayyilenin yerini tutar mı, tutmaz. İmgelem, muhayyile midir, değildir.

“İnsan, âlemde hayal ettiği müddetçe yaşar.” diyor ya Yahya Kemal, o hayalin edildiği yerdir muhayyile. Hayal etme yeteneğini de içerir bu kelime. Hayal etmek bir “at” ise mesela, o atın kişnemesi de koşusu da yük çekmesi de mekân olarak muhayyilede gerçekleşir. Fiil de fiille “hayal edilen” ve her insana göre değişen yeni durum da filin cereyan ettiği zemin de muhayyileye dâhildir.

Her insan nasıl biricikse her insanın muhayyilesi de biriciktir.

Hayal gücüne hayran olduğumuz insanlar vardır; hayran olduğumuz güç de o insanın muhayyilesinin meyvelerinden biridir. Hayal gücüne hayranlık duyduğumuz insanın muhayyilesine hayran oluyoruzdur.

Muhayyile, her insana ayrı bir gerçeklik algısı imkânı verir. Buna gerçeklik hayali veya hayalî gerçeklik diyemeyiz. Mesela anlık olarak kanatları olduğunu, uçtuğunu hayal eden bir insanın o anda kanatları olduğunu ve uçtuğunu, uçamayacağı hâlde ve kanatları olması mümkün olmadığı hâlde onu hayal ettiği anda uçtuğunu kabullenmemiz gerekir.

Muhayyile sadece hayalin mekânı değildir. Tasarı da tasavvur da orada boy verir.

Muhayyilenin yerini alabilmesi için imgelemin daha çok fırın ekmek yemesi, yeni anlamlar ve çağrışım alanları kazanması gerekir diye düşünmeyin sakın.

Öyle olsa bile imgelem, muhayyile olmaz.

MUHAYYİLE

Edebiyat ve hayat arasındaki ilişki hakkında neler söylemek istersiniz?

Rasim ÖZDENÖREN

Herkesin dikkatli bir edebiyat izleyicisi olmasını istemeye hakkımız yok elbet. Ne var ki çevresinde olup bitenleri izlediğini söyleyerek böbürleneler arasında edebiyat diye bir olgunun bulunduğundan bile habersiz olanlara rastlanabilmesi de yadırganmalıdır.

Bütün bu söylediklerimle edebiyata gereğinden fazla önem vermek istediğim sanılmasın. Vurgulamak istediğim husus, günümüz Türkiye'sinde edebiyatın lâıyk olmadığı bir ilgisizlik düzeyinde tutulmasıdır.

Ne her şeyi edebiyattan bekleyecek kadar budala olmalıyız, ne onu büsbütün yok sayacak kadar kavrayış yoksunu...

Bir de şu var: ben hayatın bütün anlamını kitap okumakta bulan kitap kurtlarından da hazzetmem. Böylerine de biraz avareliğin tadından bahsetmeli.

Edebiyata dudak bükenlerden söz açmak istiyordum. Vatan kurtaran aslanlardır bunlar. Aslında hiç-

birinin değerli bir öykü cildiyle, değerli bir romanla ömürlerinde bir kez olsun karşılaştıklarına ihtimal vermem. Buna rağmen edebiyat üzerinden pek bir üst perdeden konuşurlar. Edebiyatın neyi kurtaracağını sorarlar. Sanırsınız ki, kendileri ciddi şeylerle uğraşmışlardır, edebiyatı da bu uğraşları arasında belli bir yere oturtmuşlardır. Edebiyat üzerine olan bütün ön bilgileri vaktiyle okudukları ya bir resimli romana dayanır, ya bir pehlivan tefrikasına. Eh ona da doyum sağlamışlardır.

Gene söylüyorum, hayatın bütün anlamı kitaplardan ibaret değil. Ama hayatın bazı anlamlarını kavrayabilmek için arada bir kitaplara, dergilere de bakmak gerekli sayılmalı. Okuyunca da hayattan kaçmak için değil, hayata müdahale için okumalı.

(Rasim Özdenören, *Ruhun Malzemeleri*, İz Yayıncılık, 2009: İstanbul, s. 309, 310.)

Zeynep Sati YALÇIN

“Edebiyat hayatın bizzat kendisidir.” dersem iddialı bir söz söylediğim düşünülebilir. Kelimenin anlamından başlayarak düşünürsek haklılık payım olduğu görülecektir.

Edebiyat, edep kökünden gelmesi hasebiyle olayların, duyguların, düşüncelerin, hayallerin estetik duyarlılıkla anlatılması olarak karşılık bulurken etimolojik anlamına baktığımızda görgü, terbiye yaşam tarzına ilişkin hikâye ve gözlemler olarak tanımlanıyor.

Hayat da bu saydıklarımızdan ibarettir aslında. İyi, doğru, güzel, estetik olan ne varsa edebiyattır. Kötü, yanlış, çirkin ne varsa edebiyatı daha belirgin hâle getiren, varlığını elzem kılan zorunluluklardır; zıtlıkların uyumu.

İnsansız dünya zaten estetik ve güzeldir ancak bilinçten yoksun bir güzelliştir. Güzelliği bilinçli hâle getirense günahı tanıyınca masumiyeti idrak eden insandır. İnsanın varoluşu, ruhu ve bedeni, tarihi, dünyaya gelişi, emaneti yüklenişi, aşkı, masumiyeti, ölümü, çelişkileri, suçları, diğer insanlarla ilişkisi, arayışları, hayalleri, hastalığı ve ilacı, teklifi ve çokluğu edebiyattır.

Tek kelimeyle açıklasaydım “anlatmak” derdim edebiyata. Sözle, yazıyla, hatta bakışla, duruşla kısacası yaşamımızla bilerek veya bilmeden anlatırız hayata, kendimize ve diğer insana dair ne varsa. Edebiyatla aramız yaratıcımızı, hayatı öğrenir, ölümden sonrasını düşleriz. Yenilgilerimizi, zaferlerimizi, kederlerimizi, sevinçlerimizi edebiyatla tanımlarız, hatırlarız, isyan ederiz, yok ederiz, tezyin ederiz, inşa ederiz, yeniden diriltiriz Zümrüdüanka misali... Dağları deler, çölleri mesken tutarız, denizler geçer, ateşlerde gül açarız. Bunların hepsi edebiyattır ve edebiyat hayatın kendisidir, insansa iflah olmaz bir anlatıcı...

NAAT GELENEĞİ VE “ÖTEKİ NAATLAR”

| Nagihan AYDIN

*Nola tacım gibi başımda götürsem daim
Kadem-i nakşını/resmini ol Hazret-i Şâh-ı Rusûlün
Gül-i gülcâr-ı nübüvvet o kadem sahibidir
Ahmedî durma yüzün sür kademe o gülün*

Sultan I. Ahmed Han

Naat geleneğimiz

Kalemin sevgi ve samimiyetle gönen-
diği nazım türüdür naatlar. Peygamberliğin
ilk yıllarından bu yana Peygamber sevgisiyle
meşke gelir nice gönüller. Her biri kaynağın-
dan bulaşan efsunlu kokusuyla mest eder de-
diği kalpleri. Şairler, bütün şiirlerinden farklı
olarak en kalbî duygularını kâğıda nakşeder
bu şiirlerde. Yazan ve okuyan için sadece ya-
zılış amacını hatırlatan yalın köprü, hiçbir dün-
ya menfaati gözetilmeden yazılmış harika bir üs-
lup ve sanat şölenidir.

Arapça kökenli bir kelime olan naat, edebiyat ala-
nında karşıladığı anlam olarak bir şeyin niteliklerini
övme olarak tanımlanır. Türk edebiyatında kullanıldığı mahiyetin-
de ise yine aynı anlamının yanında, Hz. Muhammed’in (s.a.s.) özel-
liklerini överek ondan şefaath dilemek amacıyla yazılmış manzum
eserleri de ifade eder. (Emine Yeniterzi, *Dîvân Şiirinde Na't*, Ankara 1993, s.345.)
Övgünün tabiatında, sarf edilen sözler ile övülen kimsenin yücel-
tilmesi vardır. Fakat şairler, naatlarda Peygamber’i yüceltmek yeri-
ne onu zikrederek kendi sözlerini yücelttiklerinin bilinciyle hareket
eder, eserde Hz. Muhammed’in (s.a.s.) zikriyle sözün değerinin ar-
tacağına inanırlar. Edebiyatımızda bu tür eserler Peygamber Efen-
dimize duyulan sevgi ve saygının tezahürü olarak oluşturulmuştur.
Bu geleneğe uygun Arap, İran ve Türk edebiyatında sayısız naatlara
rastlamak mümkündür.

Tezhip: Faruk TAŞKALE

Naat geleneğinde ilk yazılı metinler, Peygamberimiz döneminde verilmiştir. Arap edebiyatında seçkin eserler olarak da yerini alacak olan bu naatlar, bulunduğu zaman diliminde içeriği ve edebî yönüyle de büyük beğeni toplamıştı. Bu naatların başında şüphesiz Peygamberimiz henüz hayattayken ismini duyurmuş, Ka'b bin Zühayr tarafından kaleme alınan "Kasidetü'l- Bürde" geliyor. Dikkat çeken hikâyesi ile de oldukça yankı uyandıran bu beyitler, aslında Ka'b bin Zühayr'in hayatını kurtarmıştı. Ka'b, Mekke'nin fethinde kardeşiyle birlikte şehir dışına kaçmış, şehrin durumunu merak edip kardeşi Büceyr'i bilgi toplamak üzere geri göndermişti. Şehre vardığında Hz. Peygamber'i (s.a.s.) tanıyan ve Müslüman olan Büceyr'i şiirle hicvetmiş, bunun neticesinde yanlış davranışının doğuracağı tehlikelerden dolayı kaçmaya başlamıştı. Kardeşinin verdiği tavsiyelerle bu durumdan kaçarak değil Hz. Peygamber'in affına sığınmakla kurtulacağını anlamış ve "Bânet Sü'âd" ile başlayan kasidesini yazmıştı. (TDV İslam Ansiklopedisi, Kasidetü'l- Bürde md.) Ka'b bin Zühayr'in yazdığı kasideyle kurtulması, Hz. Peygamber'in affına ve beğenisine mazhar olması, sonraki dönemlerde yazılacak naatların müellifleri için de ümit kaynağı olmuştu. Zira naatların en önemli yazılış sebeplerinden biri de ahirette Peygamber'in şefaatiyle müjdelenecekti.

İslamiyet öncesi ve sonrasında seçkin şiirleriyle tanınan Hassan bin Sabit naat geleneğinde şiirler veren bir diğer şairdi. Hassan bin Sabit şiirlerinde Peygamberimiz

rimizin üstün özelliklerinden ve Peygamberimizle ilgili çeşitli konulardan bahsediyordu:

"Senden iyisini gözlerim görmedi asla,
Senden güzelini doğurmadı hiçbir ana,
Her ayıp ve kusurdan pak yaratıldın,
Sanki sen dilediğin gibi yaratıldın."

Hz Peygamberimiz, Hassan bin Sabit'in şiirlerini çok beğenirdi. Bu beğeni ve takdirini, "Allah'ım Hassan'ı Ruhulkudüs ile teyit et." (Buhari, İlim, 68.) diye Rab-bine seslendiği bir duası ile dile getirmişti. Karşılıklı sevgi, samimiyet ve benzeri görülmeyen bu rayiha, asırlar sonrasında bile gönüllere şifa olmaya devam etmişti.

Türk edebiyatında ise naatların tarihî seyri, Türklerin İslamiyet'i kabulüyle başladı. Türk edebiyatında, Hz. Peygamber'i (s.a.s.) konu edinen edebî türlerin genelinde Peygamber Efendimizin isim ve sıfatlarının yanında, doğumu, güzel ahlakı, fiziki vasıfları, ruhi ve ahlaki hususiyetleri, aile hayatı, mucizeleri, savaşları, hicreti, sahabeyle ilişkileri gibi konular yer almaktadır. Türk edebiyatının yapı taşları olan bazı önemli eserlerin giriş kısımlarında naat geleneğine uygun milletimizin inancını ve edebî zevkini yansıtan şiirler görmek mümkün. Bunların başında Yusuf Has Hacib'in *Kutatgu Bilig*, Hoca Ahmet Yesevi'nin *Divanı Hikmet*, Edip Ahmet Yükeni'nin kaleme aldığı *Atabetül Hakayık* adlı eserleri geliyor.

Türk edebiyatında naat geleneğinin ilki olarak belirtilen Yusuf Has Hacib'e ait *Kutatgu Bilig*

adlı eserde şu beyitlere yer veriliyor:

*Sevgili Peygamberi Tanrı gönderdi
Halkın seçkini, insanların en iyisi,
...
Kıyamette göster dolunay yüzünü
İlahî, o tutsun benim elimi.*

(Yusuf Has Hacib, *Kutatgu Bilig*, Türkiye İş Bankası Yayınları, s. 25-26.)

Eserde, naat geleneğine uygun olarak Peygamberimizin üstün nitelikleri, yeryüzüne gönderiliş amacı ve nihayet ahirette şefaati umarak yazılan kısımlar mevcuttur. Tasavvufun etkilerinin yayılmasıyla birlikte birçok mutasavvıf şair de naat türünde eser vermiştir. Klasik dönemde tasavvuf düşüncesinin tesiriyle oluşan naatların merkezinde ise varlık, bilgi ve ahlak konuları yer almıştır. Bu gelenekle yoğrulan Anadolu sahasında Mevlana'nın Farsça, Yunus Emre'nin Türkçe yazdığı naatlar, edebiyat tarihimizin en güzide köşesinde yerini almıştır.

Klasik edebiyatımızda divan ve mesnevi tarzında oluşturulan neredeyse bütün eserlerde tevhid ve münacat kısımlarının ardından naat bahsine yer verilmiştir. Klasik Türk şiiri geleneğinde ele alınan naatların kaynağı Kur'an-ı Kerim ve Hz. Peygamber'in (s.a.s.) sünnetidir. Burada yazılan eserlerde diğer dönemlere göre yerleşik ve gelişmiş ifadelerle rastlamak mümkün. Nâ'ti unvanı alarak naatlarını divanında toplayan bazı şairler de vardır. Bunlardan en önemlisi Türk edebiyatında en çok naat yazmakla meşhur olan Nazım'dır. Samimiyetten

neşet edip katlanarak artan naatların edebiyatımızda yüzyıllar boyu yer bulması, şüphesiz Peygamber sevgisinin her zamanda diri olmasının sonucuydu. Ayrıca dil ve üslup bakımından naatların özelliklerinden biri de dinî bir tür olması sebebiyle metinlerde çokça Arapça ve Farsça kelimelerin yer almasıydı.

Yaşadığı dönemde Türkçe ve Farsça divan yazan şairler naat yazmayı da bırakmamıştır. Naatlar, divan edebiyatı manzum eserleri arasında oldukça önemli bir yere sahiptir. Klasik Türk edebiyatı naat geleneğimizin en kapsamlı ve ünlü olanı şüphesiz Fuzuli'nin "Su Kasidesi" dir.

*Saçma ey göz, eşkden
gönlümdeki odlara su*

*Kim bu denli dutuşan odlara
kalmaz çâre su*

...

"Su Kasidesi", Türk edebiyatında kaside biçiminde yazılmış naatların en görkemli örneğidir. Bütün beyitlerinin sonunda redif olarak su kelimesi tekrar eden toplam 32 beyitten oluşan kaside, diğer yazılan örnekleri tarafından taklit dahi edilememiştir. Fuzuli de bütün naat yazan şairler gibi oluşturduğu kasidesinde, Peygamber Efendimize olan sevgisinden, onun üstün özelliklerinden bahsetmiş ve mahşer gününde Peygamberimizin cemalini görmeyi ve kavuşma pınarından su içmeyi niyaz etmiştir. Bunu tıpkı çorak bir çölde susuzluktan dudakları çatlayan bir yolcu gibi istemiştir.

Fuzuli'den sonra XVI. yüzyıl Osmanlı Dönemi divan ve hamse sahibi, manevi bir sanatkâr

olan Taşlıcalı Yahya da naat kaleme alanlar arasında. Günümüzde insanlar tarafından aşkla okunan ve Peygamber'e duyulan güzel hislerin canlı kalmasını sağlayan naatlar yazan başka şairler de vardır. Şeyh Galip, İzzet Molla ve hac yolculuğu sırasında Medine'ye giderken:

*Sakın terk-i edebden kûy-ı
mahbûb-ı Hudâdur bu*

*Nazargâh-ı İlâhîdür makâm-u
Mustafadur bu*

diye şiir söyleyen Nabi, bu isimlerden bazılarıdır.

Klasik şiirimizde, temelleri XIII. yüzyılda atılan ve o günden bu yana Peygamber sevgisiyle dile getirilen naatların sayısı da azımsanmayacak kadar çoktur. Ziya Paşa, Muallim Naci, Recaizade Mahmud Ekrem, Mehmet Akif Ersoy, Sezai Karakoç, Ali Ulvi Kurucu ile devam eden bu halka, Arif Nihat Asya ve Nurullah Genç gibi güzide şahsiyetlerle devam etmiştir.

Naatların yazılış amacında dikkat çeken bir diğer husus ise Peygamber'e duyulan sevginin dile getirilme isteğidir. Müslüman bir şair için naat kaleme almak, Peygamber'e samimi duygularla yönelmenin ve duyulan sevginin manzum şekilde dile getirilmesidir. Âşık olan nasıl sevgilisi için canını feda edeceğini söylüyorsa şair de naatında Peygamberimiz için aynı hissiyatla yaklaşır. Âşıkların kavuşma isteği olan vuslat ise her naatın sonunda dile getirilir.

Öteki naatlar

Naatlar sadece edebiyatımızda sınırlı kalmadı. Batı'da Müslüman olmayan şairler de Peygamberimizi araştırıp tanyınca

içlerinde oluşan hayranlığı ve sevgiyi dile getiren şiirler yazdı. Her ne kadar naat çerçevesinde değerlendirilmese de muhteviyatı, dil ve üslubu bakımından naat formuna uygun eserler olarak kabul edilebilir. (*Diyanet İlmî Dergi*, Peygamberimiz Hz. Muhammed (s.a.s.) Özel Sayı, Ankara 2003, 579.) Bunların başında gelen dünyaca ünlü Alman şair Goethe (ö. 1832), 1774 yılında Hz. Peygamber'e (s.a.s.) övgü mahiyetinde "Muhammed'in Nağmesi" isimli şiirini kaleme aldı.

*Bakın kaynak nasıl fışkırmakta
Kayalardan neşe ile*

Nurlu yıldızlar gibi pırıl pırıl

Bulutlar üzerinde melekler

Onun gençliğini beslerdi

*Fundalıklardaki kayalar
arasında...*

Orijinal ismi "Mahomets Gesang" şeklinde olan Goethe'nin şiiri, nehir metaforu üzerine kurulmuştur. Kayalardan fışkıran bir pınarla teşbih ettiği Hz. Peygamber'i, önüne çıkan her şeyi ve diğer kardeş pınarları da akıntısına dâhil ederek hakikate doğru yol aldığını baştan sona estetik bir ölçüde ve seçkin bir üslupla anlatmıştır. (Murat Ak, *Şair ve Peygamber*, Ketebe, s. 19.) Hz. Peygamberimize (s.a.s.) hayranlığını terennüm ettiği şiirinde Goethe, onunla birlikte yol alanları kurtuluşa erdireceğini ve hakikat yolunda yılmadan gideceğini de belirtmiştir. Şiirin genel anlamda naatların içerdiği muhteviyatla örtüşüğünü görüyoruz. Zira Goethe de diğer şairlerin şiirlerinde olduğu gibi Peygamber'in üstün özellikleri ve güzel ahlakından, ona sevgiyle bağlılık gösteren-

lerin de Yaradan'a en güzel şekilde ulaşacağı ümidinden bahsetmiştir.

Yine Alman asıllı Rainer Maria Rilke de (ö.1926), Goethe gibi Hz. Muhammed'e (s.a.s.) hayranlığını, eserleriyle ortaya koyan şairler arasındadır. Çıktığı Afrika seyahati sırasında çeşitli topluluklar ile tanışan Rilke, Müslümanlardan oldukça etkilenmiştir. Arapça öğrendiği ve okuduğu Kur'an-ı Kerim'e derin hayranlık beslediği bilinmektedir. Bunun neticesinde Peygamberimize yazdığı o muhteşem şiir ortaya çıkmıştır. Rilke, "Muhammedin Yakarışı (Beratı)" adlı şiirinde ilk vahyin geliş şeklini anlatıyor. (Rainer Maria Rilke, *Seçilmiş Şiirler ve Duino Ağaçları*, İstanbul 2013, s.102.)

Hz. Peygamber'e (s.a.s.) ilişkin naat literatürünün sadece İslam coğrafyasıyla sınırlı kalmadığının bir diğer ispatı olan Rus yazar Aleksandr Sergeyeviç Puşkin'in, "Kur'an'ın Tesiri Altında" başlığıyla kaleme aldığı şiiri de burada zikredebiliriz:

Bir bahara kavuşturmak için ruhumu

*Yalınayak dolaştım çöllerde
Kalbim kızgın güneşte
kavruldu.*

Ah! Altı kanatlı bir melekti beni bekleyen

İki yolun buluştuğu o yerde.

*Gece gelen bir düş gibi,
yumuşacıktı*

*Dokunuşu parmaklarının
alınma*

*Kaldırdı gözümün perdelerini
Bir kartalın korkuyla açılan
gözleri gibi.*

*Kulaklarıma dokundu. Sesler,
şarkılar doldular:*

Neler değildi ki duyduklarım:

*Göklerin ürperışı; denizaltında
canavarların*

*Yüzüşü, cennette meleklerin
kanat çırpışı*

*Uzak bir ağaçta dalların
büyüyüşü...*

Puşkin, hayatını anlamlandırma adına çıktığı yolculukta, Hz. Peygamber'in (s.a.s.) hayatıyla tanışıp aradığı hakiki anlamı bulduğunu ifade ediyor. Şiirin sonunda anlaşılacağı üzere manen artık ölümün dahi gelmesine hazır olduğunu ifade etmiştir. Puşkin'i takip eden bu halkada Dostoyevski ve Lermontov'un da yerini aldığı görüyoruz. Öyle ki Peygamberimiz için şiir yazmanın, adı geçen ünlü yazarların ruhlarında huzura vesile olduğu ifadelerine rastlıyoruz.

Hepimizin, eserlerinden yakinen tanıdığı ünlü Fransız yazar Victor Hugo da Peygamberimizi araştıran ve ona övgü dolu şiir yazanlardan biriydi. *Yüzyılların Efsanesi* adlı eserinde Allah, İslam, Kur'an-ı Kerim'in ayetleri ve Sevgili Peygamberimiz için yazdığı şiirlere yer verdiği biliniyor. Baştan sona büyük bir hayranlığı teneffüs ettiğimiz şiirinde, Peygamberimizin fiziksel özelliklerinin anlatıldığına şahit oluyoruz:

...

*Alnı dik, yanakları kusursuz,
benzersizdi*

*Kaşları ince, bakışları anlamlı
ve keskindi*

Boynu, gümüş bir testinin boğazıydı sanki.

Naatların ortak özelliği olan lirizmi, onun şiirinde de görmek mümkün. Şiirindeki bir diğer

özellik ise Peygamber Efendimizin üstün ahlakı ve sünnetine yer vermesiydi:

...

Ona danışmaya gelenlere, adil davranırdı

Kimi itiraf eder, kimi güler ve inkâr ederdi

Sessizce dinler, en son konuşurdu kendisi

Ağzından dua ve zikir hiç eksik olmazdı

Çok az yer, karnının üzerine taş koyardı.

Boş durmaz, koyunlarını sağıp oyalanırdı

Oturur yere, elbiselerini kendi yapardı

Victor Hugo'nun, Peygamberimiz için yazmış olduğu şiirinde yer alan detaylar, içerik ve anlatılan hikâyesiyle Müslüman oluşunun konuşulmasına sebep olduğu biliniyor.

Peygamber Efendimizin yüzünü teşrifiyle sevgisi bütün kâinatı kuşatmıştır. Her dönem özlemle mest olan gönüllerden dökülen dizeler, yazanı ve okuyanı merkezde tutan canlı bir güç olmaya devam etmiştir. Sonsuza kadar kesilmeyecek olan sevgi ve samimiyet membaından nasiplenmemiz niyazıyla...

Gel, Ey Muhammed, bahardır.

Dudaklar ardında saklı

Âminlerimiz vardır! ...

Hacdan döner gibi gel;

Miraç'tan iner gibi gel;

Bekliyoruz yıllardır!

Arif Nihat Asya, Naat ■

PEYAMİ SAFA'NIN MEFKÛRECİ GENÇLİK TASAVVURU

| Fatma AYDAR

Eğitimin amacı, “ahsen-i takvim” olarak yaratılan insanın; din, can, mal, nesil ve aklının güvende olduğu erdemli bir toplum inşa etmektir. Eğitim, insanla doğrudan ilişkili ve insan merkezlidir. Bütün toplumlarda bireye dair tüm eğitim metotları ve yaklaşımlarının bulunduğu ortak payda insandır. Öğretim, bir konu üzerinde bilgi edinmektir, teoridir. Eğitim ise bir davranış değişikliğinin meydana gelebilmesidir. Eğitimde önemli olan, öğrenilen teorik bilgileri hayata aktarabilmek, elde edilen bilgiler sayesinde olumlu davranışlar sergileyebilmektir. Genel manada eğitim; doğruya, iyiye, güzele, faydalıya evrilen davranış değişikliğidir.

Türk edebiyatının güçlü kalemlerinden olan Peyami Safa (1889-1961), kırk yılı aşkın yazı hayatının merkezine “insan” unsurunu koyan en önemli yazar ve düşünürlerimizdendir. Peyami Safa’nın birey psikolojisini tanımadaki mahareti ve gazete yazılarından vâkıf olduğumuz eğitime dair öneri ve eleştirileri, düşünce dünyamıza büyük katkı sağlamıştır.

Peyami Safa daha iki yaşında babası İsmail Safa’nın Sivas’ta sürgün olduğu sırada vefat etmesiyle yetim kalmıştır. Çocukluğu yoksulluk, hastalık ve ailevi felaketler içinde geçmiş, Sivas’tan annesi ile İstanbul’a dönmüş, ilk tahsilini tamamladıktan sonra Vefa Lisesine girmiştir. Daha küçük yaşta ailesinin geçimini

sağlamak zorunda olmasından dolayı Vefa Lisesindeki öğrenimini yarıda bırakmak zorunda kalmıştır. Posta telgraf nezaretinin açtığı sınavı üstün başarı ile kazanarak bu dairede memur olmuş sürekli bir öğrenim göremediği için kendi kendini yetiştirme gayreti içine girmiş ve bugünden baktığımızda diplomanın değil eğitimin niteliğinin önemini bize göstermiştir. Yazar kimliğini almadan önce öğretmenlik yapan Peyami Safa, gençlik ve eğitim üzerine yazılarında, günümüzde hâlâ geçerliliğini koruyan sorunlar ve çözüm önerileri üzerinde durmuştur.

Peyami Safa, eserlerinde insan temasını işlerken özellikle “ideal insan” üzerinde durmuştur. İnsanları hayata yaklaşımları bakımından “keyif adamı, rahat adamı, iş adamı ve ideal (mefkûre) adamı” (Peyami Safa, “*İdeal Veriniz İdeal*”, *Milliyet*, 15.7.1942.) olmak üzere dörde ayırır. Özellikle mefkûre adamı üzerinde durur ve eğitim kurumlarının donanımlı, iyi eğitilmiş, ufku geniş mefkûre adamı yetiştirmesini ister. İnsanın ideal manada yetiştirilebilmesi için de öncelikle insan ruhunu ve kabiliyetlerini iyi tanımak gerektiğini vurgular.

Düşünülmemiş bilgi yüküdür

Toplumsal yapının nüvesi olan insanın kimlik oluşumu ailede başlar, okullardaki eğitimle devam eder. Aileden sonra eğitim öğretimin ilk kademesi olan okulların çok büyük bir önemi vardır. Çünkü zihinsel ve biyolojik olarak değişim içindeki çocuklar, okulda birbi-

rinden farklı bireylerle sürekli etkileşim içinde olacakları bir sosyal çevreyle karşılaşır.

Okul, öğrencilere kültürü yani insanın hayat tarzını öğreten ve bu tarzı geliştirmek üzere özel yetenek kazandıran hayatı bir laboratuvarıdır. Okul çağına kadar ilk ve temel bilgileri anne babasından alan çocuk, okulun kapısından yepyeni bir dünyaya adımını atar. Okul, daha çok bilgi verme yönüyle ön plandadır. Ancak “bilginin davranış hâline dönüşmesi, bilgiye sahip kişinin iyi ahlaklı, karakterli kişi olması, o bilginin duygularla bütünleşmesiyle mümkündür.” Bu konuda Peyami Safa’nın ifadesiyle okullara düşen, “Okulların vazifeleri, yalnız öğretmek değil aynı zamanda terbiye etmektir.” (Peyami Safa, “Gençlik ve Efendilik”, *Tercüman*, 30.12.1959.) İdeal bir okul, öğrencide fazilet duygularını geliştirip ona ruh yüceliği

katan ve düşünce ufkunu geliştiren bir yer olmalıdır. Eğitim kurumları öğrencileri; değerler konusunda eğitmek, disipline etmek ve bu şekilde onların ahlaki ve karakter gelişimine katkı sunma vazifesini de yüklenmelidir.

Kültürsüz bilgi boş ezberden başka bir şey değildir, der Peyami Safa ve güzel bir benzetme yapar. “Bilgi ham maddedir, kültür mamul madde ve fonksiyon hâlinde mamul maddedir. Bilgi ampulün camı ve telidir, kültür bu camın ve telin ampul hâline gelmesi yanması ve ışık vermesidir. Tarih bize Fatih’in ne zaman ve nasıl İstanbul’u aldığını öğretir. Bu bilgidir fakat Osmanlı İmparatorluğu’nun niçin doğduğunu, hangi medeniyet şeklini tamamlamak veya hangi medeniyetler arasında bir köprü olmak için doğduğunu düşünüp bulmak kültürdür. Kültür bir bakıma ilmin umumi kanunlarını hususi vakalara tatbik ederek düşündürür. Bilgi şarttır, kâfi değildir.” Okulun görevlerinden biri de öğrencilerin kazandıkları bilgiyi, “yapıcı ve yaratıcı unsur” hâline getirmelerine imkân sağlamaktır. Kazanılan her bilgi üzerinde, “acaba” sorusunu sorup düşünmeleri gerektiğini vurgulayan Peyami Safa’ya göre “Düşünülmemiş bilgi hafıza için ağır ve lüzumsuz bir yükür.” (Peyami Safa, “Bilgi ve Kültür”, *Türk Düşüncesi*, 5.11.1957.)

Bilginin hafızaya yük olmaması için okul, bilgiyi verirken davranış ve hissedişin yollarını da öğretmelidir. Böylece çocuk

iyiyi kötüyü, doğruyu yanlış, fayda ve zararlıyı teorik olarak öğrenirken kendisine sunulan rol model uygulamalarıyla öğrendiklerini hayata geçirebilmelidir. Bu uygulamanın en önemli mekânı okul, en başat öğreticisi ise öğretmendir. Nitekim ömrünün kırk yılını öğretmenlik mesleğine adanmış düşünce adamı Nurettin Topçu da, “Muallim, kaderimizin hakikatini işleyicisi, karakterimizin yapıcısı, kalbimizin çevrildiği her yerde kurucusudur. İslam’da, Peygamber ilk muallimdi. Öğreten o, inandıran o, yürüten o idi.” sözleriyle okul ve öğretmenin sadece öğretici, bilgi aktarıcı değil aynı zamanda eğitici model olması gerektiğini ifade eder.

Kalp ve kafa bütünlüğü

Eğitimde çocuğa doğru kanaldan ulaşmak muhakkak ki çetin bir iştir. Telefon, sosyal medya, bilgisayar oyunları gibi zamanın tüm caydırıcılarına rağmen hakikati işlemek ve doğru bir metodu hayata geçirmek ciddi bir disiplin gerektirir. Peyami Safa muktedir insan yetiştirmek için en uygun disiplinin çocuğa, “kendi kendisini idare etmeyi öğreten disiplin” olması gerektiğini söyler. Ancak bu disiplin sayesinde çocuklara konfor sağlamak yerine istenilen ideal verilebilir. Peyami Safa ideali şöyle açıklar: “İdealden muradım bir milletin cihan davasındaki iş bölümünde hakiki rolünü ve cephesini hissederek şahlanmış bir kudret iradesiyle tek hedefe doğru bütün enerjilerini birleştirmesi, yekpare ve yekvücut olmaya doğru hamle

etmesidir. Refah bir millî ideal değildir. Bundan apartman yaptırmak ve çalmak hırsı doğar. Bilakis millî ideal için refahın feda edilmesi lazımdır.” (Peyami Safa, “İdeal Veriniz İdeal”, *Tasvirî Efkar*, 1942.)

Verilmesi gereken disiplinden uzak olduğunda işin içine ödül ve ceza girer ki Peyami Safa’ya göre ödül ve ceza, çocukta iyiyi kötüden ayırma kabiliyetinin gelişmesine engel olur. Bu disiplinle dayağa yer vermez. Dayağın yerine, çocuğu bazı hürriyetlerinden ve zevklerinden alıkoymak daha uygundur. Zira eğitim iyiyi kötüden ayırabilen, muhakeme ve analiz gücü gelişmiş, millîtime ve insanlığa yararlı bireyler yetiştirmeyi hedefler.

Mükemmel bir eğitim, mükemmel bir okul ve sistemle mümkündür. Lakin buradaki mükemmellik sadece fiziki şartların üst düzey olması demek değildir. Peyami Safa’nın üniversitelere dair yaklaşık yetmiş yıl önceki şu ifadesi liseler için de söylenebilir. “En ihtisamlı binayı, kapısına üniversite levhası asmakla üniversite hâline getiremeyiz.” (Peyami Safa, *Milliyet*, 22 Nisan 1955.)

Peyami Safa’nın eğitimle ilgili üzerinde durduğu önemli unsurlardan biri de öğretmendir. Onun özellikle romanlarında işlediği öğretmen karakteri; saf, temiz tohumun ekicisi ve koruyucusudur. Öğretmen vatan tezgâhında millet kumaşını dokuyan; zihinlere aydınlık, kalplere kuvvet kazandırandır. Peyami Safa’ya göre ideal öğretmen; kalp ve kafa bütünlü-

ğünü ilke edinmiş Allah'a ve ahirete inanan, öğrencisine bir şeyler verebilmenin sancısını çekendir.

Gençler rastgele kitap okumamalı

Peyami Safa, yazılarında; eğitimin vazgeçilmezlerinden olan ve günümüzde de bir türlü istenilen seviyeye ulaşamayan "kitap okuma" mevzusuna sık sık değinmiştir. Ona göre kitap; kültür ve düşünme huyu kazandıran, ilmin en hakiki mürşididir.

Peyami Safa, kitapları, insanı yalnızlıktan kurtaran "sakin bir dost" gibi görür. Bu dostlukta dikkat etmemiz gereken tavsiyelerde de bulunur. "Kitap en iyi dosttur. Fakat bu dostla çok dikkatli konuşmak gerekir. Âdeta her cümlesini okuduktan sonra içinizde 'acaba' sualinin temsil ettiği bir şüphe kalkanı kullanmalısınız." (Peyami Safa, "Acaba", *Yedigün*, 1933.) Bu acaba, bizi düşünmeye ve belki tek bir görüşe saplanıp kalmaktansa yeni pek çok dostlar edinmenize yardımcı olacaktır.

Peyami Safa, kitap okuma usulleri üzerine kaleme aldığı yazılarda önemli bir ayrıntıya dikkat çeker: "Kitapların en güzelleri, düşündürücü ve doğurucu eserlerdir. Aynı kitabı birkaç defa okumak, ayrı ayrı birkaç kitap okumaktan faydalıdır. Çünkü okumakta gaye müellifin ne düşündüğünü anlamaktan ve bir şey öğrenmekten ibaret değildir. Kitapla okuyucunun zekâsı evlenmeli ve mahsul veremlidir." (Peyami Safa, "Okuyucu Olma

Sanatı" *Yenigün*,1938.) Bireylerin kitap okumayı, genellikle boş zamanlarını doldurduğu bir aktivite olarak tanımlamasına karşın Peyami Safa'nın yorumu son derece düşündürücüdür: "Okumanın en büyük gayesi ya kendi menfaetimize yahut al-kamıza bağlı yahut mücerret bir fikir meselesini halletmektir. Yoksa boş vakit geçirmek ya da geceleri uyumak için kitap okumanın ıhlamur içmekten ya da tavlâ oynamaktan farkı yoktur."

Öğrenci okuduğunu düşünüyor, düşündükçe yeni fikirler geliştirip ortaya yeni şeyler koymanın heyecanını yaşıyorsa en faydalı okumayı yapıyor demektir. Burada bir başka mesele de gençlere okuma zevkini kazandırmak için uygulanacak metotlardır. Ellerine kendi seçtiğimiz kitabı tutuşturup hadi bunu oku demek, çoğu zaman genci okumaktan uzaklaştırır. Genç okura, edebî zevk uyandıracığından emin olduğumuz bir kitabı vermeden önce zemini hazırlamalı, merak duygusunu uyandırmalı ve farklı sanat etkinlikleri ile okuma sürecini desteklemeliyiz. Bu konuda Peyami Safa, "Gencin eline rastgele bir kitap verip onu okumaya sevk etmektense en çok merak ettiği meseleyi kendisine buldurup onu etüt ettirmek gerekir." (Peyami Safa, "On Beş Kaide", *Yeni Mecmua*, 1941.)

Hiç kuşkusuz, çocuğun eğitimi üzerinde birincil etki anne babadır. Anne baba, çocuğun ruh ve beden sağlığı bakımından ihtiyacı olan şeylere vâkif

olmalıdır. Bu konuda toplumun nüvesini oluşturan anne babaya büyük vazifeler düşmektedir. Her anne baba çocukların kafalarını ve ruhlarını gereksiz bilgilerden korumalı, onların boş uğraşlarla değil ilimle irfanla meşgul olmalarını sağlamalıdır. Peyami Safa'nın romanlarında sıklıkla vurguladığı anne baba; çocuğuna sahip çıkan, onun duygusu ve düşüncesini kendine ve topluma yararlı olacak şekilde geliştirmesine yardımcı olan, katı kurallar içinde terbiye etmek yerine sevgi ve şefkatle hakikatleri gösterendir. Her ebeveyn, çocuklarındaki yetenekleri keşfedip onların geliştirilmesi için ortam hazırlamalıdır. Unutulmamalıdır ki ideal nesillerin inşası ailede başlar. ■

Türk edebiyatının güçlü kalemlerinden olan Peyami Safa, kırk yılı aşkın yazı hayatının merkezine "insan" unsurunu koyan en önemli yazar ve düşünürlerimizdendir.

KELİMELERE SAHİP ÇIKMAK

| Mahinur ÖZDEMİR

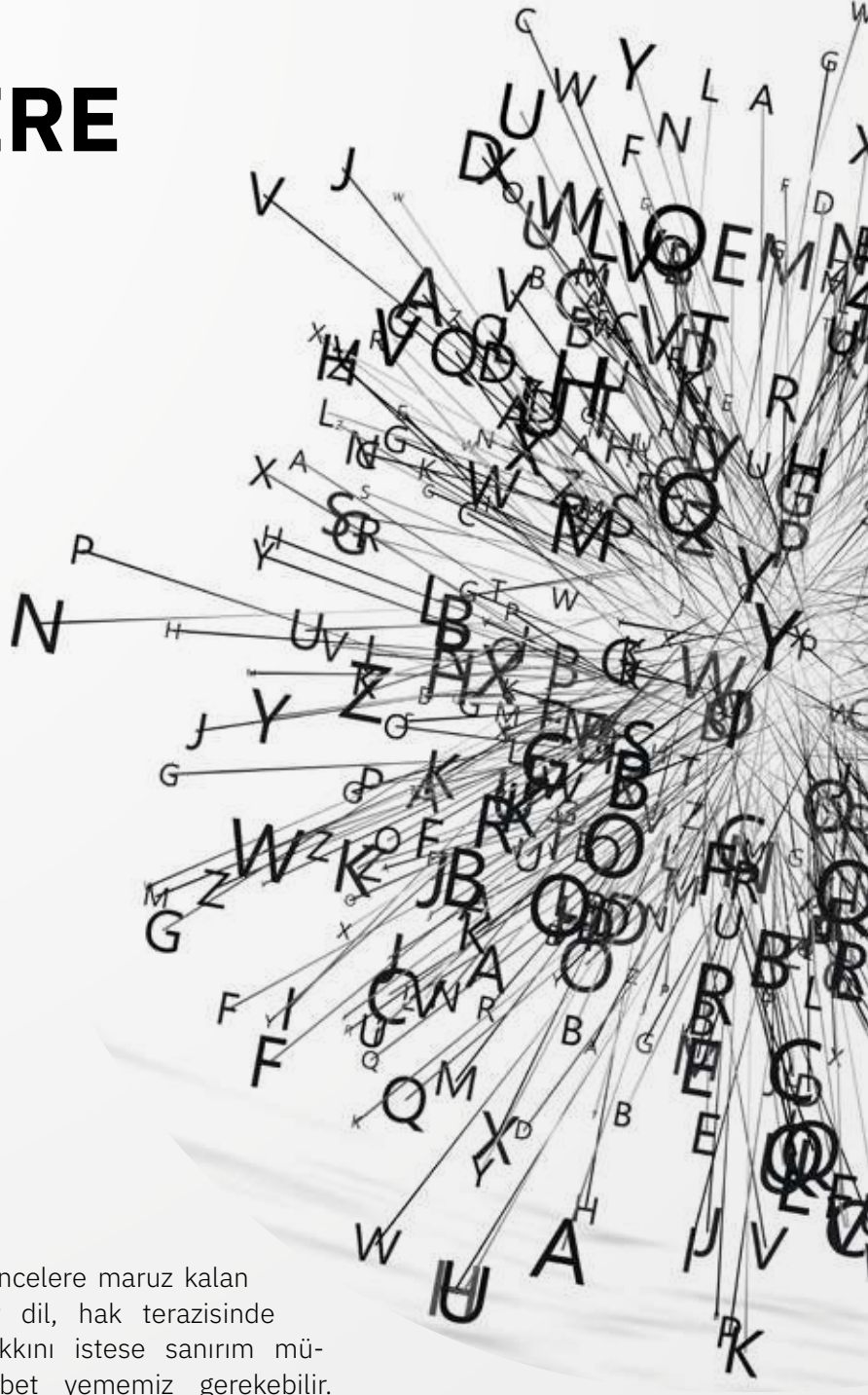
Geldik gidiyoruz, yedik içiyoruz, sustuk diyoruz, yattık kalkıyoruz derken ömrümüzün en önemli mihenk taşlarından bir tanesini unuttuk. Bu taş öyle bir taş ki gediği çok, anlamı çok, tarifi çok, seveni çok, sevmeyeni çok... Gelin görün ki kıymet vereni pek az. Üzerine nice yazılar yazılmış, nice sözler söylenmiş bu taş, gediğine oturmak için yine kendisine muhtaç. Âşık Yunus'un "Söz ola kese savaşı / Söz ola bitire başı / Söz ola agulu aşı / Bal ile yağ ide bir söz." mısralarında da belirttiği "söz" kavramının öneminden bahsediyorum: Kelimelerden... Belki de hayatımızın tam orta noktasına bağdaş kurup oturmuş ve kendisinden sıklıkla bahsettiren bu kavram, ne hikmetse günümüzde hem üstü soyularak elbisesiz bırakılmış hem de içi boşaltılarak ruhsuzluğa terk edilmiştir.

Anlamını bilmeden kullanılan kelimelerden tutun manası kazanmış kelimelerin haybeye söylenmesine kadar türlü iş-

kencelere maruz kalan bir dil, hak terazisinde hakkını istese sanırım müebbet yememiz gerekebilir. Mesela dostluğun "d" sinin kalmadığı bir dünyada, herkes birbirine dost kelimesini yakıştırabiliyor. Aşkın esamisinin okunmadığı yeryüzünde; bir eşyası sahibinin en büyük aşkı olmayı başarmış durumda!

Herkes imla kurallarını tam olarak bilmek zorunda mı, değil. Yahut tüm kelimelerin doğ-

ru yazılışını bilmek zorunda mı, hayır değil. Ancak bir kelimeyi kullanacaksa o kelimenin anlamını ve yazılışını bilmek zorunda. Herkes mensubu olduğu topraklarda konuşulan dilin temel ilkelerine, kaidelerine ve disiplinine asgari seviyede

vermekten çekinmeyenlerin aymazlığı ve bunu alışkanlık hâline getirmeleri.

Kelimeleri itina ile doğru yerde, doğru zamanda, doğru biçimde kullanmak; sadece o dile değil aynı zamanda o dilin coğrafyasına, kültürüne, tarihine, toprağına, halkına, istikbaline, insanına gösterilen saygının ve verilen değerlerin bir göstergesidir. Dilini iyi bilmeyen tarihini iyi bilemez, tarihini iyi bilmeyen nereden geldiğini bilemez, nereden geldiğini bilmeyen ise nereye gittiğini bilemez. Nitekim pusulasını kaybetmiş bir toplumun kalkınması ve eğitimini üst seviyelere çıkarması beklenemez.

Bugün bizim önemsemeden yazdığımız o uydurma kısaltmalar, ısrarla yazımı düzeltilmeyen kelimeler, anlamı çalınmış ifadeler ve hiçbir kültürel süzgeçten geçirilmeden dilimize aldığımız ithal kelimeler yarın ciddi bir kültürel erozyona ve toplumsal şahsiyet kaybı yaşamamıza neden olabilir. "Aman canım ne olacak, önemli olan karşı tarafın anlaması değil mi?" diyenler olacaktır elbette. Öyle değil. Önemli olan asıl mesele bize ait olana sahip çıkmamız; dile ve kelimelere vurulan bunca acımasız darbeye rağmen ister sosyal medyada olsun ister gündelik hayatta olsun onu mümkün olduğunca sağlam ve diri tutmamız.

Bir toplumun, halkın veya milletin kullandığı dil onun doğrudan şahsiyetini ve kimliğini ortaya koyar. Bu sebeple sosyal medya veya kısa mesaj deyiş geçmeden her alanda ve her şartta kelimelerin gücünü unutmadan hareket etmeliyiz. Gelin görün ki "sosyal medya ağzı" deyip önemsemediğimiz o suni dil; gün geliyor en ciddi alanlarda bile hatalı şekilde kendisini gösterebiliyor.

Unutmayalım ki bizim görmezden gelerek, umursamayarak kullandığımız kelimeler; gelecek nesillere zarar vermekten ve dönüp dolaşıp ayağıma dolanmaktan başka bir işe yaramayacaktır. Bizim sahip çıkmadığımız, doğru ve hakkaniyetli bir şekilde kullanmadığımız dilimize, başka herhangi bir topluluk da sahip çıkacak değildir. Bu sadece millî bir mesele değildir. Bahsini ettiğimiz selamlaşma, temenni gibi ifadelerde de hassas olmak hem manevi değerlerin korunması hem de kültürel etkileşim için önemlidir.

Kelimeler insanı yaşatır, insan da kelimeleri... İçini boşalttığımız her kelime aynı şekilde; bilgi, eğitim, kültür ve daha birçok alanda bizim içimizi boşaltır. Körelttiğimiz bu dil, yarın öbür gün tarihimizi, medeniyetimizi ve milli manevi kimliğimizi köreltir. Çok geç olmadan bizi biz yapan dilimize ve her daim kendisine muhtaç olduğumuz kelimelerimize itina ile sahip çıkalım. ■

de olsa özen göstermeli diye düşünüyorum. Bu bir lütuf değil, çok temel bir gerekliliktir. Bahsetmek istediğim; zaman zaman hepimizin yaptığı hatalar, yanlışlıklar değil; dilin hassasiyetine önem vermeden, onu umursamadan dile zarar

KENDİ YATAĞINDA AKAN NEHİR

Abdurrahman AKBAŞ

DİB Başkanlık Vaizi

İnsan, varoluşa, hayata ve ötesine dair daima bir anlam arayışı içindedir. Her ne kadar zihni bir yöneliş olsa da bu arayışının arka planında korku, güven, ümit, sevgi ve bağlılık denkleminde gelişen duygusal bir motivasyon bulunmaktadır. İnsan, bilmekten ziyade anlamak, hissetmek istemektedir. Onu bilişsel ve duygusal bir arayışa yöneltten bu isteğin kökeninde din duygusunun yer aldığını söylemek yanlış olmayacaktır. Zira din, insanın anlam arayışına cevap veren, varoluşun gayesini açıklayan ve bir peygamber rehberliğinde aşkın (yüce) bir varlığın buyruğuna dayanan evrensel bir olgudur. Bu anlamda insanlığın müşterek değeri ve köklü bir sosyal kurum olarak din, geçmişten bugüne hayatın odağındaki varlığını devam ettirmiştir. Hatta bireysel boyutta tezahürleri bulunsa da tarihin hiçbir döneminde dinsiz bir topluma rastlanmamıştır.

İnsanın anlam arayışında belirleyici bir konuma sahip olan din duygusunun yaratılıştan gelen (fitri) bir özellik olduğu açıktır. Her insan, inanma ihtiyacıyla hayata doğar. (Rum, 30/30; Buhari, Tefsir, (Rum) 2; Müslim, Kader, 22.) Yaratıcının varlığını kabul etmeyen ateistlerin de dinin metafizik boyutunu reddeden deistlerin de din duygusundan arı oldukları söylenemez. Aslında onlar, kendilerince teselli buldukları bir inanç, ideal veya düşünceye teslim olarak fitri eğilimlerini baskılamayı tercih edenlerdir. Bir başka ifadeyle onlar, hakikatle yüzleşmeyi göze alamayıp aramaktan vazgeçenlerdir.

Din duygusu, tabiatı gereği sezgilerin ve duyulara akseden dâhilî ve haricî telkinlerin yönlendirmesine açık bir olgudur. Din duygusunun yönlendirilmesi noktasında önemli bir etken olarak din algısı karşımıza çıkmaktadır. Algı ise kişiden kişiye veya toplumdan topluma farklılık gösteren evrensel bir değişkendir. Buna sebep olan pek çok etkenden söz edilebilir. Bu bağlamda yaşanmışlıklar ve geçerli durum (konjonktür) psikolojisi, din algısını şekillendiren unsurların başında gelmektedir. Böyle bir tasnifte yaşanmışlıklar ifadesi, kişisel tecrübeleri ve eğitim öğretimi içine alan tarihsel sürece karşılık gelirken konjonktür ise içinde bulunulan aile ve topluma hâkim olan kanaatlerin algılar üzerindeki belirleyiciliğine işaret etmektedir. Tarih boyunca birbirinden farklı çok sayıda dinin ve din anlayışının tezahür etmiş olması da bu gerçeklikle ilgilidir. Hatta aynı sebepten ötürü herhangi bir dinin sistematığı içerisinde bile farklı inanış ve uygulama örnekleri ortaya çıkabilmektedir.

Öyleyse bu kadar farklı (fraksiyon/hizip şeklinde) tezahürü bulunan bir olgunun hakiki, doğru ve ideal olanını tespit edecek ölçüt nedir? Elbette bu sorunun cevabı da her inanç mensubunca farklı olabilecektir. Kişinin din duygusunu yönlendiren algı biçimine, kapasitesine ve yöntemi-

ne göre farklılık gösterebilecektir. Bu da doğal karşılanacak bir durumdur. Ancak bugün müntesibi bulunan hemen hemen bütün dinlerin dua, secde, kurban vb. ritüellerinde amaç ve şekil bakımından ciddi benzerlikler bulunması, aslında hepsinin aynı kaynaktan doğan fakat birtakım yapılarak farklı vadilere ayrılan akarsular gibi olduklarını göstermektedir.

Bu sebeple “İnsanın anlam arayışına rehberlik edecek dosdoğru din nedir?” sorusuna doğru bir cevap bulabilmek için öncelikle hangi vadinin suyunun berrak olduğuna bakmak gerekir. Tarihî bir hakikattir ki bozulmamış bir aklın herhangi bir aidiyet taassubu olmaksızın onaylayacağı yegâne din, fıtrattaki eğilime tekabül eden tevhid dinidir. Bu da insanlıkla yaşıt bir inanç sistemi olan İslam’a karşılık gelmektedir. Kur’an’da Allah katındaki yegâne dinin İslam olduğu vurgusu da bu gereğe işaret etmektedir. (Âl-i İmran, 3/19.) İslam dışındaki bütün din ve inanç sistemleri, din algıları bozuldukça tevhidden uzaklaşan insanların hakikati çarpıtması sonucunda ortaya çıkmış öznel yaklaşımlardır. Dolayısıyla onların insanın anlam arayışına rehberlik etmesi mümkün değildir. Asli mecrasından sapan, kaynağındaki safiyetini yitiren ve gitgide bulanıklaşan bir nehrin, insanın susuzluğunu giderdiği nerede görülmüş?

İslam, Kur’an-ı Kerim’de, varlığını, gerçekliğini ve etkinliğini sürekli koruyup devam ettiren dosdoğru din anlamındaki “dini kayyim” terkihiyle nitelendirilmektedir. (Enam, 6/161.) Bu niteleme, Allah’ın bütün kutlu elçileri tarafından tebliğ edilen İslam’ın esas ve ilkelerinde hiçbir çelişki bulunmadığına, hayatın anla-

mına dair sorulara doyurucu cevaplar barındırdığına ve insanın fitri kıvamına en uygun yaşama biçimi olduğuna işaret etmektedir. İslam’ın getirdiği bütün ilke ve değerler, akl-ı selim, kalb-i selim ve zevk-i selim sahibi kimse tarafından tereddütsüz kabul edilebilecek delillere dayanmaktadır. Kur’an’ın sürekli düşünmeye, tefekkür etmeye, akli kullanmaya vurgu yapması, bu anlamda son derece manidardır.

İslam’ın tevhid çağrısı, her şeyden önce akli muhatap almaktadır. Kur’an-ı Kerim, daima okumayı, anlamayı, tefekkürü, tezekkürü ve tedebbürü teşvik etmektedir. Çünkü akıl, zekâ ve muhakeme gibi zihinsel kabiliyetler kullanılmaksızın sadece görüngülerle yetinmenin insanı günbegün hakikatten uzaklaştırması kuvvetle muhtemeldir. Bütün bu hususları kapsayan vurgusuyla şu ayet, hayli dikkat çekicidir: “De ki: ‘İşte bu benim yolumdur. Ben (insanları) Allah’a (körü körüne değil) bir basiret üzere davet ediyorum. Ben de bana tabi olanlar da (böyleyiz). Allah’ı (ortaklardan) tenzih ederim. Ben müşriklerden değilim.’” (Yusuf, 12/108.) Ayette geçen ve “delil, kesin kanıt, bilgi” gibi anlamlara da gelen basiret kelimesi, engin bir bakış ve açık bir kanıtla gerçekleri hataya mahal bırakmadan görebilmeyi ifade etmektedir. Bu da İslam’a davette aklın, bilincin, duyarlılığın ve derin bir kavrayışın açıkça öne çıkarıldığını göstermektedir. Esasen bu ayet, akılcılık adına dine ihtiyaç olmadığı iddiasıyla ortalıkta dolaşan modern (!) insan için de apaçık bir meydan okumadır.

Ne var ki anlamının değil, anlamaya davet edeni taşlamanın kutsandığı bir çağa tanıklık ediyoruz. Bu çağın aktörleri, vahim bir ahlak ve medeniyet kri-

zinin girdabında bunalan insanlığa kurtuluş yolunu gösteren bir dini anlamak yerine onu anlamsız bir nefretin hedefinde görmeyi tercih etmektedirler. İslam’a, Kur’an’a ve Müslümanların bütün kutsal değerlerine yönelik tahammül sınırlarını aşan ithamların ve hatta fiziksel şiddete dönüşen eylemlerin tahrik gücünü bu anlayış oluşturmaktadır. Günbegün körüklenerek büyütülmeye çalışılan İslam düşmanlığı, esasen İslam’ın teklif ettiği hakikatlere karşı fikrî yetersizlik hissini trajik bir yansımasıdır. İslam’ın, tarihte hiçbir inanç ve düşünce sisteminin karşılaşmadığı şantaj, tehdit ve düşmanlığa maruz bırakılması ise Müslümanlar için bir itibar suikastı olmanın ötesinde tüm insanlık için korkunç bir umut hırsızlığıdır. Zira İslam, umudun, barışın ve kurtuluşun adıdır.

Bugün özellikle yeni medya mecralarında stratejik bir plan dâhilinde gerçekleştirilen maksatlı yayınlar ve sübliminal mesajlarla yürütülen algı operasyonlarının İslam’ın pirüpak yüzünü kirletmeyi hedeflediği açıktır. Ancak, güneşin balçıkla sıvanamayacağını bilmeleri gerekir. Nitekim her şeye rağmen insanın anlam arayışına rehberlik eden, onu kendisiyle buluşturan, yaratıcısıyla tanıştıran ve çevresiyle barıştıran hakikatli ve kâmil bir hayat nizamı olarak İslam, ilk insandan bu yana insanlığın yolunu ve ufkunu aydınlatmaya devam etmektedir. Müntesiplerini dünyanın kirlilerinden arındırarak onlara eşsiz bir kimlik ve güçlü bir kişilik kazandıran İslam, ulaştığı her yere hayat veren berrak bir nehir gibi kendi yatağında kıyamete kadar da akmaya devam edecektir.

Ezelden ebede süzülen bu nehirten kırbasını doldurabilenlere ne mutlu! ■

KUDÜS'ÜN FETHİ

Alparslan AKÇA

Birçok medeniyete ev sahipliği yapan kadim şehir, peygamberler şehri Kudüs'ün tarihi çok eskilere dayanır.

Hz. İbrahim ve daha pek çok peygamberin yaşadığı, Hz. Süleyman'ın inşa ettiği (Beytülmakdis), Müslümanların ilk kiblesi Mescid-i Aksa'nın da içerisinde bulunduğu mukaddes şehir Kudüs, tarih boyunca ilahi dinler açısından önemli bir yere sahiptir.

Özellikle de Müslümanlar için her zaman çok kıymetli ve kutsaldır.

Kudüs'ü Bizans işgalinden ilk kurtaran (638) Emir'ül-müminin Hz. Ömer'dir.

Müslümanların ikinci halifesi böylece mukaddes beldenin de ilk fatihi oldu.

Uzunca bir süre Müslümanların hâkimiyetinde olan Kudüs, **I. Haçlı Seferi neticesinde Hristiyanlar tarafından işgal edildi. (1099)**

Irak Selçuklularının Tikrit valisi Necmeddin Eyyub'un oğlu (Selahaddin) Yusuf Eyyub, 1138 yılında Tikrit'te dünyaya geldi. Genç yaşında katıldığı savaşlarla ve aldığı devlet görevleriyle pişen Selahaddin, devlet terbiyesi ve töresiyle yetiştirildi. Zengi Atabeyliği hükümdarı Nureddin Mahmud'un ölümü (1174) üzerine bölgede dağılmaya başlayan İslam birliğini sağlamak amacıyla Selahaddin Yusuf, Abbasi halifesinin de onayıyla Eyyubi Devleti'ni kurdu. (1176)

Sultan olur olmaz hedeflerine odaklanan Selahaddin Eyyubi'nin en büyük ideali Kudüs'ü fethetmek ve bölgeyi Haçlılardan arındırmaktı.

Hiç vakit kaybetmeden akınlar, kuşatmalar düzenlemiş, zaferler elde etmiş; Mısır üzerindeki Haçlı tehlikelerini savuşturmuş, Suriye ve Mısır topraklarını birleştirerek arzu ettiği birliği sağlamaya başlamıştı. Hittin zaferiyle de sultanlığını taçlandırmıştı.

Tarihler 20 Eylül 1187'yi gösterdiğinde Selahaddin Eyyubi, Kudüs şehrinin önünde karargâhını kurdu ve 25 Eylül'de surları dövmeye başladı.

Müslümanların azim ve gayreti, sultanın siyasi ve askerî dehası karşısında daha fazla dayanamayan Haçlı lideri Balian, savaş konseyini toplayarak Kudüs'ü Selahaddin Eyyubi'ye teslim etme kararını önce onlara bildirdi.

Müslümanların en büyük özlemi olan Kudüs'ü Haçlılardan teslim alan Selahaddin Eyyubi, 2 Ekim Cuma günü (Miraç Gecesi gününde) gurur ve sevinçle şehre girdi. (1187)

Selahaddin Eyyubi'nin Kudüs fethi, hem Türk ve İslam tarihi hem de Haçlıların dinî ve siyasi tarihi açısından önemli bir "kırılma noktası" olmuştur.

Bir gencimiz soruyor: Lut kavminin helak edilmesi eşcinsellikten değil, müşrik olmalarındandır. Bugün eşcinsel olan Müslümanlar da var. Neden eşcinselliği sapma görüyorsunuz?

Sorunun içinde o kadar çok düzeltilmesi gereken husus var ki nereden başlayacağımı bilemiyorum.

Hocam, sondan başa doğru gitsek sanki daha iyi olacak. Çünkü işin esasını eşcinselliğin özü itibarıyla kötü olup olmaması oluşturmakta sanki.

Çok doğru. Benim de aklımdan o geçiyordu. Sorudaki her üç önermenin odak noktasını eşcinsellik oluşturmakta. Matürîdî'ye göre, "Bu konuda ilahi bir yasaklama olmasa bile akıl bu tür sapmayı haram kılar." (Matürîdî, *Te'vilât*, II, 256, 542; III, 58.) Demek ki bu konu sadece din

tarafından değil, akıl bakımından da çirkin görülmektedir. Bakıldığında Yüce Allah insanı kadın ve erkek cinsiyetli olarak yaratmıştır. İnsanın üremesini ve neslinin devamını da iki zıt cinsiyetin birlikteliğine bağlamıştır. Öyleyse insanın kadın ve erkek olarak yaratılmasının ve aralarında cinsel birliktelik oluşmasının hikmeti insan neslinin devamını sağlamak içindir. Zıtlıkları ortadan kaldırdığınızda veya zıtlar arasındaki cinsel ilişkiyi sekteye uğrattığınızda insanlığın devamı tehlikeye girer.

Bu söylediğinizden zıt cinsiyetler arasındaki cinsel ilişkinin serbest olduğunu mu anlayalım?

Hayır, asla! Bu birlikteliğin de belli kurallar çerçevesinde olması gerekir. Amaç insanlığın devamı olduğuna göre, doğan çocuğun hayatta kalması ve

sağlıklı yetişmesi için iki şart vardır: Güvenlik ve bakım. Bunun için belli kurallar çerçevesinde oluşmuş kurumsal bir yapıya ihtiyaç duyulur. Bu yapının adı ailedir. Bir çocuğun güvenliği ve bakımı ancak aile ortamında sağlanabilir. Günümüzde devletler bile bakımevlerine aldıkları kimsesiz çocukları koruyucu aile yanına verme çabasıdadırlar. Demek ki aile, çocuk için en iyi ortamdır. Anne veya babasını kaybeden çocukların ya da çocuğunu babasız veya annesiz yetiştirme durumunda kalan eşlerin nasıl sıkıntılar yaşadıkları bilinen gerçektir. Çünkü bir çocuk kendini çift taraflı bir destekle daha güvende hisseder. Anne baba açısından sorumluluk da ancak paylaşarak hafifletilir. O yüzden kuralsız ve hukuksuz birliktelik sadece cinsel tatmini karşılar. İslam'da zinanın ve eşcinselliğin yasaklanmasının temel hikmeti de budur.

Biraz sert ve keskin bir yargı olmadı mı?

Kesinlikle değil. Bu ikisinin serbest olduğu bazı ülkelere baktığınızda nüfus artışlarının eksiye düştüğünü görürsünüz. Yani ölüm oranları doğum oranlarını geçmiş durumda. (<https://www.aa.com.tr/tr/dunya/abnin-nufusu-513-5-milyon-oldu/1527828;19.04.2023; 5:02.>) Nitekim bu gerçeği gören bazı ülkeler eşcinselliğe karşı sert tedbirler almaya yönelmişlerdir. Dikkat ederseniz artık hiçbir ülke, "nüfus planlaması"ndan söz etmemektedir. Nitekim tek çocuk şartı koşan bazı ülkeler üç çocuk yapılması yönünde politikaya dönmüşlerdir. Demek ki iki çocuk bile nüfus artışını pozitif hâle getirmemektedir.

Öyleyse eşcinsellik hiçbir şekilde meşru değildir. Bir Müslümanın eşcinsel olması meşruluk gerekçesi olamaz.

Çok doğru. Çünkü bir davranışın akıl bakımından kötü olması; herkes için, her yer ve zamanda bunun çirkin görülmesi ve insanlık için tehlike arz etmesi demektir. Hırsız, Müslüman olduğunda hırsızlığın, zina eden Müslüman olduğunda zinanın meşru olması düşünülebilir mi? Asla! Bu insanların aklıyla alay etmek anlamına gelir. Özünde kötü olan bir fiil, yapana göre değerlendirilemez.

Aynı fiilin yapanın niyetine göre değer alması söz konusu olamaz mı?

Bunun için fiilin özünde kötülük olmaması gerekir. Örneğin Allah'a tapmak iyidir ama bir puta tapmak kötüdür. Evlilik yaparak cinsel ilişki iyidir ama hukuksuz ve kuralsız cinsel ilişki kötüdür. Eşcinsellik bizatihi kötü olduğu için onun zamana, mekâna veya niyete göre iyi kabul edilmesi söz konusu değildir.

İyi de peygamberlerin birinci görevi tevhid ve ibadete çağrı değil midir? İnsana doğasını hatırlatmak neden bu kadar önem taşıyor?

Doğru. Ancak unutmayalım ki tevhide aykırı davranmak da zulümdür. Çünkü zulüm bir şeyi yerli yerine koymamak ve ona değerini vermemektir. Kendisini yaratıcısının değil de başkasının kulu gören kendisine zulmeder. Ancak bu zulmün karşılığı ahirette verilir. Bu hususta peygamberin görevi çağrıdır, hesabı Allah görür. (Rad, 13/40.) Ancak bu çağrıyı insanın anlayabilmesi için

özellikle fitratını yani doğallığını yitirmemiş olması gerekir. Eğer insan doğallığından uzaklaşmışsa bu takdirde peygamberin öncelikli görevi bu doğallığı hatırlatmak olur. Tevhid ve ibadete çağrı, doğasını yitirmemiş normal insana yönelik olabilir. Doğasını yitirmiş insanın duyularını ve aklını hakikat yönünde kullanma sıkıntısı ortaya çıkar. Bu durumda insanın doğallığını hatırlatmaya ve sapmayı ortadan kaldırmaya yönelik çağrı daha bir önem ve öncelik arz eder.

Sırf bu yüzden bir toplumun helak edilmesi ağır değil mi?

Aslında Yüce Allah bu helakle eşcinselliğin insana nasıl bir son hazırladığına dikkatlerimizi çekiyor. Her toplumda bireysel düzeyde eşcinsel yönelim olabilir. Ancak bunun yaygınlaşarak kültüre dönüşmesi, normalleşmesi ve propagandasının yapılması bir toplumun felaketine yol açar. Eşcinselliğin serbest olduğu ülkelerde nüfus artış hızının düşmesi bunun kanıtıdır. Böyle bir toplum helak edilmese de kendisini bitirmeye yönelmiştir. Yüce Allah bu fiilin diğer toplumlara sıçramaması, bir kültüre dönüşmemesi ve normalleşmemesi için helak yönünde bir takdirde bulunmuştur. Lut kavminin helak edilmesi sadece şirk ve küfür üzere olmaları yüzünden değil, öncelikle eşcinselliği toplumsal bir sapma hâline getirmiş olmalarındandır. Çünkü onlar bu sapkınlığı sokağa indirmişler, toplantılarına yansıtılmışlar ve hatta dışarıdan gelen misafirlere saldırı noktasına vardırımlardır. (Ankebut, 29/28-29; bk. Cağfer Karadaş, *Hidayet Rehberleri Peygamberler*, Bursa: Emin Yayınları 2013 s. 75-78.)

Peki, bu kötülükten dönüş için fırsat tanınmış mı?

Tabii ki. Yüce Allah hiçbir kuluna zulmetmez. Uyarıda bulunmadığı ve peygamber göndermediği bir kişi veya toplumu da sorumlu tutmaz. Hz. Lut'un gönderilmesi onlara hem bilgi vermek ve uyarmak hem de fırsat tanımak içindir. Hz. Lut yaşadığı süre içinde onları canhıraş bilgilendirmeye çalışmış ve sapkınlıktan uzaklaşmaları için türlü yollar ve çareler göstermiştir. Öte yandan bir peygamberin toplum içinde bulunması helak edilmemelerinin garantisidir. Onlara Hz. Lut'un gönderilmesi bu açıdan ilahi bir fırsattır. Ama onlar ne gösterilen yola ne sunulan çareye itibar etmişler, üstelik güvenceleri olan Hz. Lut'u şehirden zorla çıkarmaya çalışmışlardır. (Neml, 27/56.) Yüce Allah da suçüstü yapmak için genç erkekler suretinde melekleri Hz. Lut'a misafir olarak göndermiştir. Meleklerin gelişi onlar için aynı zamanda son bir uyarıdır. Ama onlar azgınlıklarını misafirlere yöneltmişler, Hz. Lut'un bütün rica ve yalvarmasına karşın saldırganlıklarını sürdürmüşlerdir. Yüce Allah da peygamberini ve inananları o bölgeden uzaklaştırarak azgın ve saldırgan bu topluluğu ibret olsun diye dünya yüzünden silmiştir. Ancak onların helaki sadece ölmeleri değildir. Çünkü ölüm doğal bir olaydır ve herkes için geçerlidir. Onların esas helaki suçüstü yapılmak suretiyle öte dünyada ilahi adalet gereği ebedî azaba çarptırılacak olmalarıdır. ■

MUHAMMED İKBAL

SESİ HER DÖNEMDE GÜR YANKILANAN BİR DÜŞÜNÜR

Enbiya YILDIRIM

Ü

mmetin dertlerini kendi derdi edinen ve başta yaşamış olduğu coğrafya olmak üzere Müslümanların sorunlarına çözüm üretmek azminde olan düşünörlere baktığı-mızda, meseleleri etraflica değerdendiriklerini ve bizlere yeni ufuklar açtıklarını görürüz. Bu nedenle dile getirdikleri düşönceler kendi zamanlarıyla kayıtlı kalmaz, sonraki kuşaklar tarafından da değerdendir bulunur. Bu insanlar için ölkeler arasındaki sınırlar da kalkar ve her yerde saygı görörler. Büyük İslam mütefekkeri İkbal de işte böyle biriydi.

1877 yılında Hindistan'ın (bugünkü Pakistan'ın) Siyalkut şehrinde dünyaya geldi. Sufi babası ile annesi onun şahsiyetinin şekillenmesinde, dinî hassasiyet sahibi olmasında çok etkili oldu. Çocukluk döneminde geleneğe uygun olarak Kur'an okumayı öğrendi. İlk ve orta öğrenimini doğduğu şehirde tamamladıktan sonra da Lahor'da felsefe ve hukuk ağırlıklı lise eğitimi gördü. Hayatının buraya kadarki bölümünde, ilminden ve manevi irşadından çok etkilendiği Kur'an âlimi ve mu-

haddis Mevlevi Mir Hasan, zihin dünyasını şekillendirecek, cevherindeki şiir kabiliyetini ortaya çıkaracak olan üstadıdır. Bu dönemlerde tabiatı, insanı ve Hindistan'ı ele alan şiirleri nedeniyle vatansever bir şair olarak Müslümanlar da dâhil olmak üzere Hintlilerin geneli arasında ilgi görecektir.

İkbal, kendisindeki cevheri fark eden lisedeki hocası Thomas Arnold'un yönlendirmesiyle Cambridge'de felsefe eğitimi aldı. Bu esnada çeşitli İslami konularda bir dizi konferans verdi. Sonra Münih'e geçti ve felsefe doktorası yaptı. Ardından Lahor'a dönerek iki yıl kadar öğretilenlik, bir taraftan da 1934'e kadar devam ettirdiği avukatlık mesleğini icra etti. Kendisine türlü türlü imkânlar sunulmasına rağmen neden Batı'dan döndüğünü şöyle açıklamıştır: "İngilizlerin hizmetinde iş yapmak güçtür. Gönlümde millete söylemek istediğim bir hayli söz vardır. İngiliz devletinin hizmetinde bulunurken bunları rahatlıkla söyleyemem. Artık özgür bir insanım ve istediğim zaman söyleyebileceğim. Böylelikle gönlüme saplanmış bu dikenin çıkarmış olacağım."

İslami hassasiyetle yetişmek yanında dünyayı tanımış ve İslam dünyasının durumunu görmüş olan İkbal, Müslümanların silkeleneip ayağa kalkması için sivil faaliyetlere odaklandı. Bu amaçla İslam düşöncesinin ihyasına yönelik farklı üniversitelerde pek çok konferans verdi. Bunun yanında Pencap Yasama Konseyi üyeliğinde bulundu. Hindistan Müslüman Âlimler Birliğinin toplantısına başkanlık etti. Onun, bu toplantının açılışında yaptığı konuşmasındaki düşönceler Pakistan devletinin kuruluşu yönündeki ilk ciddi adım olarak kabul edilmektedir. Dolayısıyla İkbal, Hindistan'daki Müslümanların bağımsızlık mücadelesini ilk kez dile getiren kişidir. Sonrasında, Milletlerarası İslam Konseyinde de başkan yardımcılığını üstlenecektir.

Haklı şöhreti ve çabası nedeniyle Londra'da düzenlenen Hindistan halkına sınırlı yönetim hakkı verilmesi toplantılarına davet edildi. Orada Muhammed Ali Cinnah ile yakın irtibat içerisinde oldu. Bu toplantıların dönüşlerinde İtalya, Mısır, Filistin, Paris ziyaretleri gerçekleşti. Kurtuba Camii'ni ziyarette güçlölle alabildiği izin sonrasında kıldığı namaz, hayatı boyunca unutamadığı hatı-

rasıdır ve buna dair “Mescid-i Kurtuba” şiirini yazmıştır. İtalya’da Mussolini ile görüşmüş ve ondan Kuzey Afrika Müslümanlarına iyi davranmalarını rica etmiştir. Kâbil’e de giderek Afganistan’ın idari yapılanmasının düzenlenmesinde katkılarda bulunmuştur.

1934 yılında gırtlak kanserine yakalanarak sesini kaybetti. Sonrasında gözleri de iyice zayıfladı. Maddi sıkıntılar da yaşamaya başladı. Buna rağmen İslam âleminin meseleleri ve geleceği onun her zamanki önceliği olmaya devam etti. 1937’de Hindistan Müslümanlarının lideri olarak gördüğü Cinnah’a Hindistan Müslümanlarının bağımsızlığı ve güvenliği hususundaki görüşlerini içeren bir mektup yazdı. Pakistan’ın bağımsızlığını hazırlayan en öndeki insan olmasına rağmen bunun gerçekleştiğini görmeden 1938’de vefat etti ve Lahor’da defnedildi.

Eserleri

Urduca, Farsça ve İngilizce yazan İkbâl’in manzum ve mensur tarzında on beş kitabı vardır. Şaheseri olan Cavidname ile İslam’da Dinî Düşüncenin Yeniden Doğuşu öne çıkan kitaplarıdır.

Yenilenme ihtiyacı

İkbâl, Müslümanların silkinip ayağa kalkmalarının kendi değerleri üzerinde olacağını gördüğünden her alanda bir yenilenmeyi öngörmüştür. Bu tüm ilim dallarında olduğu gibi dinî ilimlerde de söz konusudur. Dolayısıyla Müslümanlar, kendi çağlarına uygun bir yorumla Müslümanların önünü açmak ve sorunlarına çözüm bulmak

zorundadırlar. Bu da ancak geçmişten kopmadan yenilenmekten geçer. O nedenle İkbâl, içtihadı çok önemsemiştir.

Bu görüşünü şöyle dile getirir: “Kur’an-ı Kerim ve geniş hadis usullerine dayanarak fukahanın zaman zaman getirdiği deliller, belli zamanlar için gerçekten uygun ve uygulanabilirdi. Ancak günümüzün ihtiyaçlarına yeterince cevap vermemektedir... Mevcut yaşam şartları üzerinde dikkatlice düşünülürse nasıl ki dinî usulleri teyit için yeni bir kelim ilmine ihtiyacımız varsa aynı şekilde İslam hukukunun modern tefsiri için de çok büyük bir fakihe ihtiyacımız vardır. Bu fakih, kabul edilmiş delillere dayanarak İslam hukukunu hem yeni bir tarzda tertip edip yazacak hem de hayal gücüyle günümüzün medeni gereklerinin mümkün olan bütün şekillerini kuşatacak şekilde o usulleri genişletecek bir akli sahalihyete ve hayal gücüne sahip biri olmalıdır. Bildiğim kadarıyla bugüne kadar İslam dünyasında böyle yüksek akıl sahibi bir hukukçu dünyaya gelmemiştir. Nitekim bu işin önemine dikkat edilecek olursa bunun birden fazla aklın işi olduğu anlaşılır.”

İslam dünyasının birlikteliği

Osmanlının yıkılıp parçalanışını, yaşamış olduğu coğrafyadaki etnik kimliklerin çeşitliliğini, dünya üzerindeki milletlerin sorunlarını ve Batı’daki ulus devlet düşüncesini tahlil eden İkbâl, milliyeti asla inkâr etmeden ancak her şeyin merkezine onu da almadan İslam’ın ortaya koyduğu kardeşlik ülküsü etrafında kenetlenmek gerektiğine inanmıştı. Dolayısıyla

güç birliği oluşturmak ve İslam dünyasının dağınkılığına son vermek için dinimizin öğretileri etrafında tüm etnik yapılanmaları bir araya getirmek gerekiyordu. Bu yapılabılırsa yeryüzü Müslümanları özlenen kalkınmayı ve ilerlemeyi gerçekleştirebilecekti. Buna “ümmeççi bakış” demek hakikatin tespiti olacaktır.

Şu sözleri harika bir tespittir: “Müslümanların tarihinden aldığım bir tek ders var: Tarihlerinin kritik zamanlarında Müslümanları kurtaran İslam olmuştur; tersi değil. Eğer bugün nazarınızı İslam üzerine yoğunlaştırır ve ondaki hayat verici fikirlerden ilham almaya çalışırsanız dağılmış olan kuvvetinizi yeniden toplayacak, kaybettiğiniz kudreti geri bulacak ve böylelikle kendinizi topyekûn bir yok oluştan kurtaracaksınız.”

Müslüman toplumun yeniden ihyası

Müslümanlar için en büyük tehlikeyi ruh tutsaklığı, manevi çözümlenme ve çürüme olarak gören İkbâl bir yol haritası çizer. Buna göre:

1. Sosyal hayat, Allah’ın birliği ve Hz. Muhammed’in (s.a.s.) peygamberliği gibi iki zorunlu esas üzerine kurulmalıdır. Peygamberlik meselesini ikinci konumda görenlere “insanlığın fiziki ve akli tekâmülündeki iki yönü birleştirir.” diyerek karşı çıkar.

Hz. Peygamber’i andığında gözyaşları dökülen ve Hicaz’da ölmeyi arzulayan İkbâl, çok sevdiği Allah Resulü (s.a.s.) için şöyle der: “Bugünlerde Hz. Peygamber’in vizyonuna sahip

olmak büyük bir takdire layıktır. İncancım odur ki Hz. Peygamber sağdır ve bugün insanlar ahabın faydalandığı gibi aynı şekilde onun dostluğundan yararlanmalıdır. İslam'ın kurucusu açıkça şahsiyetini ortaya koymuştur. Gerçekten o tarihî bir şahsiyettir. En ince detayına kadar bütün hayatı kaydedilmiştir. O, tarihin ortasında doğmuştur. Hz. Peygamber'in fiillerinin içsel nedenlerini iyice anlamalıyız. Onun zihnini canlı bir psikolojik tahlile tabi tutmalıyız.”

İkbal, Allah'ın Kitabı ile Nebisini rehber edinmesini istediği Müslümanın nasıl olması gerektiğini hac ve umreden gelenler bağlamında çok güzel vasfeder:

*Hicaz'dan hurmalar getirdiniz,
Seccadeler getirdiniz,
Peki, Hz. Ebubekir'in bağlılığını,
Hz. Ömer'in adaletini,
Hz. Osman'ın hayâsını,
Hz. Ali'nin şecaatini getirdiniz mi?*

2. Kur'an'ın tarif ettiği mümin, pasif değil son derece aktif bir insandır. İlk nesiller, ayetlerin mesajını son derece iyi anlamıştır. Ancak sonraki süreçlerde bu dinamizm zayıflamış, Yunan felsefesi Müslüman düşünürlerin bakışlarını genişletmişse de Kur'an'a yönelik nazarlarını muğlaklaştırmıştır. Bu bağlamda İkbal, (başlangıçta meylettiği) vahdet-i vücud düşüncesini benimseyen sufileri çok eleştirmiştir. Ona göre bu düşünce ataleti getirmiştir. “Daha tez ol, vuruşun daha sert olsun, yoksa iki âlemde bedbaht olursun.” diyerek irade, güç gibi kavramlara ağırlık vermiştir. Teslimiyetçi kader anla-

yışının karşısında durmuştur. Özgürce karar veren ve kararını gerçekleştirebilen insan fikrini savunmuştur. Zira onun için din, hem duygu hem doktrin hem de faaliyettir.

3. Batı'da ortaya çıkan emperyalizm ve sosyalizmin her ikisi de Allah'ı tanımaz ve insanı aldatır. Bu nedenle Müslümanları özellikle Batı hayranlığından ve kötü taklitçiliğinden korumak gerekir. Elbette Batı'da ilim ve fen ilerlemiştir ancak bunların gelişmesine Müslümanların katkıları büyük olmuştur. Şu hâlde, bunları yeniden İslam dünyasına getirmek, kendi mirasımıza sahip çıkmak demektir. Dolayısıyla taklitçi ve yüceltici bir anlayış içinde Batı'ya yönelmek kendinden uzaklaşmaktır. Bu bağlamda İkbal, Avrupalıların davranışlarının maddi temelli olduğu gerçeğinden hareketle şöyle demekteydi: “Ey Batılı insan! Allah'ın bu dünyası dükkân değildir. Değer verdiğiniz şeylerin hiçbiri gerçek değildir. Medeniyetiniz kendi elleriyle intihar edecektir. Zayıf dala kurulan yuva yıkılmaya mahkûmdur.”

Onun gözüyle sanat

İkbal için sanat, sanat için değildir. Tam tersine sanat, insana ve topluma hayat vermeli, bireylerin benliğini güçlendirmeli, Musa'nın elindeki asa gibi batılı yok edip gerçeği ortaya çıkarmalıdır. Dolayısıyla onun şiirinin bir tek temel hedefi vardır: Müslümanlara, gerek fert gerekse ümmet olarak kendi kişiliklerini geliştirip güçlerini yeniden kazanmalarını öğretmek, onları bilinçlendirmek. Velhasıl Kur'an ve sünnetin is-

tediği Müslümanlar kıvamına getirmek.

Bize bakışı

Türk milletinin zor günlerini yakından takip eden ve onlarla ilgilenen, bu arada Mehmet Akif Ersoy'la da mektuplaşan İkbal, 1911'de Trablusgarp Savaşı şehitleri için yazdığı şiiriyle acısını terennüm eder. Burada, huzuruna çıktığı Hz. Peygamber'in (s.a.s.) kendisine hediye olarak ne getirdiğini sorması üzerine cennette bile bulunmayan bir hediye getirdiğini söyleyerek içinde Türk şehitlerinin kanının bulunduğu şişeyi Resulüllah'a sunar. Bunun yanında o, sömürgecilik döneminde bağımsızlığını koruyabilen tek Müslüman millet olarak Türkleri över ve “İslam Rönesansı” olarak tanımladığı şahlanışı gerçekleştirebilecek potansiyele sahip olarak yine Türkleri görür.

Milletimize olan sevgisini en güzel anlattığı yerlerden biri 1908 yılında yazdığı “Bilad-i İslamiyye” şiirindeki İstanbul tasviridir. Burada, İstanbul top-rağını Harem-i Şerif gibi kutsal sayar ve şöyle der:

*Konstantiniyye toprağı, yani
Kayser'in diyarı,
Ümmetin Mehdisinin, şan-ü
şevketinin silinmez simgesidir.
Bu toprak da Harem toprağı
gibi temizdir,
Bunun havası gül kokusu gibi
temizdir.
(Ebu) Eyyub-i Ensari'nin
türbesinden ses geliyor:
“Ey Müslüman! Bu kent
Müslüman topluluğunun
kalbidir,
Bu kent yüzyıllar süren kanlı
savaşların meyvesidir.” ■*

FARKLI YÖNLERİYLE ÖZ GÜVEN

Öz güven, bireyin kendi kişiliği ve yetenekleri hakkında yaptığı değerlendirmeleri içeren bir kavramdır. Kimi insanlar dış faktörlerin etkisi altında kalıp öz güvenlerini olumsuz yönde şekillendirirken kimileri de içsel kaynaklardan beslenerek dışarıdan gelen etkilere fazla önem vermeden öz güvenli bir kimlik geliştirir. (Greenacre, L., Tung, N. M., & Chapman, T. (2014). Self confidence, and the ability to influence. *Academy of Marketing Studies Journal*, 18(2), 169.) Öz güven, başarı ve kişinin hayatını şekillendirme sürecinde en önemli faktörlerden biridir. (Bandura, A. (1977). Self-efficacy: toward a unifying theory of behavioral change. *Psychological review*, 84(2), 191.)

Bu makalede, öz güveni üç farklı şekliyle ele almak istiyorum. İlk olarak bireyin kendi kişiliğine güvenme konusunda yaşadığı sorunları ve sonuçlarını, ikinci olarak son zamanlarda sıkça karşılaştığımız aşırı öz güven sorununu ve bu durumun neden olduğu sonuçları ele alacağım. Son olarak ise günümüzde sosyal medya ve çevrim içi internet kullanımında sergilediğimiz öz güvenli duruş ile reel hayattaki öz güvenin neredeyse hiç örtüşmediği bir öz güven oluşumundan bahsedeceğim.

Öz güvenli olmak, kendine güvenen bir insan olmaktır. Ancak bir insan kendisini tanımadan kendine nasıl güvenebilir ki? Öz güvenin inşasında kişinin kendini tanıması, zayıf ve güçlü yönlerini fark etmesi, kökenlerini, aidiyetini, kültürel ve genetik kodlarını anlaması, inandığı değerleri belirlemesi, kendisiyle tanışması ve kendini kabul etmesi gibi faktörlerin önemli bir rolü vardır. Kişi, kendisini eleştirmeden önce kabul etmelidir. Ancak, öz güven dediğimiz durum insanın doğduğu andan

itibaren gelişimi boyunca karşılaştığı çeşitli zorluklardan etkilenebilir. Bu zorluklar eleştiriler, dış dünyanın beklentileri, kültürel farklılıklar, değer yargıları ya da ebeveynlerin yetiştirme tarzları gibi unsurlardan kaynaklanabilir. Araştırmalar, öz güvenli bireylerin kendi inanç ve düşüncelerine göre yaşam tarzları oluşturduklarını ve başkalarının beklentilerine göre hareket etmediklerini göstermektedir. (Park, L. E., & Crocker, J. (2005). Interpersonal consequences of seeking self-esteem. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 31(11), 1587-1598.) Öz güven, hayat boyu süren ve din, kültür, ırk, kişilik, sosyal çevre, aile yapısı, eğitim gibi birçok faktörden etkilenen bir durumdur.

Bazı durumlarda kişinin öz güveni sosyal çevresinden gelen tepkilere göre şekillenebilir ancak bu tepkileri kişiselleştirmek ve hayatımızı bu tepkilere göre şekillendirmek ya da şekillendirmemek (dışsallaştırmak) tamamen bizim elimizdedir. Bu bağlamda, psikolojide, “Negatif Atıf Stili” olarak adlandırılan ve çoğu zaman danışanlarımızla ele aldığımız olumsuz düşünce hatalarını yakalama çalışmalarımız, öz güveni desteklemek, geliştirmek ve alternatif bakış açıları kazandırmak açısından önemli katkılar sağlamaktadır.

Öz güven sorununu ele alırken değinmek istediğim ikinci konu, aşırı öz güven sorunsalıdır. Bu konuya bir örnek ile başlamak isterim. Son zamanlarda ne yazık ki sosyal medya platformlarında, öğretmenine tokat atıp bunu videoya çekerek beğeni toplamak isteyen insanların davranışlarının, hayati değerleri ve normlarını göz ardı ederek sözde “öz güven şovuna” nasıl dönüştüğüne şahit olduk. Sınırların aşılması ve toplumsal normların ötesi-

ne geçen marjinal hareketler bazı gruplar tarafından alkışlandı ancak bu tür davranışlar sağlıklı bir öz güven gelişimini yansıtmaz. Ne yazık ki sosyal medya, bu tür davranışların sergilenmesini destekleyerek (izlenme, beğeni sayısı, artan takipçi kitlesi vb. teşvikler ile) kişiye, sözde bir öz güven ve kişisel bir alan kazandırmayı başardı. Bu konuya eşlik eden son zamanların en trend konusu da “sınır çizmek”, “hayır demek”, “kendine zaman ayırmak” gibi kavramlar ile sıkça karşımıza çıkmaya başlayan uzman konuşmaları oldu. Bu söylemler, bireylerin bireysel öz güven oluşturmaya katkıda bulunabilir ancak bu aynı zamanda toplumsal ilişkilerde duvarlar ören ve özünden kopartan yapay bir hayat tarzı oluşturma riskini de taşır. Kişinin öz güvenini pompalayan bu yapay yaşam tarzı, hayatın getireceği zorluklara dayanıklılığı azaltabilir ve bireyi hayal kırıklığına uğratabilir.

Üçüncü konumuz, sosyal medya ve çevrim içi internet kullanımının yarattığı sahte öz güvendir. Araştırmalar, düşük öz güvene sahip bireylerin sosyal medyada kendilerini daha rahat hissettiklerini ve gerçek hayatta kendilerini ifade etmekten kaçındıklarını göstermektedir. (Kircaburun, K. (2016). Self-Esteem, Daily Internet Use and Social Media Addiction as Predictors of Depression among Turkish Adolescents. *Journal of Education and Practice*, 7(24), 64-72.) Bu platformlar, kişilere sahte kimlikler oluşturma ve olmak istedikleri gibi görünme fırsatı sunar. Yapılan çalışmalar, gerçek hayatta ide-

alize ettikleri kişiliğe ulaşmakta zorlanan bireylerin, internet kullanımında bu öz güveni daha kolay elde ettiklerini ortaya koymuştur. (Kurtaran, G. T., (2008). Examining the variables predicted internet addiction. (Master's Thesis), Mersin University Institute of Social Sciences, Mersin.)

Yüz yüze geldiğinde sosyal anlamda kendini yeterli hissetmeyen, öz güven algısı düşük olan ve bu yüzden davranışlarını ve kendilerini ifade etme biçimlerini kısıtlayan bireylerin, çevrim içi platformlarda rahatlıkla sohbet edip arkadaşlık ilişkileri kurup sürdürdüklerine rastlarız. (Corbeil, J.R., & Corbeil, M.E. (2011). The birth of a social networking phenomenon. In C. Wankel (Ed.) *Educating educators with social media: Cutting-edge technologies in higher education* (Volume 1, pp. 13-32). Bingley, West Yorkshire, UK: Emerald.) Ancak bu sahte öz güven, gerçek hayatta kendisini sosyal anlamda yetersiz hisseden bir bireyin duygusal sağlığını olumsuz yönde etkileyebilir ve depresyon gibi ruhsal sorunlara yol açabilir.

(Orth, U., Robins, R. W., & Roberts, B. W. (2008). Low self-esteem prospectively predicts depression in adolescence and young adulthood. *Journal of personality and social psychology*, 95(3), 695-708.) Görünürde bu ortamlar olağanüstü bir iletişim ve etkileşim imkânı sunsa da kişilerin gerçek hayatta aynı etkileşimi sağlayamadıklarını, yüz yüze iletişimde kendilerini yetersiz hissettiklerini görüyoruz. Bunu çocuk ve ergenler ile yaptığım klinik görüşmelerimde, yer yer klinik dışı kendi sosyal çevremde ve yapılan akademik çalışmalarda da sıkça görmek-

teyim. Çevrim içi platforma ayrılan mesai sonucunda aile ve çevreye ayrılan zaman oldukça daralır ve buna bağlı olarak da kişi çevrim dışı kaldığında kendisini daha yalnız ve depresif hissetme meylinde olur. (Pantic, I. (2014). Online social networking and mental health. *Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking*, 17(10), 652-657.) Bu nedenle çevrim içi platformlarda kazanılan öz güvenin gerçek hayattaki öz güvenle örtüşmediğine dikkat etmek önemlidir.

Sonuç olarak, öz güven sorununu ele alırken kişilerin kendilerini tanıma, kabul etme ve eleştiriye açık olma süreçlerine odaklanmak önemlidir. Bu süreçte profesyonel destek almak veya sosyal imkânlardan faydalanmak yardımcı olabilir. Unutulmamalıdır ki öz güven oluşturmak sürekli bir çaba gerektiren ve kişinin kendi üzerinde çalışması gereken ve her bireyin kendi dünyasında göreceli bir biçimde geliştirebileceği bir konudur. ■

UMRE DAĞARCIĞIM

Ekrem Can YILMAZ

Türkiye Diyanet Vakfı Uzman Yardımcısı

Siyer-i nebi yarışmasının ilan edildiği ilk günden beri sorumlulu olduğumuz kitapların her kelimesinde umre yolculuğu şahsım adına çoktan başlamıştı. Her bir sözcük benim için ihram kadar kıymetli, zemzem kadar hayat vericiydi. Her sayfanın paragrafı bir tavafı hatırlatıyor, noktalar bana Allah'ın yönünü yani yön mefhumunun kaybolduğu Kâbe'yi vazediyordu. Usul usul hedefine yönelen küçük bir çay gibi arınma diyarına yönelmiştim ve yarışma sonucunu öğrendiğim akşam uzun emeklerle ya-

tağını oymuş bir ırmak gibi rahatlamıştım. İnsanın su gibi arı duru, hayat verici bir hâle dönüştüğü, âdeti buharlaşıp tekrar yağdığı mekâna gidecektim.

İşte tüm bu düşüncelerle kilometreler aştım. Firavun'un boğulduğu, İsrailoğullarının yayan geçtiği yerden (Kızıldeniz) Resul'e varmak için kuş gibi uçup geçtim. Uçak, Medine'nin üstünde süzülmeye başladığında siyah taşlar bana Allah Resulü'nün şu minvalde bir sözünü hatırlattı: "Hicret edeceğim yer bana

gösterildi, iki kara taşlık arası bir hurmalık." Evet, gerçekten Medine'nin kuş bakışı görünümü, siyah tüfler arasında kalmış bir bahçe gibi. Ancak artık sadece hurma bahçesi değil burası, aynı zamanda kökü sağlam, dalları cennete uzanan bir sahabe bahçesi. Üstelik bu bahçenin bahçivânı bir nebi, bu bahçeye ayak bastığımızda tüm temennimiz iki dudağımızın ucunda birleşti: Keşke her mümin, ömründe bir defacık olsun şu mübarek havayı soluyabilse...

Allah Resulü'nün mutahhar ruhunun huzurunda ve ashabı-

nın gölgesinde rıfkı, tevazuyu, ağırbaşlılığı muhabbeti iliklerime kadar içebildim. Hz. Peygamber'in bu şehri, sakinlerinin kalbine ipekten daha yumuşak, soğuk sudan daha ferah bir ruh üflüyordu. Bir şehir, bir coğrafya, bir millet, bir medeniyet yıkıp dökmeden, devirip kırmadan nasıl yumuşak dokunuşlarla inşa edilir? Farklılıklar nasıl bir toplum için lezzet hâline getirilir? Cevabına şiddetle susadığımız bu soruların yanıtlarını ben üç günde Medine-i Münevvere'de bulabildim.

Ardından kfile olarak ağızımızda Resulüallah'a salavat getirmenin tadı, burnumuzda sahabe bahçesinin rayıhası, gönlümüzde bütün ümmetin bir şehre teslimiyet dinginliği ve idrakimizde tevhid mücadelesinin engin sınırlarını hissederek zor işlerin, çetin yolların, nasıl rıfk ve sabır ile çözülebileceğini anlamış olarak mermer taşlarına birkaç damla iz bırakıp Medine'den ayrıldık.

Artık bizi başka bir diyar bekliyordu. İlahi vahyin yeryüzündeki ilk kök saldığı toprak, yüzlerce peygamberin sığınağı, nebilerin tevhid karargâhı emin bir belde: Mekke. Allah'ın gökteki izzetli evinin arzdaki iz düşümü, tarih bilincimizin yeryüzündeki başlangıç noktası olan Kâbe. Lütfen garipsemeyin, Müslümanların tarih kitapları, "Hani Rabbin meleklerle ben yeryüzünde bir halife yaratacağım, demişti..." (Bakara, 2/30.) ayeti ile başlamalıdır. Bizim varlık sahnesine çıkışımızın bilinen en eski bilgisi budur. Ve bu sahnenin ilk mimari göstergesi Kâbe'dir. Bir Müslüman Kâbe'yi izlediğinde bulunduğu günden ilk peygambere kadar kesintisiz bir tarih bilinci ile karşılaşmalıdır. Bizim tarihimiz, yani insanlığın tarihi başka yerde değil, tam da Kâbe'de başlar. Temellerine kimsenin el süremediği, sadece taşlarının değişimine Allah'ın müsaade ettiği Beyt-i Atik. Tıpkı İslam gibi. Muhkem esaslarına hiçbirimiz dokunamıyoruz ama Allah'ın nebilerine verdiği ilim fırçası

ile ihtiyaca göre küçük rötuşlar yapıyoruz. Ne kadar da dokunulmaz ne kadar da esnek, zıtlar ne kadar da birbiriyle uyumlu.

Tüm bu düşünceleri aklımda toparlamaya çalışırken bir anda yüreğimin en samimi yerinden vuruldum. Evet, şu karşımdaki Kâbe ve ben. Onu görmekle onulmaz bir histeriye kapılmış vaziyetteyim. Artık emimim, burası hamasi nutuklar atılacak bir mekân değil. Tüm düşüncelerimi demlenmeye bırakıp çaresizce bir köşeye ilişip vahyin merkezine teslim oldum. Fakat bir gariplik var, Kâbe'de cisim olarak daha önce bilmediğim bir şey yok. Siyah bir örtü, sarı çizgiler ve duvarlardan oluşan bir küp. Peki, beni baştan aşağı saygıyla sarsan bu duygunun kaynağı ne? Bu izzet ve azamet, bu ihtişam nereden geliyor? Nutkumu tutup irademi dumura uğratan kim?

"Rabbe Hâze'l-Beyt" (Kureyş, 106/3.) Evet, tüm bunları yapan bu evin Rabbi. Bu nedir bilir misiniz? Allah, sıradan malzemelerle yapılmış bu ev üzerinden, izzetin kendisine ait olduğunu, sadelik içerisinde görkemini saklı bulunduğunu, dağlar gibi dikilmenin değil, insanlar için eteklere inmenin efdal olduğunu, istikamette sabitkadem kıyam etmenin yıllara nasıl meydan okuyan bir zırh olduğunu âdeta bize fısıldar. Biraz da Beytullah'ın bu manevi fısıltılarıdır müminleri akın akın, fevç fevç o kutsal topraklara celbeden... ■

EBÛ MANSUR MÂTÜRİDÎ'NİN NÜBÜVVET ANLAYIŞI

Hilal KOÇ HANCI |

Ebu Mansur el-Matürîdî, başta tefsir, akaid, tecvid, fıkıh ve fıkıh usulü konuları olmak üzere birçok ilimde değerli eserler kaleme almış, görüşleri ile otorite kabul edilen “imâmü’l-hüdâ” ünvanına sahip bir âlimdir. İslam felsefesi ve kelamına yeni bir istikamet vermesi, cebir görüşünü savunanlara karşı Ebu Hanife’nin ileri sürdüğü esasları sistemleştirmesi, onun ehl-i sünnetin önderi ve bilhassa Hanefîlerin ve Müslüman Türklerin akaid imamı olmasını sağlamıştır.

Matürîdî’nin, Sünni kelim eserlerinin ana planını oluşturan üç temel esastan (usul-i selâse) biri olan nübüvvet ile ilgili görüşlerini ihtiva eden *Ebû Mansur Mâtürîdî’nin Nübüvvet Anlayışı* isimli eser, Diyanet İşleri Başkanlığı yayınlarından çıktı. Mustafa Can’ın doktora çalışması olan kitabın giriş bölümünde İmam Matürîdî’nin hayatı ve ilim dünyasındaki yeri ele alınıyor. Yetiştirdiği ortam, hocaları, öğrencileri ve eserleri tanıtılıyor.

Kitabın ilk bölümünde insanın duyular, haberler ve akıl olmak üzere üç temel kaynaktan bilgi edindiğini belirten yazar, bu bilgi kaynaklarından herhangi birinin sağladığı bilgiyi bir diğerrinin sağlayamadığını söylüyor. İnsan, duyulara konu olmayan gayb âlemi ile ilgili bir fikre ulaşabilmek için ya istidlâle ya da o âlem hakkında bilgi sahibi olduğuna inandığı bir kişinin haberine ihtiyaç duyar. İşte bu noktada peygamberliğin önemi ve peygamberin rolü devreye giriyor.

Nübüvvetle imanın önemine vurgu yapan yazar, kitabında nübüvvetle karşı olan akım ve şahıslara müstakil bir bölüm ayırmış. Kitabın bu bölümünde nübüvvetle karşı hangi itirazların yöneltildiğiyle ilgili genel bilgiler veriliyor.

Matürîdî’nin nübüvvet anlayışı kitabın ikinci bölümünü oluşturuyor. Bu bölüm, “Nübüvvet’in İspatı”, “Peygamberlerin Özellikleri”, “Hz. Muhammed’in Nübüvvetinin İspatı” başlıklarıyla üç ana kısımdan oluşmaktadır.

Nübüvvetle ilgili genel ilkelerin ele alındığı başlıkta peygambere itaat etmenin zorunluluğuna dair önemli bilgiler veriliyor ve peygamberlerin özelliklerinden bahsediliyor. Peygamberlerin masum sıfatını haiz birer beşer oldukları, Allah tarafından görevlendirilerek tebliğ vazifesini yerine getirdikleri ve şefaât özellikleri, bu bölümün alt başlıklarında yer bulmuş konular.

Kitabın son kısmını ise “Hz. Muhammed’in Nübüvvetinin İspatı” konusu oluşturuyor. Hz. Peygamber’in yaşadığı ortam ve devrin özelliklerine; kişisel ahlakına değinildikten sonra ilahi kitaplarda, peygamberliğinin haber verilmiş olmasından bahsediliyor.

Ebû Mansur Mâtürîdî’nin Nübüvvet Anlayışı isimli kıymetli eseri okuyucuların istifadelerine sunar, iyi okumalar dileriz. ■

Furkan Aktepe'nin sunumu ile

DIYANET'E SORALIM

frekanslar

4A (HD)

FREKANS: 12.380

POL: DİKEY (V)

SEMBOL: 27.500

FEC: 3/4

JHD YAYIN

4A (SD)

FREKANS: 12.422

POL: YATAY (H)

SEMBOL: 30.000

FEC: 3/4

JSD YAYIN

• canlı

Hafta içi her gün

20.00

DIYANET TV

Digiturk - 68. kanal

SKY - 49. kanal

Beamsat - 104. kanal

Kablo - 555. kanal

TV - 133. kanal

Instagram diyanettv

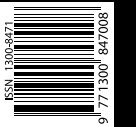
Twitter diyanettv

YouTube diyanettv

Facebook diyanettv

“Şüphesiz Rabbimiz Allah’tır’ deyip sonra da dosdoğru
olanlara hiçbir korku yoktur, onlar üzülmeyecekler de.”

(Ahkaf, 46/13.)

FİYATI 25,00 ₺